

TAMPEREEN YLIOPISTO

Juha Karvanen

AATTEEN SOTURIT RESURSSIPELISSÄ
Pesäpalloseura Kankaanpään Mailan juurtuminen osaksi Kankaanpään identiteettiä

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KARVANEN JUHA: Aatteen soturit resurssipelissä. Pesäpalloseura Kankaanpään Mailan juurtuminen osaksi Kankaanpään identiteettiä

Pro gradu -tutkielma, 105 s., 2 liites.

Historia

Elokuu 2013

Vuonna 1958 perustettu pesäpalloseura Kankaanpään Maila (KaMa) on ollut perustamisestaan lähtien keskeinen toimija Kankaanpään urheiluelämässä ja yksi niistä tekijöistä, joista Kankaanpää tunnetaan. Tutkimus käsittelee sitä kehityskulkua, mikä on mahdollistanut seuran menestyksekkään aseman alueen urheilu- ja sosiaalisessa elämässä ja maanlaajuisena pesäpallokeskuksena vuosikymmenten ajan ja selvittää pesäpalloseuran merkitystä paikallisen yhteisöllisyyden ja identiteetin rakentajana. Tutkimuksessa selvitetään sekä seuratoiminnan haasteita Kankaanpäässä 1950-luvun lopulta saakka että sitä, millä mekanismeilla KaMa on haasteista selvinnyt ja miten se on organisaationa muuttunut. Tuloksena piirtyy kuva niistä alueen ominaisuuksista ja toimijoiden valinnoista, joiden yhteisvaikutuksena pesäpallo ja Kankaanpää ovat liittyneet yhteen. Kokonaiskuvan kirkastamiseksi käsitellään koko alueen urheiluelämää 1900-luvun alusta lähtien ja seurataan 2000-luvulle asti sitä toimintakenttää, jolla KaMa ja alueen muut seurat ja yhdistykset ovat toimineet.

Oleellinen kysymys on myös, onko Kankaanpäässä ollut vaihtoehtoa ja kilpailua pesäpallolle. Jotta yksittäinen seura ja kunta asettuvat ja linkittyvät isompaan sosio-kulttuuriseen kokonaisuuteen, tarkastellaan aluksi sitä kehityskulkua, mikä johti varhaisista leikeistä ja peleistä urheilun kilpailullistumiseen ja asemaan maanpuolustuksellisenä voimavarana. Myös pesäpallon isän ja isänmaallisuusajattelijan, Lauri ”Tahko” Pihkalan, kasvatustieteen lyhyt esittely on relevanttia kehityksen ymmärtämiseksi. Historiallista taustaa, Kankaanpään case-esimerkkiä ja maan yleisen palloilumesteyksen maantieteellisen sijoittumisen tietoja käyttämällä saadaan vertailua, jolla voidaan osoittaa syitä, miksi tietyt lajit ovat muodostuneet perinteisiksi menestyslajeiksi tietyillä alueilla.

Keskeisenä ankkurina kunnallisen ja maanlaajuisen urheiluelämän kehityksessä ovat yleiset yhteiskunnalliset murrokset, kuten ruumiinkulttuurin muutos urheilua ja liikuntaa suosivampaan suuntaan, kuntoliikunnan suosion nousu ja urheilun kaupallistuminen, tuotteistuminen ja ammattimaistuminen. Liikuntakulttuurin eriytyminen ja lajien lisääntyminen on vaatinut toimijoita mukautumaan ja soveltamaan sekä etsimään uusia yhteistyön ja toiminnan muotoja. Case KaMan ja aluetutkimuksen kautta perinteisen ja alueelle juurtuneen seuran historiaa ja selviytymiskeinoja tutkimalla saadaan näkyviin yksi esimerkki muuntautumisesta, selviämisestä ja pysyvyydestä muuttuvan yhteiskunnan ja toimintaympäristön keskellä. Muutoksen keskeltä hahmottuu ja tiivistyy KaMa-identiteetin keskeinen olemus ja merkitys.

Tutkimuksen kirjallisena aineistona on ollut pesäpallon ja urheilun historiaa käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimusta, joista erityisesti Hannu Itkosen yksin ja yhteistyössä muiden kanssa tekemät liikuntakulttuurin muutoksia käsittelevät tutkimukset ovat olleet korvaamattomia. Varsinkin median, yleisön, talouden ja urheilullisen menestymisen riippuvuussuhde linkittyy vahvasti omankin tutkimuksen päätelmiin. KaMan ja Kankaanpään urheiluelämän historiasta tietoa tarjosivat KaMan ja Kankaanpään kaupungin arkistot. Tutkimuksessa on käytetty laajasti myös yksittäisten henkilöiden lehtileikekokoelmia. KaMa-identiteetin selvitystä silmälläpitäen kenties kaikkein hedelmällisin lähdeaineisto olivat haastattelut. Tutkimukseen on haastateltu kymmeniä entisiä pelaajia, pelinjohtajia ja muita seuratyöntekijöitä kasvotusten, sähköpostitse ja kirjeitse. Haastatteluaineisto on luonteeltaan muistitiedollista, ja sen arvo onkin yhtä lailla siinä, miten muistellaan ja mitä muistetaan

kuin tiedon ehdottomassa oikeellisuudessa. Keskeisenä tehtävänä oli tarkastella ja tulkita, oliko ja onko olemassa yhteistä KaMa-identiteettiä ja jos se löytyi, hahmottaa ja analysoida sen tunnuspiirteitä. Tärkeä selvityskohde oli myös pesäpallon merkitys koko Kankaanpään identiteetille.

Käytin tutkimuksessa myös tilastollisia menetelmiä saadakseni kuvaa Kankaanpäästä urheilukeskuksena. Vertailemalla eri palloilulajien maratontaulukkoja oli mahdollista saada selville, millä alueilla on syntynyt minkäkin lajin traditio – tai on jäänyt syntymättä. Vertailemalla näiden alueiden väkilukuja ja elinkeinorakennetta olen tehnyt päätelmiä siitä, millaisissa oloissa lajit ovat juurtuneet ja menestyneet. Tutkin myös joukkueiden katsojakeskiarvoja, mikä on yksi mittari tarkasteltaessa joukkueen kiinnostavuutta alueella. KaMan kohdalla vertasin katsojakeskiarvoja urheilulliseen menestykseen ja sain selville, että joukkueen menestys on keskeisin väkeä katsomoihin tuova tekijä. Maaseutusijainti ei ole edellytys menestyvälle pesäpallokeskukselle, mutta talousalueella on kokonsa huomioon ottaen mahdollisuus ylläpitää rajallista määrää menestyviä lajikulttuureja. Helsingissä ja Tampereella tukijoita ja harrastajia riittää jääkiekkoon ja jalkapalloon, mutta ei enää pesäpalloon. Kankaanpäässä ei ole sponsorirahaa ja harrastajia kuin yhdelle, markkinallisuusasteeltaan valtalajeja pienemmälle lajille, pesäpalloille.

Tahko Pihkalan kansan kuntokouluksi kehitlemä pesäpallo otettiin suojeluskunnan ohjelmistoon, jonka piirissä se levisi maaseudulle ja juurtui sinne. Tämä oli keskeinen tekijä pesäpallon säilymisen ja kansallispelin statuksen saavuttamisen kannalta. Maalaisjoukkueet pärjäsivät kaupunkilaisille, mikä lisäsi intoa ja itsevarmuutta. Kankaanpäässä haluttiin myös pelata pesäpalloa, vieläpä korkealla tasolla, mikä johti kaksi poliittisesti eri laidoilla olevaa seuraa ja niiden toimijoita yhdistämään voimansa. Tärkeä motiivi oli edustaa aluetta menestyksellisesti sen ulkopuolella, ja pian tavoitteeksi tuli myös saattaa mahdollisimman paljon nuoria ja lapsia harrastuksen pariin. Kankaanpäässä oli vireää urheilutoimintaa jo ennen KaMaa, mutta joukkuelajille oli kysyntää.

KaMan historian voi tiivistää vuosikymmenten mittaiseksi taisteluksi sekä urheilullisesta menestyksestä että resursseista. Vapaaehtoisvoimin toimivalla urheiluseuralla ei ole koskaan ollut taloudellisesti helppoa, ja rajatulla toiminta- ja talousalueella aktiivisten vapaaehtoisten seuratoimijoiden ja myötämielisten taloudellisten tukijoiden merkitys on ollut korvaamaton. Pesäpalloille oli kilpailua, mutta KaMa pystyi organisaationa vastaamaan resurssihaasteisiin ja saamaan tarpeeksi harrastajia ja katsojia ja kasvattamaan ja hankkimaan tarpeeksi hyviä edustusjoukkueen pelaajia, jotta seura saavutti menestystä, mikä taas ruokki kiinnostusta ja vahvensi traditiota. Koko ajan ratkaisevana tekijänä oli kuitenkin pienilukuisen mutta ahkeran vapaaehtoisjoukon työpanos.

Pesäpallosta ja Kankaanpään Mailasta kasvoi osa Kankaanpään identiteettiä. Pesäpallojoukkue oli tekijä, josta alue tunnettiin sen ulkopuolella. Suurin menestys ajoittui 1970-luvulle, mutta traditio on kantanut sopupeliskandaalista ja sarjaputoamisista huolimatta. Liikuntakulttuurin yleinen kaupallistuminen ja pirstaloituminen, pelaajien ammattimaistuminen ja kansalaisten harrastusmahdollisuuksien lisääntyminen ovat lisänneet seuratyön haasteita, mutta improvisoinnin ja ahkeruuden avulla, nojaten lojaaleihin ja velvollisuudentuntoisiin seuratyöläisiin ja tukijoihin, KaMa on pärjännyt ja selvinnyt niin sopupeliskandaalista kuin putoamisista sarjatasoa alemmas.

KaMa-identiteetin ytimessä on yhteinen historia ja traditio. Se, että perinteestä tietoiset ja jatkuvuutta haluavat toimijat pyrkivät ylläpitämään katsojista, harrastajista, ammattipelaajista ja tukijoista muodostunutta yhteisöllistä verkostoa, ottavat vastuun organisaatiosta ja pyrkivät tekemään siitä yhteisöllisen, kiinnostavan ja taloudellisesti ja kasvatuksellisesti menestyvän ”tuotteen”, on ollut ja on KaMa-yhteisön ja organisaation toiminnan jatkuvuuden ensimmäinen edellytys.

Asiasanat: pesäpallo, Kankaanpää, urheilu.

1. ALKUVERRYTTELY	1
1.1 Historiallinen tausta ja tutkimuskysymys.....	1
1.2 Aineisto ja aiempi tutkimus	3
1.3 Käsitteet.....	8
2. ERÄÄN LAJIN SYNTY JA NOUSU KANSALLISELLE	9
2.1 Isänmaan hyväksi: Pihkalan filosofia ja pesäpallon jalo tehtävä	9
2.2 Pesäpallo syntyy ja peittää maan propagandan osana	11
2.3 Miksi pesäpallo löi läpi maaseudulla?	17
3. PESIKSEN SAAPUMINEN POHJOISEEN SATAKUNTAAN	20
3.1 Aktiivien into määrittää maalaiskunnan lajivalikoiman.....	20
3.2 Miksi pesis sai tilaisuuden vireässä Kankaanpäässä?.....	24
3.3 Vain vahvimmat kasvavat suuriksi – urheilukeskukset muodostuvat kilpailusta	27
4. KOVAA KAMAA – MULLITORILTA SUOMEN HUIPULLE	34
4.1 KaMa kasvattaa juurensa talkoilla.....	34
4.2 Aatteen sotureiden palkkana kukoistava seuratyö	40
5. RAHA RATKAISEE, YLEISÖ MÄÄRÄÄ	44
5.1 KaMa lyödään päivärahoilla Suomen kartalle.....	44
5.2 Menestys tuo yleisön ja yleisö rahan.....	50
5.3 Muutakin kuin pesis – monilajinen Kankaanpää liikuntarakentamisen kärjessä.....	55
5.4 Lapsen into siivittää mitalikantaan	64
6. LIIKEYRITYS NIMELTÄÄN URHEILUSEURA.....	70
6.1 Markkinahumun ja eriytymisen aika.....	70
6.2 KaMa-henki koetuksella – sopupelit ja nollakausi pudottavat pohjalle	75
6.3 Valokeilan takana tehdään raaka pohjatyö	82
6.4 Pakon edessä, perinteen vuoksi	90
7. JÄLKIPELIT	95
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	102
LIITTEET	106
Liite 1: Suosituimpien joukkuelajien menestyskeskusten väkiluvut ja pääelinkeinot vuonna 1950	106
Liite 2: KaMan katsojakeskiarvot ja sijoitukset vuosina 1968–2008	107

1. ALKUVERRYTTELY

1.1 Historiallinen tausta ja tutkimuskysymys

Maaliskuun 10. päivänä vuonna 1958 tehtiin päätös pesäpalloseura Kankaanpään Mailan perustamisesta.¹ Pesäpalloa oli pelattu Suomessa ja Kankaanpäässäkin 1920-luvulta saakka, mutta nyt perustettu seura oli ensimmäinen kuntaa yhteisesti edustava. Kankaanpään Maila (KaMa) aloitti toimintansa sodanjälkeisen yhteiskunnan voimakkaan kehityskauden aikana, jolloin ilmapiiri oli otollinen urheiluseurojen perustamiselle ja niiden toiminnalle ja jolloin pesäpalloseurojen ja harrastajien määrä kasvoi voimakkaasti.² Vuonna 2008 KaMa täytti 50 vuotta ja tavoitteli nousua pesäpallon miesten pääsarjatasolle, Superpesikseen. Puoleen vuosisataan mahtuu pääsarjatason mitaleita, laajaa juniorituotantoa, sopupeliskandaali, katkeria tappioita ja makeita voittoja. Koko historiansa ajan KaMalla on ollut Kankaanpään urheiluelämässä vankka paikkansa. Voi sanoa, että pesäpallo on yksi Kankaanpään tunnettuustekijöistä, osa kaupungin brändiä.

Pro gradu -tutkielmassani tutkin urheilun ja pesäpallon merkitystä paikallisen yhteisöllisyyden rakentajana, tarkastellen sitä kehityskulkua, mikä on mahdollistanut Kankaanpään Mailan menestyksensä aseman alueen urheilu- ja sosiaalisessa elämässä ja maanlaajuisena pesäpallokeskuksena vuosikymmenten ajan. Selvitän sekä seuratoiminnan haasteita Kankaanpäässä 1950-luvun lopulta saakka että sitä, millä mekanismeilla KaMa on haasteista selvinnyt ja miten se on organisaationa muuttunut. Tuloksena piirtyy kuva niistä alueen ominaisuuksista ja toimijoiden valinnoista, joiden yhteisvaikutuksena pesäpallo ja Kankaanpää sopivat yhteen. Kokonaiskuvan kirkastamiseksi käsitelen koko Kankaanpään urheiluelämää 1900-luvun alusta saakka ja seuran aina 2000-luvulle asti sitä toimintakenttää, jolla KaMa ja muut seurat ja yhdistykset ovat joutuneet toimimaan.

Olennainen kysymys on myös se, onko Kankaanpäässä ollut vaihtoehtoa ja kilpailua pesäpallolle. Jotta yksittäinen seura ja kunta asettuvat ja linkittyvät isompaan sosio-kulttuuriseen kokonaisuuteen, tarkastelen aluksi myös sitä kehityskulkua, mikä johti kissanhännänvedosta ja muista varhaisista leikeistä ja peleistä urheilun kilpailullistumiseen ja asemaan maanpuolustuksellisenä voimavarana. Jotta voisi paremmin ymmärtää pesäpallon asemaa tietyillä alueilla ja sen roolia kansallispelinä, on hyvä tehdä katsaus sen historiaan ja raapaista myös yleisemmin urheilun historiaa ja merki-

¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1958.

² Laitinen 1983, 205.

tystä Suomelle ja suomalaiselle. Tässä kohdin pesäpallon isän ja isänmaallisuusajattelijan, Lauri ”Tahko” Pihkalan kasvatusfilosofian lyhyt esittely on relevanttia kehityksen ymmärtämiseksi.

Kansallispeliksi kehitetyn lajin leviäminen ja asema Suomessa oli erityinen, ja omanlaisensa oli myös tie maalaispelin statuksen saavuttamiseen. Pidän mielenkiintoisena ja tutkimisen arvoisena sitä, miten yksittäisen seuran perustaminen ja historia kytkeytyy isompaan kokonaisuuteen. Teen Kankaanpään esimerkkien ja maan yleisen palloilumenestyksen maantieteellisen sijoittumisen kautta vertailua, jolla osoitan syitä, miksi tietyt lajit ovat muodostuneet perinteisiksi menestyslajeiksi tietyillä alueilla. Keskeisenä ankkurina kunnallisen ja maanlaajuisen urheiluelämän kehityksessä ovat yleiset yhteiskunnalliset murrokset, kuten ruumiinkulttuurin muutos urheilua ja liikuntaa suosivampaan suuntaan, kuntoliikunnan suosion nousu ja urheilun kaupallistuminen, tuotteistuminen ja ammattimaistuminen. Hannu Itkonen liittää tutkimuksessaan *Kenttien Kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta* (1996) Philip Abramsia lainaten urheiluseuratoiminnan ja liikunnallisten yhteenliittymien kuvauksen historiallisen sosiologian kenttään. Abramsin mukaan historiallinen sosiologia jakaantuu kolmeksi valtatraditioksi: 1) teollisuuteen siirtyminen ja sen seurausten selvittäminen, 2) jokapäiväisten elämänalueiden, kuten perheiden, sairaaloiden ja työpaikkojen toimintojen kuvaaminen sekä 3) toimivien subjektien sekä yhteiskunnan ja sen muutoksen selvittäminen.³

Liikuntakulttuurin murros on muuttanut seurojen ja kuntien toimintamekanismeja ja –strategioita. Liikuntakulttuurin eriytyminen ja lajien lisääntyminen on vaatinut toimijoita mukautumaan ja soveltamaan sekä etsimään uusia yhteistyön ja toiminnan muotoja. Toiminta tapahtuu kahdella tasolla, alueellisella ja sen rajojen ulkopuolisella. Myös tutkimuksessani liikun eri toiminnan tasoilla. Tarkastelen maanlaajuista ja kunnallista tilannetta, mutta tutkimuksen pääpaino on yksittäisessä urheiluseurassa ja sen toiminnassa. Tarkastelun päällimmäisenä kohteena on Kankaanpään Mailan miesten edustusjoukkue, sillä se on ollut koko ajan seuran ”vetonaula” sekä eniten taloudellista voittoa että tappiota tuottanut yksikkö. Tarkastelen myös seuratoiminnan muita osa-alueita ja KaMan juniori- ja naistoimintaa ja lopuksi arvioin tulevaisuuden haasteita. Tutkimustehtävä on validi, sillä selvittämällä aluetutkimuksen kautta perinteisen ja alueelle juurtuneen seuran historiaa ja selviytymiskeinoja saavutetaan esimerkki muuntautumisesta, selviämisestä ja pysyvyydestä muuttuvan yhteiskunnan ja toimintaympäristön keskellä. Tavoitteena on ymmärtää ja tiivistää KaMa-identiteetin keskeinen olemus ja merkitys.

³ Itkonen 1996, 70.

1.2 Aineisto ja aiempi tutkimus

Tutkimukseni jakautuu karkeasti kahteen osaan: aikaan ennen ja jälkeen Kankaanpään Mailan perustamisen. Perustamista edeltävässä osassa, jossa käsittelen pesäpallon syntyä ja leviämistä, erityisesti Erkki Laitisen *Pesäpallo: kansallispeli 60 vuotta (1983)*, sekä Teijo Pyykkösen toimittama *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia (1992)*, ovat osoittautuneet erittäin hedelmällisiksi tutkimukseni kannalta. Kankaanpään yleisen historian ja erityisesti urheiluhistorian osalta Jouko Nurmisen *Kankaanpään Urheilijat 1938–1998* on ollut korvaamattoman tärkeä lähde. Samoin Kankaanpään kirjaston kotiseutuosaston seura- ja yhdistyshistoriikit toivat tarpeellista lisävalaistusta aikaan ennen vuotta 1958. Lisäksi perehtyminen Lauri Pihkalan sielunmaisemaan hänestä tehtyjen tutkimusten perusteella tuntui tarpeelliselta, jotta itse työhön olisi mahdollista rajata vain oleellinen lajin kehittäjästä ja hänen ajatuksistaan. Pihkalan henkilöhistoriaa ja maailmankuvaa auttoivat avaamaan erityisesti Raimo Seppälän *Tahko (1982)* ja Harri Salimäen *Isänmaan ja urheiluskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana (2000)*.

Kankaanpään Mailan toiminnasta olen saanut tietoja seuran arkistoista löytyvistä toimintakertomuksista, pöytäkirjoista, lehtileikekokoelmista, kausijulkaisuista ja tekemistäni haastatteluista. Lisäksi sain tutkittavakseni usean yksityishenkilön lehtileikekokoelmia ja muuta pesäpalloaiheista materiaalia. Ymmärrys Kankaanpään urheilukulttuurin ja kunnan yleiseen kehitykseen syveni tutkimalla Kankaanpään kaupungin arkistoista nuorisolautakunnan ja liikuntatoimiston papereita. Myös Pesäpalloliiton vuosikirjat ja liiton internet-sivut ovat olleet apunani, kun olen tarkistanut muiden lähteiden tietojen paikkansapitävyyttä ja etsinyt tilastollista tietoa.

Sanomalehtien osuus tutkimusaineistosta on mittava. Kankaanpään Sanomien, Kankaanpään Seudun ja Satakunnan Kansan urheilusivut kävin läpi systemaattisesti vuosikerrasta 1957 alkaen. Muiden lehtien juttuja olen lukenut Kankaanpään Mailan ja yksityishenkilöiden lehtileikekokoelmista. Kokoelmien avulla olen päässyt käsiksi monien suomalaisten lehtien Kankaanpään Mailaa käsitteleviin teksteihin, enkä ole joutunut turvautumaan pelkästään alueelliseen tai maakunnalliseen mediaan. Suuressa osassa lehdestään irrotetuista lehtileikkeistä en kuitenkaan pysty paikallistamaan, mistä lehdestä juttu on tai mikä on lehden ilmestymispäivämäärä. Uutisoitavien tapahtumien perusteella olen kuitenkin näissäkin tapauksissa pystynyt liittämään leikkeet käsiteltävään kokonaisuuteen ja saanut niistä syventävää tietoa. Yhdenmukaisuuden vuoksi viittaan kokoelmien aineistoihin viitatessani vain yksityishenkilön lehtileikekokoelmaan, en tiettyyn lehteen.

Haastattelin tutkimusta varten kymmeniä henkilöitä. Monen kanssa istuin kasvotusten, joidenkuiden kanssa puhuin puhelimesta ja osalta sain vastauksia kirjeitse tai sähköpostitse. Faktatiedot oli mahdollista toki tarkistaa painetuista lähteistä ja virallisista papereista, mutta henkilökohtaiset muistelut toivat lihaa luiden ympärille ja antoivat ilmiölle, tekijöille ja KaMa-identiteetille äänen. Haastatteluiden ja lehtiartikkeleiden kohdalla täytyy muistaa, että ne ovat toimittajien ja yksittäisten henkilöiden tulkintoja tapahtumista, ja juuri sellaisina ne pitää ottaa. Toimittajan tekstiin sekoittuu omia mielipiteitä ja tulkintoja sekä suoranaisia virheitäkin, jotka tieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa ovat toivon mukaan harvinaisempia. Haastatteluissa puolestaan on sama vaara, mikä muistitietoon nojatessa aina: aika kultaa muistot ja osa niistä haalistuu. Kaikkea ei halutakaan sanoa tai kerrotaan valikoiden. Sekä haastattelut että lehtiartikkelit, lehtihaastattelut ja jopa yleisönosastokirjoitukset antavat kuitenkin hedelmällistä tietoa ja kuvaa tutkittavasta ajasta ja muodostavat tärkeän osan tutkimuksen lähdeaineistosta.

Minulla oli onni saada haastateltavaksi valtaosa Kankaanpään Mailan historian kannalta tärkeistä henkilöistä. Kaksi ensimmäistä puheenjohtajaa haastattelin kasvotusten, kahdelta seuraavalta sain vastauksia kirjeitse. Myöhemmiltä puheenjohtajilta sain vastauksia sähköpostitse. Haastateltavien joukkoon kuului niin ikään seuran perustajajäsen, ensimmäisen miesten joukkueen pelaajia, alkuvuosien junioriaktiiveja, monivuotisia joukkueenjohtajia ja seura-aktiiveja niin miesten, naisten kuin juniorien puolella, suurimpia tähtipelaajia ja valmentajia, naispelaajia ja nykyisiä aktiiveja. Kaikkiaan haastattelin aineiston ja kokonaiskuvan saamiseksi lähes viittäkymmentä KaMan toiminnassa ollutta henkilöä, joista seitsemäätoista nauhurille ja kasvotusten. Loput haastatteluista olivat puhelin-, tai sähköpostihaastatteluja, joihin sain vastauksia sähköpostilla tai kirjeitse. Pyrin haastattelemaan eri tehtävissä ja eri aikoina toiminnassa mukana olleita henkilöitä ja hankkimaan tietyissä ristiriitaisissa kysymyksissä eri osapuolten muistitietoa kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Haastattellessani en käyttänyt eri haastateltavien kohdalla identtistä sapluunaa, vaan muokkasinkin kysymyksiä henkilön historian ja aseman mukaan. Haastattelukysymyksillä hain lisätietoa ja vahvistusta pöytäkirjojen ja lehtijuttujen tarjoamien tietojen ympärille ja kaivoin esiin uutta tietoa. Tavoitteena oli myös saada talteen ajan kuvaa ja käsitystä siitä, miten Kankaanpään urheiluelämä ja sen kehittäminen aikanaan koettiin. Halusin selvittää, oliko haastateltavilla yhteistä KaMa-identiteettiä ja jos oli, mitkä olivat sen tunnuspiirteet. Tärkeä selvityskohde oli myös pesäpallon merkitys koko Kankaanpään identiteetille. Saatuja tietoja käytettäessä on muistettava, että ne on kuorrutettu henkilökohtaisilla mielipiteillä ja haastateltavalla saattaa olla vuosienkin jälkeen oma agenda, jota ajaa. Tämä silmälläpitäen haastatteluaineistosta muodostuu laaja kavalkadi viiden vuosikymmenen seu-

ra-aktiivien maailmankuvasta. Säilyttääkseni haastateltavien oman äänen esitän huomattavan osan haastattelulainauksista sitaatteina.

Käytin tutkimuksessa myös tilastollisia menetelmiä saadakseni kuvaa Kankaanpäästä urheilukeskuksena. Vertailemalla eri palloilulajien maratontaulukkoja oli mahdollista saada selville, millä alueilla on syntynyt minkäkin lajin traditio – tai on jäänyt syntymättä. Vertailemalla näiden alueiden väkilukuja ja elinkeinorakennetta olen tehnyt päätelmiä siitä, millaisissa oloissa lajit ovat juurtuneet ja menestyneet. Tutkin myös joukkueiden katsojakeskiarvoja, mikä on yksi mittari tarkasteltaessa joukkueen kiinnostavuutta alueella. KaMan kohdalla vertasin katsojakeskiarvoja urheilulliseen menestykseen.

Kankaanpään Mailasta tai sen merkityksestä alueelleen ei ole aiemmin laadittu tieteellistä tutkimusta, vaan ainoastaan seurahistoriikkeja. Jouko Nurminen käsittelee Kankaanpään Urheilijoiden historiikissaan kiitettävästi alueen urheiluelämää, mutta keskittyy enemmänkin käsittelemänsä seuran tarinaan eikä juuri problematisoi sitä, miksi pesäpallo menestyi Kankaanpäässä. Erkki Laitisen edellä mainittu tutkimus esittelee maaseudun ja kaupungin liikuntakulttuurin eroja, mutta siinä keskitytään ilmiöön yleisellä tasolla eikä laskeuduta yksittäisen kaupungin ja yksittäisen seuran tasolle. Lähimpänä omaa tutkimussuuntaani ovat Hannu Itkosen tutkimukset. Tutkimuksessaan *Kenttien kutsu* hän läpileikkaa kattavasti suomalaisen liikuntakulttuurin murrokset ja muutokset ja pureutuu tarkasti ruumiillisuuden käsitteisiin ja niiden muutoksiin. Itkosen seuratyypittely ja seuratoiminnan tasojen luokittelu ovat myös olleet tutkimukselleni tärkeää aineistoa.⁴

Vielä lähemmin omaan tutkimukseeni linkittyy Itkosen yhdessä Jarmo Kortelaisen kanssa tekemä *Rantakentältä maailmalle – Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta* (1999), jossa käsitellään monin paikoin samoja kysymyksiä kuin omassa tutkimuksessani. Varsinkin median, talouden ja urheilullisen menestymisen riippuvuussuhde linkittyy vahvasti omiin päätelmiini. Itkonen ja Kortelainen keskittyvät kuitenkin pääosin kiteeläiseen pesäpalloiluun, kun omassa tutkimuksessani läpileikkaan koko kankaanpääläistä urheiluelämää ja esitän näin kokonaiskuvan alueen urheilu- ja harrastusmahdollisuuksista ja KaMan paikasta kokonaisuudessa. Itkosen ja Kortelaisen tutkimuksesta käyttökelpoisia tutkimukseeni ovat olleet myös maantieteellisestä tutkimuksesta tutumman seututumisen käsitteen käyttäminen ja alueen identiteettiä koskevat pohdinnat.⁵

⁴ Itkonen 1996, 80, 90.

⁵ Itkonen & Kortelainen 1999.

Suomalaisen liikuntatutkimuksen kenttä on vuosikymmenten saatossa laajentunut ja monipuolistunut. Itkonen kirjoittaa liikuntatutkimuksen olleen pitkään alistetussa asemassa ja tutkimuksen laajenemisen olevan osoitus liikunnan yhteiskunnallisen merkityksen tunnustamisesta. Varhainen urheilututkimus oli paljolti menestystarinoiden raportointia, ja kun seurahistorioita kirjoittivat ja kirjoituttivat usein seurat itse, niissä korostuivat niin ikään voitot ja ennätykset. Itkosen mukaan urheiluseuratutkimuksen voikin jakaa 1) historioihin, 2) organisaatiotutkimukseen ja 3) käsitteellistävään tutkimukseen.⁶ Kaikki kolme tutkimusperinnettä ovat edustettuina edelleen, ja urheilututkimukselle ominaista onkin ei-akateemisen urheilukirjallisuuden suuri määrä. Erkki Vasara toteaa urheiluhistorian olevan ”myös jatkossa niin tutkijoiden kuin muidenkin aiheena” ja muistuttaa, että ”urheilukirjoittaminen ei ole ammattilaisten yksinoikeus”. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirjoissa julkaistaankin rinnan sekä akateemisten tutkijoiden että ”maallikoiden” tekstejä.⁷

Urheilu- ja liikuntahistorian tutkimuksella ei ole Suomessa omaa yliopistollista oppiainettaan, joten Liikuntatieteellinen Seura projekteineen ja Suomen Urheiluhistoriallinen seura vuosikirjoineen ovat taanneet suomalaiselle liikunta- ja urheilututkimukselle julkaisufoorumin. Jo mainittu *Suomi uskoi urheiluun* on 1980-luvulla alkaneen Suomen liikuntahistoria -projektin päätöstyö, joka käsitteli liikuntakulttuurin kehitystä 1990-luvulle saakka. Vuonna 1996 julkaistu Hannu Itkosen *Kenttien kutsu* ja hänen myöhemmät tutkimuksensa ovat käsitelleet yleisiä muutoslinjoja siinä määrin kattavasti, että uusi tutkimus on hedelmällisintä suunnata mikrotasolle. Itkonen mainitseekin, että liikuntatutkimuksessa liikunnan organisoitumista ja urheiluseuroja on tutkittu melko vähän.⁸ Seurahistoriikka ja ilmestyy koko ajan, mutta oma tutkimukseni on lopputuloksena sekä seurahistoriaa, organisaatiotutkimusta että käsitteellistävää tutkimusta. Organisaatiotutkimuksen suuntausta edustaa erityisesti urheiluseuran vertaaminen taloudellista voittoa tavoittelevaan liiketoimintaan ja käsitteellistävää tutkimusta seuran sisäinen kamppailu vallasta ja toiminnan suunnasta.

Koska tutkimukseni nojaa vahvasti haastatteluihin ja muistitietoon, myös perehtyminen muistitiedon määrittelyyn ja traditioon on ollut paikallaan. Tässä olen tukeutunut teokseen *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (2006, toimittaneet Outi Fingerroos et al.), jonka avausluvussa Fingerroos ja Ulla-Maija Peltonen määrittelevät muistitiedon (oral history) keskeiset periaatteet. Peltonen on *Perinteentutkimuksen terminologiassaan* esittänyt, että keskeistä muistitiedon tarkastelussa

⁶ Itkonen 1996, 12–17, 50.

⁷ Roiko-Jokela et al. 2005, 239, 241,

⁸ Itkonen 1996, 20, 45.

on ymmärtää historiallisen muistin käsite eli se, että muisti on yksilöllistä ja sosiaalista.⁹ Tärkeää on nimenomaan se, miten ja mitä informantit muistavat, ei kerrotun historiallinen faktuaalisuus. Siitä, mitä ex-pesäpalloilija ja seuran ex-puheenjohtaja samasta historiallisesta tapahtumasta kertovat, voidaan vetää mielenkiintoisia päätelmiä. Tutkijan tavoitteena on analysoida kerätyt kertomukset ja tehdä niistä tulkinta.¹⁰

Muistitieto on ollut tutkimuksessani sekä tärkeä lähde ja tutkimusaineiston muodostamisen apuväline että metodi. Lukuisten haastattelujen avulla muodostetaan kuvaa siitä, miten tapahtumat muistetaan, mitä pidetään tärkeänä ja kertomisen arvoisena ja mikä nousee osaksi yhteistä identiteettiä ja kaanonia. Käytettäessä muistitietoa lähteenä on hyvä tiedostaa muistelijoiden ja muistojen subjektiivisuus ja jopa virheellisyys. Kuitenkin, kuten Peltonen kertoo italialaisen tutkijan Alessandro Portellin korostavan, muistitiedossa arvokkaita ovat juuri kertojan esiin nostamat tapahtumat, ilmiöt ja niiden tulkinnat.¹¹ Samaisessa teoksessa viitataan ranskalaisen historioitsijan Marc Blochin väitteeseen, että kaikki menneisyyden ihmisten jättämät jäljet ovat relevantteja lähdeaineistoja. Jorma Kallala on esittänyt, että oikeita kysymyksiä esittämällä tutkija löytää hedelmällistä tietoa. Muistitietotutkimuksen termin laajuuden määrittelyssä seuran Fingerroosin ja Anne Haanpään mallia ja viitataan sillä akateemisen tutkimuksen lisäksi maallikoiden tuottamiin menneisyyden tulkintoihin.¹²

Taina Ukkosen mukaan keskeistä muistitietotutkimuksessa on kysymisen ja kuuntelemisen taito.¹³ Tutkimusta tehdessäni annoin haastattelijoiden kertoa rauhassa ja omin sanoin haluamansa enkä pakottanut heitä tiettyihin vastauksiin. Sen sijaan kysyin monelta haastateltavalta samoja kysymyksiä ja ohjasin tällä tavalla haastattelun kulkua. Kuitenkin, kuten Ukkonen mainitsee, oman esiymänsä korjaaminen haastattelutyön varrella on tärkeää.¹⁴ Haastateltava kertoo jotain, mikä on hänen kokemusmaailmastaan ja sellaisenaan vain hänen tiedossaan. Tällöin tutkija ei saa lukittua liikaa omaan jo hankittuun ”tietoonsa”. Monet haastattelut toivat tutkimukseen tietoa, jota en osannut kysymyslistaa valmistellessani odottaa, ja edelliset haastattelut auttoivat valmistautumaan seuraavaan ja syventämään vuorovaikutusta niissä. Ukkosen kanssa olen ehdottomasti samaa mieltä myös siinä, että – vastoin joidenkuiden mielipidettä – haastattelija saa osallistua keskusteluun, heittää täkyjä ja tarvittaessa jopa kyseenalaistaa.

⁹ Fingerroos et al. 2006, 7–8.

¹⁰ Fingerroos et al. 2006, 10.

¹¹ Fingerroos et al. 2006, 9.

¹² Fingerroos et al. 2006, 28, 35.

¹³ Fingerroos et al. 2006, 180.

¹⁴ Fingerroos et al. 2006, 183.

1.3 Käsitteet

Pesäpallossa on urheiluslangia ja sääntöjä, mitä ulkopuolinen ei välttämättä hahmota. Sarjajärjestelmä on muuttunut 1920-luvulta 2000-luvulle muutaman kerran, mutta käytännössä korkein sarjataso oli SM-sarja, kunnes se muuttui vuonna 1989 Superpesikseksi. Toiseksi korkein sarjataso puolestaan kulki ensin nimellä Suomisarja, sitten ykkössarja (1981–1991) ja lopulta Ykköspesis (1991–). KaMa aloitti kaudella 1958 kolmannelta sarjatasolta, maakuntasarjasta. Nykyään Suomensarja on kolmas ja maakuntasarja neljäs sarjataso. Suomen Cup ja Maakuntacup olivat sarjajärjestelmien ulkopuolella pelattavia turnauksia. Maakuntacupin joukkueet kerättiin oman maakunnan alueelta. Itä–Länsi-arvo-ottelu kokoaa vastakkain parhaat pelaajat idän ja lännen ”lohkon” joukkueista.

Vuoteen 1994 saakka pesäpallo-ottelu koostui yhdeksästä vuoroparista, eli molemmat joukkueet pääsivät lyöntivuoroon yhdeksän kertaa. Nykyään käytössä on jaksojärjestelmä. Joukkueet pelaavat kaksi neljän vuoroparin jaksoa, joiden perusteella ratkaistaan voittaja. Jos jaksot menevät tasan tai kumpainenkin joukkue voittaa yhden jakson, pelataan supervuoro. Jos ei tämäkään tuota tulosta, pelataan kotiutuslyöntikilpailu, jossa lyöjä–etenijä-parit yrittävät saada aikaan juoksuja. Jokeripelaaja on pelaaja, jonka lyöntivuorossa oleva joukkue voi ottaa käyttöön missä kohdassa lyöntijärjestystä tahansa. Jokeripelaaja ei pelaa saman vuoroparin aikana ”numerolla”, eli ulkovuorossa.

Tutkittaessa liikunta- ja urheiluseuroja on hyvä määritellä termit. Kalevi Heinilä määrittelee liikuntaseurat sosiaalisiksi organisaatioiksi, jolloin ne ”käsitetään kokonaisuudeksi, jossa useat eri rakennepiirteet, komponentit, ovat siis vuorovaikutuksessa keskenään ja säätelevät samalla järjestelmän toimivuutta. Järjestelmässä ”kaikki vaikuttaa kaikkiin” eli jokaisella rakennekomponentilla on tietty ominaispainonsa järjestelmän toimivuudessa”. Liikuntaseuran toimintaan vaikuttavat järjestösiteet, ulkoisen ympäristön ehdot, toimintaperinne, organisaation rakenne, ideologia, jäsenistö, toimintaohjelma, resurssivarat sekä hallinto. Vaikuttavat tekijät voidaan jakaa ulkoisiin ja sisäisiin ja määritellä vielä ytimekkäämmin: ”liikuntaseura on sosiaalinen organisaatio, jonka jäsenistö toteuttaa yhteisiä intressejään liikuntaosallistumisessa ja yhteisvastuullisesti kartuttaa ja ohjaa voimavarojaan seuran toimivuuden ja toimintatarkoituksen hyväksi.”¹⁵

Termi ”resurssi” on tutkimukseni avainkäsitteitä. Tietosanakirja määrittelee resurssin voimavaraksi, mahdollisuudeksi ja keinoksi.¹⁶ Tässä laajuudessaan se tuleekin urheiluseuratutkimuksessa käsittää.

¹⁵ Heinilä 1986, 3, 121, 126–127.

¹⁶ Tietojätti 2003, 710.

2. ERÄÄN LAJIN SYNTY JA NOUSU KANSALLISELIXI

2.1 Isänmaan hyväksi: Pihkalan filosofia ja pesäpallon jalo tehtävä

Pyhä kansallispeli on nykyhetken välttämättömyys, me emme pyri valloittamaan muita maita, meillä on tekemistä säilyäksemme tässä maassa. Siihen kyetäksemme tarvitsemme kansallispelin, joka pyhittää lapsemme tätä maata varten.¹⁷

Urheilu- ja isänmaallisuusmies Lauri ”Tahko” Pihkala, jolle urheilu oli uskonto ja jonka kasvatusfilosofisten päälinjojen taakse suuri osa itsenäistyneestä, sotaan varautuvasta Suomesta asettui, näki urheilun olevan kaiken kasvatuksen perusta, jonka ympärille muu sivistys ja kulttuuri kietoutuisivat. Urheilu vietynä kilpailun asteelle jalosti ruumista ja sen haltijaa niin henkisesti kuin fyysisesti ja lisäsi kansallistunnetta. Se vapautti osaksi konventionaalisuuden kahleista niin valtioiden välillä kuin sisällä: työläinen pääsi samalle viivalle herrasmiehen ja upseerin viereen, suomalainen ruotsalaisen rinnalle. Liikunta olisi avain kaikkeen hyvään niin yksilön, yhteiskunnan kuin maailmankin tasolla.¹⁸ Urheilun tuli olla iloinen ja leikinomainen asia, silta leikin ja työn välillä. Kilpaileminen sellaisenaan oli hyväksyttävää, mutta urheilun kaupallistaminen ja leikinomaisuuden unohtaminen pahasta.¹⁹ Valtiollisen tilanteen huomioon ottaen tärkeä seikka oli myös urheilun taistelunomaisuus, josta Pihkala lausui seuraavasti:

Hyvin usein urheilutehtävien taisteluluonne on aivan ilmeinen, esim. painin, nyrkkeilyn, miekkailun, ampumisen. Myöskin on esim. juoksun, käynnin, hyppäämisen, uinnin, soudun, hiihdon, purjehduksen ja ilmailun taisteluarvo hyvin ymmärrettävissä, kun ajatellaan liikkumakyvyn ratkaisevaa merkitystä taistelussa.²⁰

Suomalainen on liikkunut aina. Ensin hiihrettiin ja juostiin ruoan ja hengissä pysymisen vuoksi, mutta ajan mittaan liikkumiselle alkoi tulla muitakin merkityksiä kuin perustarpeiden tyydytys. Teollinen tuotanto ja kaupungistuminen johtivat siihen, että ajan tuntemisesta ja mittaamisesta tuli tärkeämpää, mitä se oli ollut luonnonkierron mukaan eläneessä agraariyhteisössä. Kun työaika säädettiin kellon mukaan, myös vapaa-ajalle jäi oma lokeronsa. Samaan aikaan terveysvalistuksesta tuli osa julkista terveydenhuoltoa ja ruumista ja sen kuntoa alettiin muutenkin kontrolloida eristämällä ja edistämällä. Liikunnasta ja urheilusta tuli vähitellen osa yhteiskuntaa, ja jo 1800-luvun lopulla urheilu vietiin kilpailun asteelle niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Suomessa elettiin sortokausien jälkeen nousukautta, mikä näkyi myös vapaa-ajan mahdollisuuksissa ja liikunnan lisääntymisenä. Vaikka varsinkin maaseudulla urheilua saatettiin pitää syntinä tai turhanaikaisena

¹⁷ Laitinen 1983, 78.

¹⁸ Salimäki 2000, 135, 139.

¹⁹ Suurnäkki 1979, 15; Laitinen 1983, 77–82.

²⁰ Seppälä 1982, 46.

”vouhotuksena”,²¹ lisääntynyt vapaa-aika yhdistettynä nuorisoseuraliikkeen ja työväenliikkeen aktiivisuuteen, maan liikunnan kattojärjestö SVUL:n (Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto) perustaminen vuonna 1906, ja sen alaosastojen toimeliaisuus sekä suomalaisten olympiamenestykseen vuoden 1912 olympialaisissa Tukholmassa laskivat kivijalan Suomen maineelle ja identiteetille urheiluhulluna kansana.²²

Leikeissä ja peleissä skaala laajeni sormikoukusta taitoa vaativiin temppuihin ja pallopeleihin.²³ Kuningaspallo oli ensimmäisiä pallopelejä, josta on maassamme kirjattu ylös noudatettavat säännöt.²⁴ Pelissä pyrittiin jo polttamaan vastustajia, lyömään palloa mahdollisimman kauas ja juoksemaan ulkomaalin kautta takaisin sisämaaliin, tulematta poltetuksi.²⁵ Kuningaspallon ongelmana oli kuitenkin selkeän pistelaskutavan puuttuminen ja sitä kautta voittajan määrittelyn vaikeus. Pihkala, joka oli ottanut asiakseen kansallispelin kehittämisen, kehitti kuningaspalloa kilpailullisempaan suuntaan, mutta ei ollut vielä tähänkään tyytyväinen. Hän oli kuullut baseballin olevan ”urheilun peruskoulu ja pohja” amerikkalaiselle nuorisolle. Suomeen oli saatava samanlainen peli, joka ”olisi tarpeeksi leikkimielinen, mutta fyysisesti ja psyykkisesti kehittävä muun urheilun pohjaksi” ja ”jota pelattaisiin samojen sääntöjen mukaan yleisenä kansallispelinä aina Auran rannoilta Ruijan suuhun”. Kuningaspallo tuli siis osaksi kansalaiskasvatusta.²⁶

Kuningaspallon sääntöjä muokattiin edelleen, ja seuraava, kehittyneempi peli oli entistä nopeampi ja yksilösuoritusta korostanut pitkäpallo. Tekemistä oli kuitenkin edelleen. Pihkalalla ja häntä auttaneella komitealla oli tavoitteena kehittää kansallispeli, joka rakentaisi ja vahvistaisi fyysistä ja henkistä pohjaa koko kansakunnalle, erityisesti maan urheilevalle nuorisolle. Pitkäpallo ja myöhemmin pesäpallo nähtiin kasvatuksellisenä voimavarana, yhteishenkeä, vastuullisuutta ja ryhmäkuria opettavana ja sotakuntoa nostavana pelinä. Suomen armeija olikin ollut mukana kehittämässä pitkäpalloa itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina, ja Lauri Pihkala itse oli sotaministeriön palveluksessa vuosina 1918–1921 ja 1926–1927, vastuualueenaan urheiluasiat, ja tässä välissä suojeluskuntajärjestön urheiluasiainhoitajana vuosina 1921–1926.²⁷ Suojeluskuntajärjestöllä olikin tärkeä rooli pitkäpallon ja pesäpallon kehittämisessä ja levittämisessä, sillä sen toimintaan sisällytettiin vahvasti urheilu eri muodoissaan.

²¹ Heikkinen et al. 1992, 13.

²² Meinander 2004, 436–439.

²³ Heikkinen et al. 1992, 22.

²⁴ Laitinen 1983, 28.

²⁵ Kuningaspallon sääntöjen seikkaperäisemmästä selostuksesta esim. Laitinen 1980, 12–14.

²⁶ Heikkinen et al. 1992, 162–163; Laitinen 1983, 50–53; Itkonen & Kortelainen 1999, 27.

²⁷ Salimäki 2000, 207.

2.2 Pesäpallo syntyy ja peittää maan propagandan osana

Heti ensimmäisessä Suojeluskuntajärjestöä koskeneessa asetuksessa 2.8.1918 sen tehtäväksi säädettiin kansan puolustuskuntoisuuden edistäminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen myös ”edistämällä voimistelua, urheilua ja kansalaiskunnan kasvamista”. Tämän valtakirjan tuella K.E. Levälahden johtama suojeluskuntien urheilukomitea totesi vuonna 1920 ”urheilun ja soturikuntoisuuden ammoisista ajoista kulkeneen käsi kädessä ja meilläkin olevan tuoreessa muistissa urheilijain osuus ja ratkaiseva merkitys vapaustaistelussa, varsinkin esivalmisteluissa”. Kansalais-sodassa oli nähty, miten kummankin puolen pystyvimpiä taistelijoita olivat olleet urheilijat ja kovakuntoiset miehet. Nyt hyväkuntoisuus haluttiin ulottaa koko maahan, varsinkin maaseuduille.²⁸

Suojeluskunta ottikin maaseudun urheiluelämän vahvasti haltuun sekä valistajana että rakentajana. Vuonna 1930 maan 530 urheilukentästä suojeluskuntien rakentamia oli yksin tai muiden tahojen kanssa 180.²⁹ Valtion urheilulle osoittama taloudellinen apu nousi vuosina 1920–1927 200 000 markasta 800 000 markkaan, mutta vielä isommat rahat oli käytössä suojeluskunnalla, jonka urheilubudjetti oli suurimmillaan vuonna 1921; miljoona markkaa. Suojeluskunnan budjetista suuri osa meni ohjaajien koulutukseen ja urheilukenttien ja ampumisratojen rakentamistyöhön. Valtio antoi suoraa tukea järjestöjen liikuntapaikkarakentamisen tukemiseen ensimmäisen kerran vasta vuonna 1931. Kun suojeluskunnan painotukset alkoivat 1930-luvulla liukua entistä sotilaallisempaan suuntaan, valtion panos rahoittajana vain kasvoi. 1930-luvun pulavuosina kenttien rakentamistyö oli yksi hätäaputyön muoto ja myös vuodeksi 1940 luvatut olympialaiset laittoivat liikuntapaikkarakentamiseen vauhtia.³⁰

Suojeluskuntaurheilun funktio oli järjestön toiminnan alussa nimenomaan houkutella miehiä jäseniksi ja saada heitä näin mukaan myös sotilaalliseen koulutukseen, koulujen heitä samalla fyysisiin haasteisiin. Suosituimpia lajeja olivat aluksi hiihto ja yleisurheilu, mutta myös ampumista ja palloilua harrastettiin piiristä ja ohjaajan osaamisesta ja suuntauksesta riippuen.³¹ Pitkäpalloa pelattiin 1920-luvun alussa kouluissa ja kylilläkin, mutta todellisen vauhdin sen leviämislle antoi suojeluskuntajärjestö, jonka harjoitusohjelmaan se sisällytettiin ympäri maata. Pihkala ajoi sotaministeriössä ja suojeluskuntien palveluksessa kehittämänsä pitkäpalloa sisään tärkeimpänä pelattavana pallopelinä, koska siinä, toisin kuin esimerkiksi jalkapallossa, käytössä olivat myös kädet ja toisin kuin

²⁸ Roiko-Jokela et al. 2000, 12–13.

²⁹ Roiko-Jokela et al. 2000, 20.

³⁰ Heikkinen et al. 1992, 172, 174, 196

³¹ Vasara 1997, 92–93, 104.

baseballissa, koko kentällinen joutui liikkumaan, ei vain lukkari ja lyöjä. Heittämällä palloa opittiin viskaamaan käsikranaattia, syöksymällä pesälle harjoiteltiin samalla etenemistä asemiin.³²

Pihkala ei kuitenkaan ollut tyytyväinen peliin, joka oli hänen mielestään liian laumaluonteinen ja sekava. Idea ”siksak-taipaleesta”, jossa pesät sijaitsivat kentän sivurajoilla, mahdollisti vision jatkuvasti vaikeutuvasta etenemisestä. Käytännössä neljän pesän peliä kokeiltiin ottelumudossa ensimmäisen kerran 15.11.1920 Helsingissä, kun Pioneeripataljoona 1 ja Hämeenlinnan suojeluskunta pelasivat näytösottelun.³³ Pihkala itse innostui näkemästään, mutta pitkäpallo oli jo saanut vannoutuneita kannattajia ja uuden pelin, pesäpallon, vastaanotto oli kaksijakoista. Ratkaisevaa pesäpallon hyväksymiselle oli suojeluskunnan yliesikunnan urheilumiesten mielenmuutos. Kielteinen kanta muuttui puoltavaksi sen jälkeen, kun he itse pääsivät kokeilemaan peliä kesällä 1921.³⁴ Tahko Pihkala sai kehittää lajin säännöt, mutta suojeluskunnan sana painoi järjestöistä voimakkaimmin, kun pelin ja sen sääntöjen hyväksymisestä tai hylkäämisestä päätettiin. Suojeluskuntaurheilun peruslähdekohtana oli alusta asti ajatus ”suppeasta ohjelmasta laajalla rintamalla”, ja pesäpallon leviämislle oli elintärkeää pääsy järjestön pääasialliseksi pallonlyöntipeliksi.³⁵

Pesäpallo sai ensimmäiset viralliset sääntönsä vuonna 1922, mutta jo vuotta aiemmin säännöt oli julkaistu armeijan päiväkäskyn liitteenä.³⁶ Pihkalan kirjoittamat sääntö- ja opaskirjat antoivat suojeluskuntapiireihin palkatuille urheiluohjaajille ja paikallisille urheiluneuvojille välineitä lajin levittämiseksi. Ammattitaitoiset, palkatut urheiluohjaajat olivatkin resurssi, mitä muilla urheilujärjestöillä ei vielä ollut. Suojeluskuntajärjestö toimi pitkälti kilpailuttomassa tilanteessa, ja sen piirijako muistutti maakuntajakoa ja loi hyvät edellytykset pitäjien sisäistä pelaamista laajemmalle kilpailutoiminnalle. 1930-luvulla lähes joka pitäjässä oli suojeluskunta, mikä oli usein ”monen pitäjän ainut urheilujärjestö ja vielä useammin ainut urheilujärjestö, joka otti pesäpallon ohjelmaansa”. Peliä levitettiin opettamalla, valistamalla ja kenttiä rakentamalla, mutta elintärkeä levitystapa olivat myös suojeluskuntien keskinäiset ottelut, sillä ne tekivät peliä tunnetuksi ja näyttivät ihmisille, miten pesäpalloa pelataan.³⁷

³² Salimäki 2000, 212–213.

³³ Laitinen 1983, 59–60; 1980, 22.

³⁴ Vasara 1997, 109.

³⁵ Laitinen 1983, 62; Vasara 1997, 109, 503.

³⁶ Laitinen 1983, 62.

³⁷ Laitinen 1983, 83, 85–86.

Sääntömuutokset olivat muuttaneet pelin nopeammaksi, jännittävämmäksi, vaikeammaksi ja kilpailullisemmaksi kuin pitkäpallo, ja sääntöjä muokattiin edelleen suojeluskuntajärjestön sisälläkin.³⁸ Yhä selkeämpää sotilaallisuutta ei voitu kiistää, vaikka seikkaa ei virallisissa ulkopoliittisissa keskusteluissa suoraan lausuttukaan. Termit *hautausmaa*, *haavoittunut* ja *kuollut* kertoivat pelin luonteesta. Joukkueet olivat reilun jääkäriryhmän vahvuisia, ja eteneminen suoritettiin ”tulen ja liikkeen” avulla.³⁹ Vaikka hiihto oli suojeluskuntien ykköslaji, oli myös pesäpallolla erityisasemansa, jonka se oli saavuttanut juuri urheilullisuutensa ja taisteluun harjoittavan luonteensa ansiosta. Pihkala valisti pallonheittotaidon eduista rintamalla seuraavasti:

Tärkeintä on, että ne on suoritettava viivyttelämättömän nopeasti taistelun mukaisissa, kiihdyttävissä olosuhteissa, edelläkäyneen sielullisen ratkaisun jälkeen. Mies, joka pelin lukemattomissa eri tilanteissa oppii nopeasti arvioimaan, mihin kulloinkin on heitettävä ja sitten nopeasti, mutta hillitysti suorittamaan heitot, hänessä on ainesta suomalaisen syöksyjoukkoon ryssän juoksuhautaa vyöryttämään.⁴⁰

Samoin kuin suomalaisia kannustettiin hiihtämään, innostettiin myös pesäpalloon. Suojeluskuntalaisille annettiin tehtäväksi viedä urheiluterveisensä kotiseuduilleen ja levittää innostusta ja tietoutta. Näin pesäpallokin levisi ympäri Suomen. Ehkä tärkein suojeluskunnan pesäpallon leviämislle antama apu olivat kenttärakentamisen ohella sen järjestämät kurssit ja opastukset pelin saloihin. Järjestön nuorisolle suunnatun poikatyön urheiluohjelman voidaan katsoa olleen ensimmäistä pesäpallon juniorityötä.⁴¹

1930-luvun alkuun mennessä pesäpallo oli saavuttanut suojeluskuntajärjestössä melko tukevan jalansijan. Erkki Vasaran kokoama taulukko eri urheilumuotojen osuuksista piiriohjaajien suojeluskuntavierailuilla 1931–1933 osoittaa, että vuonna 1931 pesäpallo oli tuntimäärältään (226) kolmanneksi valistetuin laji, heti voimistelun (879) ja sotilasharjoitusten jälkeen. Vuonna 1933 pesäpallon osuus oli ”vain” 174 tuntia, mutta se oli selkeästi edellä esimerkiksi yleisurheilua (75) ja listan ainoa joukkuelaji. Suojeluskuntapoikien urheilukilpailuissa pesäpallo puolestaan oli kilpailumäärältään kolmanneksi suosituin laji, ylivoimaisesti suosituimman hiihdon ja yleisurheilun jälkeen.⁴² Näihin tilastoihin peilaten ei tarvitse ihmetellä, että joukkuelajeista juuri pesäpallo juurtui Suomeen ja erityisesti suojeluskuntien ja niiden poikaosastojen kansoittamiin maalaisyhdyskuntiin. Pihkalan sosiaalidarwinistista ajatusta siitä, että ”yksi erinomainen peli on parempi kuin kymmenen hyvää”,⁴³ toteutettiin Suomessa vahvalla painotuksella.

³⁸ Vasara 1997, 268.

³⁹ Laitinen 1980, 24.

⁴⁰ Roiko-Jokela et al. 2000, 16.

⁴¹ Laitinen 1983, 85–86.

⁴² Vasara 1997, 399, 607.

⁴³ Itkonen & Kortelainen 1999, 28.

Vaikka suojeluskuntaurheilun peitto levisi laajalle, täytyy huomata, että toiminta ei innostanut läheskään kaikkia suojeluskuntalaisia, ei edes enemmistöä. Paljon oli kiinni urheiluohjaajien ja paikallistason ohjaajien innostuksesta, eivätkä piiriohjaajat läheskään joka piirissä suorittaneet yliesikunnan heille asettamia vaatimuksia. Kun hierarkiassa menttiin piiritasoa alemmas, paikallistasolle, vetovastuussa olevien henkilöiden aktiivisuuden merkitys korostui entisestään. Aktiivisuus oli vaihtelevaa myös tällä tasolla, ja Vasara toteaaakin ”organisaatorakenteessa ilmenneen sitä enemmän ongelmia, mitä alemmas hierarkiassa menttiin”.⁴⁴ Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että aktiivisuutta osoitti vain osa jäsenistöstä, mutta jos intoa oli, suojeluskuntapesäpallo kehittyi hyvinkin voimalliseksi toimintamuodoksi. Suojeluskunnan urheilutoiminta perustui vahvasta ohjailusta huolimatta pohjimmiltaan vapaaehtoisuuteen, ja sen toiminnassa vaikutti sama trendi kuin myöhemmässä seuratyössä: seuratyö oli harvojen aktiivisten toimijoiden harteilla, jotka osallistuivat toimintaan myös näyttävien tapahtumien ulkopuolella.⁴⁵

Kaikki suojeluskunnan sisällä eivät olleet innostuneita pesäpallosta. Suojeluskuntien urheiluosaston ensimmäinen päällikkö, everstiluutnantti Kustaa Eemil Levälahti arvosti hiihtoa ja voimistelua ja pyrki muodostamaan joukkovoimisteluliikkeen, jolle oli esikuvansa tshekkiläisessä Sokol-liikkeessä. Pesäpalloa Levälahti ei arvostanut, vaan kutsui sitä jännityksettömäksi ”akkojen peliksi”, joka sopi parhaiten nuorisotyöhön ja naisille.⁴⁶ Pesäpallolla oli kuitenkin vankka kannatusjoukko, ja vakiinnuttuaan se oli kesälajeista tärkeimpiä koko 1920-luvun. Vuosikymmenen lopulla koulutuksen painopiste alkoi kuitenkin pikkuhiljaa siirtyä kohti sotilaallisempaa toimintaa, ja vuonna 1934 pesäpallon asemaa suojeluskuntien koulutusohjelmassa supistettiin.⁴⁷

Hannu Itkonen esittää tutkimuksessaan *Kenttien kutsu* vallan ja hegemonian kamppailun ulottuvan myös urheilun ja liikunnan kentille ja esittää vallan haltijoiden niin yhteis- kuin yhdyskunnissakin vaikuttavan liikuntakulttuurin muotoihin ja sisältöihin.⁴⁸ Suojeluskunta-esimerkki osoittaa urheilun käyttökelpoisuuden niin henkilökohtaisen kuin valtiollisen ohjailun ja vallan välineenä. Tahko Pihkalan ja hänen hengenheimolaistensa militaristiset ajatukset sodasta ja urheilusta kaksoisveljinä antoivat vahvan ideologisen pohjan urheilun aseman kasvamiselle Suomen nuorena valtiossa ja sen liikuntakasvatuksessa.⁴⁹ Pihkala propagoi hiihdon ja pesäpallon kaltaisia lajeja ”ryssävihaan” vedoten, ja vaikka hän ei aatteena kansallissosialismia sympatisoinut, antoi hän avoimesti arvostuksensa

⁴⁴ Vasara 1997, 158, 170.

⁴⁵ Vasara 1997, 697.

⁴⁶ Heikkinen et al. 1992, 197–199.

⁴⁷ Laitinen 1983, 85.

⁴⁸ Itkonen 1996, 92.

⁴⁹ Vasara 1997, 678.

hitleriläiselle liikuntakasvatusmallille, jossa Saksan ”kansaa oli saatu urheilemaan, harrastamaan terveitä elämäntapoja ja toimimaan kurinalaisesti.”⁵⁰

Suojeluskuntajärjestön osuus maan urheilu- ja pesäpallokasvatuksesta vähentyi 1930-luvulla, mutta se oli laittanut kehityksen alulle. Se oli levittänyt urheiluintoa ja palloilulajeista pesäpalloa ympäri maan silloin, kun urheiluseurojen toiminta oli vielä vähäistä. Suojeluskunnan aktiivisen levitys-, valistus- ja pelitoiminnan ansiosta pesäpallo selviytyi ensimmäisten vuosiansa esteistä ja selvisi kilpailussa muita lajeja vastaan ja ylipäätään levisi maaseuduille saakka. 1930-luvulle tultaessa urheiluseurojen määrä ja toiminta alkoivat kasvaa ja pesäpalloharrastus pysyi vahvana ilman suojeluskuntaakin.⁵¹ Viimeistään tästä muutoksesta lähtien voidaan nähdä pesäpallonkin seisseen yhä enemmän omilla jaloillaan ja muodostuneen itsetarkoituksellisemmaksi. Vaikka suurin osa pelaajista oli aina pelannut pesäpalloa oman innostuksensa ja urheilun vuoksi, niinkään maanpuolustuksellisia seikkoja ajattelematta, nyt peliä pelattiin myös virallisesti yhä enemmän itse pelaamisen takia. Pihkalan ja muiden kansallismielisten propaganda oli toiminut, vaikka koko kansa ei ”hitleriläisten” laajuudessa urheilutkaan. Suojeluskunta taas oli resursseineen mahdollistanut sen, että pesäpalloa pelattiin Suomessa maanlaajuisesti, vaikka alueellisia eroja esiintyi ja läheskään kaikki eivät pallonlyönnistä olleet innostuneet.

1920-luvulle tultaessa kansakouluissa siihen saakka melko hajanaisesti järjestettyä liikuntakoulutusta lisättiin, säännönmukaistettiin ja ennen kaikkea monipuolistettiin. Tämä oli hyväksi myös pesäpallolle ja sen leviämislle. Laji sopi suomalaisen koululiikuntakasvatuksen päämääriin ja sai nostaessa suojeluskuntalajin statuksensa vuoksi. Pesäpallo levisi 1930-luvulle tultaessa moniin kansakouluihin, mutta ei kuitenkaan vielä kaikkiin. Paljon oli kiinni opettajasta ja tämän asenteesta peliin. Moni opettaja ei ylipäänsä hallinnut itse pelin sääntöjä. Oppikouluissa tilanne oli parempi, sillä niiden liikunnanopettajille lajia opetettiin. Akateemisissa piireissä pesäpallo oli melko suosittua, mutta alueellisia eroja esiintyi, kuten koululiikunnassa ylipäänsä.⁵²

Suojeluskuntien ja koulujen lisäksi urheilua ja myös pesäpalloa levittivät parhaiten urheiluseurat, jotka toimivat kolmen suuren keskusjärjestön, Suomen Palloliiton, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton ja Työväen Urheiluliiton sisällä. Suomen Palloliitto alkoi järjestää siviiliseurojen suomenmestaruuskisoja jo 1920-luvun alusta lähtien. Perustettiin myös pesäpallon erikoisseuroja, mutta varsin-

⁵⁰ Vasara 1997, 677–678; Seppälä 1982, 92–93.

⁵¹ Laitinen 1983, 86–87, 93–94.

⁵² Laitinen 1983, 88–90.

kin pienemmissä kaupungeissa pesäpallotoiminta hoitui yleisseurojen sisällä. Todellista kasvun aikaa oli 1930-luku. Vuonna 1931 SVUL:n pesäpallojaoston jäsenseurojen määrä oli 120 ja vuonna 1938 jo 570.⁵³ Kun suojeluskunta 1930-luvun alussa supisti pesäpallon osuutta ohjelmassaan ja siirsi painopistettä sotilaskoulutukseen ja hiihtoon, laski pesäpallonnostus väliaikaisesti myös paikallistasolla. Laji oli kuitenkin ansainnut paikkansa maan urheilukentästä,⁵⁴ ja kun urheilu- ja erikoisseurat ottivat vetovastuun kansallispelistä ja alkoivat markkinoida ja propagoida lajia suunnitelmallisesti 1930-luvun taitteessa, lähtivät harrastajamäärät taas nousuun.⁵⁵

Suojeluskuntaurheilun ulkopuolelle oli jäänyt kahden vuosikymmenen valistus- harjoitteluaikana niin ”punainen” työväestö kuin paljon sinänsä porvarillista aatetta ja suojeluskuntajärjestöä kannattavia asevelvollisia miehiä, mutta suojeluskuntalaisten merkitystä ei varsinkaan talvisodankäynnissä voinut kiistää. Keväällä 1935 Tahko Pihkala laski suojeluskuntalaisten hiihtäneen ”25 kertaa maapallon ympäri”, ja 1960-luvulla hän arvioi, että talvisodan alkaessa noin 100 000 suojeluskuntalaisesta hiihtoluokkamerkin olisi suorittanut noin 30 000. Pihkala arvioi ensimmäisen luokan hiihtäjän pystyvän hiihtämään päivässä jopa 150 kilometriä ja kolmannenkin luokan miehen pystyvän kevyessä rynnäkkövarustuksessa 50–60 kilometrin päivämarsseihin.⁵⁶ Pesäpallo taas oli nostettu ja levitetty propagandan ja resurssien voimalla maan kansallispeliksi. Suojeluskuntajärjestö oli 1920- ja 1930-luvuilla paikallistason merkityksellinen valtakijä, joka huolehti ”sotilaskoulutuksesta, poliittisesta kontrollista, urheilusta, kulttuurista ja siihen liittyen myös uskonnollisesta sananjulistuksesta”. Olisi ollut ihme, ellei talvisotaan mennessä 5000 kylään levinneen järjestön ajama pallopeli olisi ottanut paikkaansa Suomen maaseuduilta.⁵⁷

Talvi- ja jatkosota Neuvostoliittoa vastaan ajoi järjestöurheilun lamaan, kun suuri osa aktiiveista oli rintamalla. Kesällä 1941 Pesäpalloliitto ehti käynnistää suursarjan, mutta kesäkuussa alkanut liikekannallepano keskeytti pelikauden. Täysimittaista pelitoimintaa ei sodan aikana saatu kotirintamalla järjestettyä, mutta kesinä 1943–44 pelattiin sotasarjaa. Kun aikuiset pelaajat olivat pääosin rintamalla, keskityttiin kotona nuorisotyöhön. Asemasodan aikana myös rintamalla pelattiin. Pelaamisen aktiivisuuteen vaikuttivat kenttätilanne, liikuntakasvatusupseerien aktiivisuus, liikenneyhteydet ja joukkojen etäisyys toisistaan. Myös rintamalla urheilutoiminta oli pääosin talkootyötä. Suorituspaikkoja raivattiin, pelivälineitä tehtiin itse tai saatiin lahjoituksina. Rintamalla oli paikoin vilkasta

⁵³ Laitinen 1983, 91–93.

⁵⁴ Vasara 1997, 438.

⁵⁵ Lisää lajipropagandasta esim. Laitinen 1983, 96–97.

⁵⁶ Seppälä 1982, 78, 85.

⁵⁷ Roiko-Jokela et al. 2000, 20; Vasara 1997, 696.

ja kovatasoista urheilutoimintaa, ja improvisoinnin ja aktiivisuuden avulla alkeellisissakin olosuhteissa pystyttiin järjestämään kilpailuja ja harrastamaan siviilistä tuttuja lajeja. Näin sota ei vienyt urheilusta kiinnostuneita yksilöitä pois harrastuksen parista vuosien ajaksi ja tappanut intoa siihen, vaan saattoi jopa sytyttää kipinän urheiluun.⁵⁸

2.3 Miksi pesäpallo löi läpi maaseudulla?

Talvi- ja jatkosodan seurauksena Suomi joutui taipumaan rauhanehtoihin, joista yksi oli suojeluskuntajärjestön lakkauttaminen syksyllä 1944.⁵⁹ Myös urheilun järjestökenttä oli sodan rampauttama. Yhteiskunnassa oli paljon muitakin asioita, jotka tuli laittaa kuntoon, mutta urheilu osoittautui oivaksi varaventiiliksi jälleenrakennuksen ja hajaannuksen aikana, ja sen saralla toiminta elvytettiin nopeasti uudelleen. Urheilun avulla saatiin ajatukset hetkeksi muualle, ja kansainvälinen menestys osoitti, että maa oli raskaista rauhanehdoista huolimatta jaloillaan.

Yleisurheilun ja hiihdon ohella pesäpallo oli lunastanut paikkansa Suomen urheilukentässä vastustuksesta huolimatta jo ennen sotia, ja kritisoitu kansainvälisyyden puute oli paradoksaalisesti yksi lajin suosion syistä, varsinkin maaseudulla.⁶⁰ Tällainen maaseudulle sopiva joukkuelaji korvasi esimerkiksi Pohjanmaalla aikaisemmat kylätappelut,⁶¹ ja rakensi niiden tapaan paikallisidentiteettiä. Kyläpelit olivat tärkeä perinne, mikä yhdisti ja erotti pelaajien lisäksi myös yleisöä ja koko yhteisöä. Alueelliset variaatiot lajin ja pelien merkityksestä vaihtelevat, mutta ainakin Pohjanmaalla oli pelattu kyläisten välisiä kunniakamppailuja jo vuonna 1921.⁶² Pääosin täysin epäviralliset kyläjoukkueet olivat lajikehityksen perusta, joista olivat löytyneet pelaajat suojeluskunnan joukkueisiin ja joissa kehittyi pesäpalloseurojen tulevat pelaajat.⁶³

Se, miksi pesäpallosta tuli maaseutulaji, on monen tekijän summa. Kuten on jo todettu, se sopi vanhoihin leikin ja pelin perinteisiin ja rakensi identiteettiä, mutta niin tekivät myös muut lajit, ja perinteitä oli myös kaupungeissa. Myöskään suojeluskunnan vaikutus ei ole niin yksioikoinen, mitä saatTAISI kuvitella: pesäpallo levisi eri puolille Suomea vaihtelevasti, ja esimerkiksi Satakunnan ja Kainuun piireissä pesäpallotoiminta on tilastoinnin perusteella ollut olematonta.⁶⁴ Satakunta olikin vielä 1930-luvulla pesäpallollisesti heikkoa aluetta, ja maakunnan laji-innostus nousi vasta sodan jäl-

⁵⁸ Laitinen 1983, 200–203; Heikkinen 1992, 309–310, 312, 314.

⁵⁹ Roiko-Jokela et al. 2000, 22.

⁶⁰ Laitinen 1983, 188–192.

⁶¹ Roiko-Jokela et al. 2000, 202.

⁶² Laitinen 1983, 193.

⁶³ Vasara 1997, 266.

⁶⁴ Vasara 1997, 267–268.

keen.⁶⁵ Niin ikään urheilua ei katsottu maaseudulla aina hyvällä, sillä monet maanviljelijävanhemmat ja opettajatkin pitivät ”liikuntakasvatusta lähinnä turhana ajanvietteenä”.⁶⁶ Voi siis perustellusti sanoa, että pesäpallolla oli suojeluskunnan ja koululiikunnan harjoittamasta propagandatoiminnasta huolimatta haasteensa vakiintua alueen urheiluelämässä.

Kiteytettynä syyt pesäpallon keskittymiseen maaseudulle ja paikallisyhteisöihin johtuvat kaupunkien ja maaseudun erilaisesta liikuntakulttuurista ja resursseista. Vaikka suomalainen liikuntakulttuuri on kulkeutunut kaupunkeihinkin maaseudun ja vanhan eräkulttuurin kautta ja muodostunut kunnolla vasta teollisuuden myötä, on ajan kuluessa ja yhteiskunnan muuttuessa maaseudun ja kaupungin välille tullut merkittäviä eroja.

Kun karrikoiden ajateltuna maaseudulla saatiin leikkiä ja lyödä palloa pihalla joskus työnkin välillä, tehtiin tehtaissa pitkää päivää sisällä. Kaupungeissa syntyi tarve vapaa-ajan ja työn erottelemiselle, ja kun työajat muuttuivat vapaa-ajan harrastuksille suotuisammiksi, alkoi erilainen urheilutoiminta kaupungeissa lisääntyä. Myös yhteiskunnalliset virtaukset ja uudet lajit kulkeutuivat kaupunkeihin ennen maaseutua ja moderniin ajattelutapaan kuulunut kilpailullisuus tuli organisoidummaksi kaupungissa, vaikka kilpaurheilu levittäytyi maaseudullekin. Yli jäävän käyttörahan ja ajan myötä kaupungeissa mahdollistui välineurheilu ja uusien lajien kokeilu. Siellä myös resurssit ja mahdollisuudet olivat pääoman kerääntymisen vuoksi suuremmat. Maalla harrastettiin lajeja, joihin oli mahdollisuus. Helpoimpia harrastaa olivat yksilöurheilulajit, kuten hiihto ja juoksulajit, ja moni maalainen oli kaupunkilaista kovempi hiihtämään ”olosuhteiden pakosta”. Kaupungeissa juoksulenkillä ja kuulantyyppöille oli yhtäkkiä monta kiinnostavampaa vaihtoehtoa, ja erilaisilla uusilla urheilulajeilla ja -mahdollisuuksilla pyrittiin tuomaan ihmiset, erityisesti nuoriso, takaisin urheilun pariin.⁶⁷

Hannu Itkonen ja Jarmo Kortelainen ovat esittäneet paikallisen urheilun menestystekijöiksi riittävää 1) väestöpohjaa, 2) taloudellisia resursseja, 3) lajikulttuuria ja 4) aktivistien panosta.⁶⁸ Väestöpohja vaikuttaa siihen, miten paljon harrastajia ja aktiiveja on tarjolla ja taloudelliset resurssit käytettävän rahan ja muun tuen määrään. Lajikulttuuri on se kaikki perinne ja käytännöt, mitä lajilla alueella on ja ilman aktiivisia toimijoita, katsojia ja pelaajia tuota perinnettä ei synny. Toisessa tutkimuksessaan Itkonen mainitsee rajaavaksi tekijäksi maasto- ja luonnonolosuhteet ja viittaa John Balen ja Joe

⁶⁵ Laitinen 1983, 219.

⁶⁶ Heikkinen 1992, 289.

⁶⁷ Suurnäkki 1979, 59–60, 70.

⁶⁸ Itkonen & Kortelainen 1999, 201.

Sangin yleisempään urheilun alueellisen erikoistumisen syykolmikkoon: taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät.⁶⁹ Syyjoukkoon on hyvä lisätä vielä ainakin elinkeino- ja ikärakenne.

Perinteisten yksilölajien lisäksi oli yksi joukkuelaji, pesäpallo, jossa maaseudun voitiin sanoa jo pian sotavuosien jälkeen olevan kaupunkia vahvempi. Vaikka maaseudulla ei ollutkaan viimeistä huutoa olevia kenttiä eikä harvaan asutuilla alueilla väkeäkään, korvasi innostus lajin muut puutteet. Pelialueeksi riitti suhteellisen tasainen kenttä, ja mailan pystyi valmistamaan itse. Kun pesäpalloa pystyttiin pelaamaan yhtä lailla niin maalla kuin kaupungissa, maaseutujoukkueet myös pärjäsivät siinä kaupunkilaisille. Tämä lisäsi intoa ja kohensi omanarvontuntoa ja ruokki näin pelin tason kehittymistä edelleen. Kun laji ensin saavutti suosion, jatkui perinne automaattisesti. Kun maaseudulle syntyi selkeitä pesäpallokeskittymiä, kaupungeissa harrastajat jakautuivat monen eri lajin kesken, eikä sinne näin muodostunut yhtä vahvoja pesäpalloyhteisöjä.⁷⁰ Voikin sanoa, että into oli voimavara eli resurssin muoto, jolla korvasi tiettyyn pisteeseen esimerkiksi välineiden puutteellisuutta.

1950-luvulla urheilujärjestöt olivat jo tointuneet melko hyvin sodan rasituksista ja pystyivät aloittamaan tärkeän urheilukoulutuksen erityisesti lajien vetäjille, ottaen suojeluskuntajärjestön tehtävät haltuun. Jäsenmäärät nousivat, ja varsinkin pallopelit lisäsivät suosiotaan. Pesäpalloilijoiden määrän on arvioitu ylittäneen sotia edeltäneen tason jo vuonna 1946, suojeluskuntajärjestön lakkauttamisesta huolimatta. Pesäpalloliiton uusi sarjajärjestelmä, jossa miteltiin voimia pitäjäsarjoissa, oli suursuosittu varsinkin Pohjanmaalla ja Satakunnassa ja lisäsi joukkuemääriä huimasti. Myös juniorijoukkueita alkoi olla yhä useammalla paikkakunnalla ja naispesäpalloilu koki oman nousunsa.⁷¹

Sotien jälkeen peli muuttui entistä taktisemmaksi ja nopeammaksi ja pelaajat taitavammiksi. Yhteiskuntarakenteen muuttuessa ja hyvinvoinnin lisääntyessä pelivälineet kehittyivät ja pelikentät paranivat. Harjoittelu oli kuitenkin vielä amatööripohjalla, vaikka luontaista kehitystä hitaasti tapahtuikin. Alueellinen painopiste liukui yhä enemmän Länsi- ja Etelä-Suomeen. Etenkin Pohjanmaalla ja Satakunnassa peli oli selvässä nousussa. Rauhanajan nousukaudella pesäpallo levisi kunnolla myös Kankaanpäähän.⁷²

⁶⁹ Itkonen et al. 2000, 62, 93.

⁷⁰ Laitinen 1983, 195.

⁷¹ Laitinen 1983, 205–208; Heikkinen et al. 1992, 329.

⁷² Laitinen 1983, 219–225.

3. PESIKSEN SAAPUMINEN POHJOISEEN SATAKUNTAAN

3.1 Aktiivien into määrittää maalaiskunnan lajivalikoiman

Järjestäytynyt urheilutoiminta oli nähnyt alkunsa Kankaanpäässä jo vuoden 1901 lopulla, kun joitakin epävirallisia urheilutapahtumia järjestänyt paikallinen nuorisoseura sai urheilujaostonsa, Weikot. Aluksi sen sisällä innostuttiin perinteisistä lajeista, kuten yleisurheilusta ja hiihdosta, mutta 1930-luvulla myös pesäpallo tuli sen ohjelmaan.⁷³ Kankaanpään Työväenyhdistys oli myös yrittänyt jo 1910-luvun alussa virittää urheiluseuratoimintaa, mutta epäonnistumisten jälkeen vasta 1920-luvulla, TUL:n ja SVUL:n teiden eroamisen jälkeen perustettu urheiluseura Kankaanpään Meno löysi paikkansa paikallisesta urheiluelämästä ja otti jo samalla vuosikymmenellä toimintaansa mukaan niin yleisurheilun kuin pesäpallon. Urheilutoimintaa harrastettiin myös suojeluskunnissa, lottajärjestössä maamiesseuroissa, kyläyhdistyksissä ja kouluissa.⁷⁴

Kankaanpään Urheilijoiden (KaU) vuoden 1938 perustamisen jälkeen nuorisoseuran urheilutoiminta siirtyi pääosin sille. Sota kuitenkin katkaisi nuoren maalaisseuran toiminnan heti alkuunsa, ja sitä päästiin virittämään uudelleen vasta vuosien päästä. Vuonna 1946 vuosikokous valitsikin henkilöt neljään jaostoon: pesäpallotoimikuntaan, poikaurheilutoimikuntaan, yleisurheilutoimikuntaan ja uimakoulutoimikuntaan. KaU:n urheilutoiminnan vahvoja lajeja olivat yleisurheilu ja hiihto, mutta muidenkin lajien kanssa koetettiin päästä alkuun. Urheilukenttä Kankaanpäähän saatiin pitkällisen odotuksen jälkeen vuonna 1949, mikä lisäsi kenttälajien suosiota.⁷⁵ Syrjäkylillä ei tietenkään päästy nauttimaan näistä kehitysaskelista, ja niissä puitteet olivat vaatimattomammat. Toki kylillä voitiin hiihtää ja juosta ja pelata omissa porukoissa pallopelejä, mutta tämä tapahtui pääosin seuratoiminnan ulkopuolella.

Samana vuonna KaU:n kanssa perustettiin partion yhteislippukunta Kankaanpään Korpiveikot. Toiminnassa oli mukana entisiä sotilaspoikia ja suojeluskuntalaisia, kuten KaU:nkin toiminnassa.⁷⁶ Muita 1950-luvun loppuun mennessä perustettuja merkittäviä urheiluseuroja olivat Kankaanpään Voimistelijat (1938) ja Niinisalon Ratsastajat (1949). Työväen yleisseuran Kankaanpään Menon

⁷³ Nurminen 1993, 75.

⁷⁴ Nurminen 1998, 19, 45

⁷⁵ Nurminen 1998, 19–21.

⁷⁶ Kankaanpään Korpiveikot, Kankaanpään Virkut 1938–1988, 7.

toiminta oli vilkkaimmillaan ennen sotia, mutta sotien jälkeen sen aktiivisuus alkoi hiipua.⁷⁷ Urheiluseurojen lisäksi alueelle oli ehditty perustaa muun muassa VPK:n nuoriso-osasto (1945) ja 4H-yhdistyksen paikallisosasto (1937).⁷⁸ Selkeästi virein ja suurin seura sodanjälkeisinä vuosina oli yleisseura Kankaanpään Urheilijat. Sen jäsenmäärä vuonna 1958 oli 890. Porvarillisista perinteistä noussut seura menestyi eritoten hiihdossa, mikä oli pesäpallon tapaan vahva suojeluskuntalaji. Toisaalta lajivalinnan saattoi sanella myös puute: Jouko Nurminen kirjoittaa seuran historiikissa *Kankaanpään Urheilijat 1938-1998*, että KaU:n vuoden 1946 ennätystilastoista puuttuu kokonaan sellaiset lajit kuin moukarinheitto, seiväshyppy ja aitajuoksu. Fasiliteetteja ei vielä ollut.⁷⁹

Kuten hiihdosta ja pesäpallosta on jo tullut mainittua, tietyt lajit juurtuivat alueelle esimerkiksi suojeluskunnan ja varusmiesten mukana. Nurmisen historiikin perusteella ja Kankaanpään kaupungin urheilulautakunnan ja nuorisolautakunnan pöytäkirjoja tutkimalla voidaan yhdeksi hyvin määrittäväksi tekijäksi lajivalikoiman syntymiselle nostaa myös yksittäiset henkilöt, jotka ovat aktiivisesti alkaneet viedä lajiaan eteenpäin. Nurminen kertoo historiikissaan useista lajiaktiiveista, mutta 1940-luvulta voidaan nostaa esiin paini ja tunnettu painija Tauno Hatakka, joka muutti paikkakunnalle vuonna 1946 ja ”ryhtyi heti herättämään painia henkiin yhdessä TUL:n mestaripainija A. Virran kanssa. Harjoitukset pantiin käyntiin ja niihin osallistuivat sekä KaU:n että Menon pojat.” Samana vuonna KaU:n perustettiin painijaosto ja liitettiin Suomen Painiliiton jäseneksi.⁸⁰

Kankaanpää oli väkiluvultaan sen verran pieni maalaiskunta, että yhdenkin valmentamisesta ja seuratoiminnasta kiinnostuneen vetäjän muuttaminen paikkakunnalle oli suuri voitto alueen urheiluelämälle. Paini nousi Kankaanpäässä vahvaan asemaan, ja vuonna 1954 Tauno Hatakka sai todeta tyytyväisenä:

Painiharrastus jatkuu entiseen tapaan. Harjoituksia on pidetty kahdesti viikossa, ja mukana on usein ollut parikymmentäkin poikaa. Harjoitusolosuhteet ovat nykyisin ensiluokkaiset, sillä uudella keskuskansakoululla on painijain käytettävissä lämmin harjoittelusalusi suihkuineen ja pukuhuoneineen.⁸¹

Jos Hatakan mukaantulo oli viimeinen sysäys painitoiminnan aktivoitumiselle, yleisesti Kankaanpään urheiluelämälle vielä rikkaampi voitto oli Paavo Kahman palkkaaminen yhteislyseon voimistelunopettajaksi vuonna 1945. Kahma oli tarvittaessa ankara, mutta osaava urheilumies, joka enti-

⁷⁷ Kuten jo mainittua, Kankaanpää oli kylineen maanviljelijöiden ja käsityöläisten aluetta, eikä työläisaate ollut alueella yhtä vahvaa tai politisoitunutta kuin vaikka Porissa tai Tampereella. Useimmille Menon jäsenille tai työläistaustaisille ei ollut vaikeaa osallistua KaU:n tai myöhemmin perustettujen erikoisseurojen toimintaan.

⁷⁸ KKA, nlk:n pöytäkirja 25.4.1985, nuorisolautakunnalta v. 1986 toiminta-avustusta hakeneet seurata, järjestöt ja yhdistykset.

⁷⁹ Nurminen 1998, 32.

⁸⁰ Nurminen 1998, 35.

⁸¹ Nurminen 1998, 36.

senä telinevoimistelijana uskoi monipuoliseen liikuntaan.⁸² Opettajan esimerkillä ja auktoriteetilla oli sodanjälkeisessä Suomessa suuri ohjaava vaikutus niin hyvässä kuin pahassa. Varsinkin maaseutujen kansakouluissa monien opettajien liikuntatietämys oli varsin rajallista ja opetus yksipuolista. Parhaimmillaan liikuntakasvatukselle asetetut opetustavoitteet täyttyivät ja jopa ylittyivät, mutta heikoimmillaan yksittäinen opettaja saattoi kyseenalaisilla pedagogisilla menetelmillään sammuttaa oppilaan kiinnostuksen urheiluun jopa loppuelämän ajaksi.⁸³ Kankaanpään kokoisella paikkakunnalla Kahma ehti vuosikymmenten aikana vaikuttaa lukemattomien lasten urheilemiseen, mikä ei ole voinut olla vaikuttamatta positiivisesti alueen urheiluelämään.

Voimistelun lisäksi Kahma suosi opetusohjelmassaan erityisesti uintia ja koripalloa. Juuri koripallossa hän antoi monelle kankaanpääläispojalle ensikosketuksen lajiin ja sen sääntöihin yhteislyseon liikuntasalissa. KaU:n koripallojaosto perustettiin vuonna 1947, ja laji oli koululiikunnan ohjelmassa, mutta joukkuelajina se jäi pesäpallon jalkoihin. Yksi syy vaatimattomalle menestykselle oli peli- ja harjoitustoiminnalle kelpaavien sisätilojen puute. Pesäpallo oli tässä suotuisammassa asemassa, kun sitä pystyttiin pelaamaan lähes alustalla kuin alustalla.⁸⁴ Vuonna 1923 syntynyt Mauno Mäkelä muistelee, että Kankaanpäässä pelattiin leikkimielistä pesäpalloa jo 1920-30 luvun vaihteessa.

Kouluski pelattiin semmosta, oli pisinä taikka semmosta, ja nelimaalia [...] Luoma oli silloin siihen aikaan, sie, niitten rakennusten välis mäntättiin ehtookaudet sielä. [...] Leikkipeliä se oli. Jas ku eihän silloin mitään välineitäkään, niitä haettiin jostaki metästä jotaki riukua haettiin [...] Silloin ko ensimmäistä, oikein virallista tos Kauppatorilla ko pelattii, nii mulla oli silloin isäukon vanhasta työkintaasta tehty räpylä.⁸⁵

Paikallisen suojeluskunta- tai sotilaspoikatoiminnan pesäpalloharrastuksesta ei ole jäänyt tarkempaa tilastointia eivätkä tuona aikana eläneet haastateltavat muista pesäpallotoiminnan olleen siellä erityisen aktiivista. Satakunta ei yleisestikään ollut suojeluskuntapesäpalloilun aktiivisinta aluetta, vaikka Pohjois-Satakunta itsessään oli vahvaa suojeluskunta-aluetta. Ennen sotia pesäpalloa pelattiin jonkin verran paikallisen nuorisoseuran ja Kankaanpään Menon riveissä ja erityisesti kylien välillä – jolloin ei katsottu puoluekantaan vaan oman kylän etua – mutta voimakkaampi kehitys alkoi vasta sodan jälkeen. KaU:n pesäpallojoukkue ylsikin suomensarjan karsintoihin jo vuonna 1947 voitettuaan maakuntasarjan, mutta pelaajamateriaali ja puitteet pelata ja harjoitella olivat vaatimattomat. Työläisseura Menolla olisi myös ollut tilaisuus laajentaa pelikosketuksia kunnan ulkopuolelle, mutta seuralla ei ollut varoja matkustamiseen.⁸⁶

⁸² Nurminen 1998, 37–39.

⁸³ Heikkinen 1992, 289, 301.

⁸⁴ Nurminen 1998, 47.

⁸⁵ Mauno Mäkelän haastattelu.

⁸⁶ Altti Mansikkamäen haastattelu; Mauno Mäkelän haastattelu.

Sekä KaU:n että Menon pesäpalloväki olivat tajunneet, että omat rahkeet eivät riitä pelitoiminnan kehittämiseen, ja molempien seurojen piirissä alettiin esittää 1950-luvun alussa ajatuksia kahden seuran yhdistämisestä. Ennen sotia ei olisi ollut mahdollista, että TUL:n ja SVUL:n alaiset seurat olisivat yhdistäneet voimansa, mutta sotien jälkeen pieni aktiivien joukko halusi kurkottaa Kankaanpäässä poliittisten erimielisyyksien ohi. Ajatuksista edettiin toiminnan tasolle, kun paikkakunnalle töiden perässä muuttanut nuori insinööri Reijo Orhanen lähti puolueettomana voimana johtamaan neuvotteluita Menon Heimo Pyysalon ja KaU:n Altti Mansikkamäen kanssa. Neuvottelut olivat vaikeita, mutta pyrkimys oli yhteinen.

Me sitte kolmistaan sitä, sitä puitiin useam... useammissa eri yhteyksissä ja, ja, siinä sitten, käytännös sanotaan pikkuhiljaa se niin kun asia, asia selveni siitä että, että tuota jos tällä paikkakunnalla meinataan pelata pesäpalloa ja jos toisaalta halutaan nostaa pesäpallo voimakkaasti ylös, ylös täällä niin täytyy yhdistyä. Kah... kahta joukkuetta täältä ei saa missään tapauksessa, tapauksessa noin eteenpäin, koska tämä väestöpohja on kuitenkin niin paljon pienempi. [...] Pojatkin, siis Altti ja Hei, Heimo (Mansikkamäki ja Pyysalo) niin niin ku antoivat sille omille jyrkille kannoilleen periksi ja, ja tuota saatiin niin kun yhteisajatus siitä, että tällainen erikoisseura, seura, voidaan tuota, perustaa. – Reijo Orhanen⁸⁷

Neuvottelut eivät olleet olleet poliittisen tilanteen vuoksi helppoja. Orhanen muistelee seuranneensa sivusta, kun Pyysalo ja Mansikkamäki ”melttosivat toisilleen” ja esittivät hyvinkin voimakkaita kannanottoja. Vasemmistolainen Pyysalo ei unohtanut KaU:n oikeistolaista taustaa ja suojeluskuntaperinnettä, ja toisaalta Mansikkamäki muistelee jonkun ilkeämielisen todenneen hänelle, että ”Susta on Altti tullu kommunisti”. Ongelmista huolimatta urheilullinen näkökulma ja halu pelata entistä parempaa pesäpalloa ja edustaa Kankaanpäästä ulospäin voitti, eikä Kankaanpään Mailan perustamiskokouksessa maaliskuussa 1958 ollut perustamiseen liittyviä erimielisyyksiä. Pyysalo ja Mansikkamäki jääväisivät itsensä johtokunnasta, Orhasesta tehtiin seuran puheenjohtaja, ja seura liitettiin SVUL:n alaiseen Pesäpalloliittoon.⁸⁸

Se oli mun mielestäni ihana asia katto ku, että otettiin semmonen kanta, että me edustamme nyt Kankaanpäästä ulospäin, ja semmoset nurkkakuntaiset ajatukset jätettiin kokonaan pois. Harjoituksissa joskus tuli jotain pientä, mutta se meni ohi.
– Altti Mansikkamäki⁸⁹

Kuten jo on mainittu, Kankaanpään väestöpohja ja myös maantieteellinen sijainti olivat sellaiset, että urheilullinen menestyminen vaati resurssien yhdistämistä. Tavoitteena ja haluna oli edustaa Kankaanpäästä ulospäin yhtenä seurana ja tehdä se pelaten mahdollisimman korkealla sarjatasolla, mutta mitä korkeammalla sarjatasolle siirryttiin, sitä pidemmälle ottelumatkat suuntautuivat, ja sitä kalliimmaksi matkat kävivät. Taloudellisen tilanteen lisäksi kahteen joukkueeseen ei riittänyt tarpeeksi hyviä pelaajia. Erikoisseura oli eteenpäin mielivälle pesäpalloväelle Kankaanpään kokoisella

⁸⁷ Reijo Orhasen haastattelu.

⁸⁸ Reijo Orhasen haastattelu; Altti Mansikkamäen haastattelu.

⁸⁹ Altti Mansikkamäen haastattelu.

alueella ainoa oikea ratkaisu, mutta toteutuakseen se vaati aktiivisia, neuvottelukykyisiä ja –haluisia kompromissivalmiita toimijoita poliittisen linjan kummaltakin puolelta, sekä puolueettoman välittäjän, jota ”ei tunnettu etukäteen eikä osattu takanapäin haukkua”.⁹⁰

3.2 Miksi pesis sai tilaisuuden vireässä Kankaanpäässä?

Kuten on jo osoitettu, Kankaanpäässä oli ennen oman pesäpalloseuran perustamista muun muassa vahvaa yleisurheilu-, paini-, uinti-, hiihto-, voimistelu-, ja partiotoimintaa. Kankaanpään Urheilijoiden historiikista käy myös selville, että seuran vuonna 1949 perustettu nyrkkeilyjaosto oli menestyksenkäs ja aktiivinen 1950-luvun alussa ja pienen taantuman jälkeen jälleen voimissaan vuosikymmenen lopussa, samoihin aikoihin KaMan perustamisen kanssa.⁹¹ Voidaan siis todeta, että Kankaanpäässä oli aikaan nähden hyvät mahdollisuudet urheiluseura- ja kilpailutoimintaan, ainakin jos sattui asumaan kaupungissa tai sen läheisyydessä.

Tarkastellun perusteella voidaan todeta, että Kankaanpäässä oli tilausta joukkuelajille. Tätä tyhjiötä pesäpallo täytti ja tässä kilpailussa se päihitti koripallon, jalkapallon ja jääkiekon. Pesäpallon etuina olivat jo mainittu suojeluskuntajärjestön lempilapsen asema sekä pelitapahtuman toteuttamisen suhteellinen helppous. Pesäpallokentäksi riitti kesäiseen aikaan kappale aukeaa maata. Kun koripallossa olisi tarvittu korit ja tasainen alusta, pesäpallokenttä sai olla hieman muhkurainen ja pesät pystyi piirtämään maahan. Mailat sai tarpeen mukaan puukalikoista ja räpylät vanhoista kintaista. Jalkapallon puolella taas selkeänä ongelmana pesäpalloon tai yleisurheiluun ja hiihtoon verrattuna oli osaavien aktiivien ja valmentajien puute. Kun laji ei ollut onnistunut rakentamaan itselleen kunnon kivijalkaa, harrastajat valuivat muiden lajien pariin. KaU:n palloilujaostossa päätettiin keskittää voimat harvempiin lajeihin, ja vuonna 1954 palloilujaoston lajeiksi valikoituivat pesäpallo, koripallo ja jalkapallo.⁹² Jääkiekko ja lentopallo olivat jääneet jalkoihin.

Kankaanpää ei ollut ainoa alue, missä edellä mainittu syy-seuraus-suhde teki pesäpallosta suosituimman joukkuelajin. Se oli yksi sadoista kylistä ja kunnista, joissa pesäpallonnostus virisi. Joillakin alueilla peli nousi suositummaksi kuin toisilla, ja kyläjoukkueet nousivat aina maan pesäpalloilun valioluokkaan asti. Outokummussa kaivosyhtiön tukema Outokummun Partio päätettiin nostaa menestys- ja harrastuslajiksi, minkä tuloksena sekä sen nais- että miesjoukkueet ylsivät mesta-

⁹⁰ Kauko Männistön haastattelu; Eino Mäenpään haastattelu.

⁹¹ Nurminen 1998, 41–42.

⁹² Nurminen 1998, 46–47.

ruussarjaan.⁹³ Kankaanpäässä ei aivan tällaiseen sanelupolitiikkaan ryhdytty, mutta siitä tuli silti yksi pesäpallokeskuksista. Erkki Laitinen on todennut maaseutuyhteisöissä vallinneen sodan jälkeen ”jälleenrakennus, vireä työnteke, sosiaalinen nousu ja usko paremmasta huomisesta”.⁹⁴ Tällaiseen oman identiteetin rakentamiseen ja muille ja itselle näyttämiseen KaMankin perustaminen tuntuu pohjautuneen. Haluttiin kokeilla, mihin rahkeet seuratoiminnassa riittävät.

Kun puhutaan pesäpallomenestyksestä, tarkoitetaan tässä yhteydessä harrastajamäärien, organisoidun seuratoiminnan ja kansallisen menestyksen ”yhteistulosta”, minkä luovat jo edellä mainitut riittävä väestöpohja, riittävät taloudelliset resurssit, lajikulttuuri ja aktiivisten toimijoiden panos. Väestöä tarvittiin ja tarvitaan pelaajiksi, yleisöksi ja seuratyöhön. Ilman rahaa ja aktiivisia vetäjiä toimintaa ei voida harjoittaa kovin pitkälle, ja ilman lajikulttuuria ja perinteitä ei ole osaamista eikä verkostoja. Voidaan kuvitella vietävän pesäpallovarusteet brasilialaiseen kylään. Jos pelattaisiin vielä näytöspeli ja opetettaisiin säännöt, paikalliset voisivat mahdollisesti kiinnostua pallon lyömisestä hetkeksi, mutta todennäköisesti palaisivat pian jalkapallon pariin. Suomessa taas esimerkiksi kriketillä on heikot perinteet, joilta on toivottoman huono ponnistaa kansalliseen tietoisuuteen. Syyinä ei ole se, että pesäpallo ei sopisi Brasiliaan tai kriketti Suomeen. Kyse on siitä, että lajit eivät mahdu kyseiseen kulttuuriin, jossa sen kilpailijoilla on tradition myötä huikea resurssietu harrastajissa, aktiiveissa, yleisössä, taloudellisesti ja tiedollisesti.

Liikunnan organisoituminen tapahtuu aina paikallistasolla, ja kun puhutaan yksittäisestä liikunnallisesta yhteisöstä tai seurasta, paikkakuntatason tekijät ovat keskeisessä asemassa. Itkonen esittää yhdyskuntatutkimuksen keinoin ajattelua avartavan mallin seuran pyrkimyksistä menestykseen. Itkosen mukaan yhdyskunnan seurat joutuvat koko ajan paitsi määrittämään suhteensa olemassa oleviin resursseihin, myös muihin liikuntakulttuurin ilmiöihin. Liikuntakentällä on jatkuvaa liikettä ja kilpailua, jota joudutaan käymään vanhojen ja uusien lajien kanssa. Näin ollen käynnissä on koko ajan kamppailu ajasta, tilasta ja rahasta, jonka myötä yksittäinen seura paikantuu toimijakentässä ja liikuntakulttuurissa aina uudelleen.⁹⁵ Tiivistäen voidaan sanoa, että liikuntakulttuurin seuratoimijat käyvät urheilullisen kilpailun lisäksi jatkuvaa kamppailua resursseista.

Itkonen avaa ilmiötä akkulturaation käsitteellä. Akkulturaatio ”voidaan nähdä kahden erilaisen kulttuurin kohtaamisena ja vuorovaikutuksena, jolla on erilaisia vaikutuksia kulttuuria muuttavana teki-

⁹³ Roiko-Jokela et al. 2000, 205.

⁹⁴ Laitinen 1983, 363.

⁹⁵ Itkonen 1996, 208, 283.

jänä”. Vapaaehtoistoiminnan kentällä nämä erilaiset kulttuurit ja niitä edustavat toimivat kilpailevat samoista resursseista.⁹⁶ Voi siis todeta, että ellei ole kyse diktatuurista, jossa jokainen kansalainen on pakotettu harrastamaan tiettyä urheilulajia vaan yhdyskunnasta, jossa yksilöllä on ainakin teoreettinen mahdollisuus harrastaa tai olla harrastamatta useita lajeja, yksittäinen laji ja seura ovat aina sidoksissa koko kentän toimijoihin ja selvitäkseen pakotettuja reagoimaan liikuntakulttuurin muutoksiin.

Itkonen esittää pesäpallon tärkeäksi menestystekijäksi lajin voimakasta paikalliskiinnittymistä yhdyskuntiin. Paikalliskiinnittymisen ensimmäisenä vaiheena ja pohjana voidaan nähdä maaseudun paikallisriennot peleineen ja leikkeineen, joista siirryttiin kansalaistoimijoiden puuhaamaan organisoituun paikallispeliin.⁹⁷ Pesäpallo täytti muiden pelien ja leikkien tapaan sosiaalista tyhjiötä ja oli yksi tapa osoittaa yhteisön paremmuus toiseen nähden.⁹⁸ Aluksi lyötiin palloa oman kylän kesken, mutta lajikulttuurin syventyessä ja levitessä ja pelaajamäärän kasvaessa laajennettiin pelikosketuksia toisia kyliä ja alueita vastaan. Kyläpeleistä oli kuitenkin pitkä matka lajihuipulle, jonne nousemiseen vaadittiin organisoitua seuratoimintaa ja innokkaita aktiiveja sitä aloittamaan ja vetämään. Kuten on jo mainittu, aktiivisten toimijoiden oli innokkuuden lisäksi laitettava poliittiset erimielisyytensä syrjään ja etsittävä kompromissien kautta yhteinen kanta niin, että politiikka ei sekoittanut urheilullista tavoitetta. Kun kaksi poliittista leiriä pääsi yhteisymmärrykseen, ennen jaetut resurssit olivat yhteiset ja ensimmäinen este menestykselle oli ylitetty.

Kun Kankaanpään Mailan perustaminen kävi innokkaiden aktiivien työn tuloksena toteen, pesäpallotoiminta voi siirtyä paikalliskiinnittymisen seuraavaan vaiheeseen eli paikalliseen kilpaurheiluun, jossa liitettiin jo virallisiin sarjoihin ja pelimatkat ulotettiin toisille paikkakunnille.⁹⁹ Yhteinen nimittäjä pesäpallokeskuksille olivat sotien molemmin puolin hyvät liikenneyhteydet.¹⁰⁰ Menestyvät keskuksat sijoittuivat pääosin Etelä-Suomeen, mutta Kankaanpäällä oli länsisuomalaisena rautatiepaikkakuntana hyvät yhteydet sekä Poriin, Pirkanmaalle että Pohjanmaalle.¹⁰¹ Toisaalta Poriin kertyi matkaa yli 50 kilometriä ja Tampereelle ja Pohjanmaan keskuksiin vielä enemmän, ja Kankaanpää oli näiden muodostaman kolmion keskellä. Keskeinen, mutta samalla syrjäinen sijainti ja selkeä fyysinen välimatka maakunnan hallinnolliseen ja henkiseen pääkaupunkiin Poriin on johtanut siihen, että kankaanpääläiset ovat usein myös henkisesti kaukana Porista. Pirkanmaalaisia tai pohjan-

⁹⁶ Itkonen 1996, 78–79.

⁹⁷ Itkonen et al. 2000, 98.

⁹⁸ Laitinen 1980, 25.

⁹⁹ Itkonen et al. 2000, 98–99.

¹⁰⁰ Laitinen 1983, 126.

¹⁰¹ Haapamäen ja Porin välinen rataosuus valmistui vuosina 1933–1938.

maalaisiakaan kankaanpääläiset eivät kuitenkaan ole, ja tuloksena on muodostunut oma pohjoissatakuntalainen identiteetti. Tämä tilanne on varmasti luonut tarpeen menestyä omillaan ja näyttää, että Kankaanpää voi pärjätä tietyillä elämänoilla isommilleen, erityisesti Porille. Urheilu on yksi tällainen elämäno, ja pesäpallosta tuli sellainen mitä suuremmissa määrin.

Erikoistekijänä pienellä maalauskunnalla oli ja on edelleen vieressä oleva Tykistöprikaati, jonka suuri organisaatio tarjosi työpaikkoja ammattisotilaille ja jonka urheilukoulutuksessa kansallislajilla oli sijansa. KaMa käytti alusta alkaen tätä yhteyttä hyväkseen ja onnistui saamaan joukkueeseen vahvistuksia, joista ilman tarjottavaa työpaikkaa olisi voitu vain haaveilla. Monissa varuskuntakouluissa pesäpallo juurtui ympäristöön varuskunnan ansiosta, mutta Kankaanpään kohdalla ei voida päätellä näin, sillä Tykistöprikaati tuli Niinisaloon vasta sodan jälkeen, jolloin pesäpallonnostus oli jo ehtinyt levitä yhdyskuntaan.

3.3 Vain vahvimmat kasvavat suuriksi – urheilukeskukset muodostuvat kilpailusta

Yksi keino avata pesäpallon suosiota tai suosion puutetta tietyllä alueella on tutkia Suomen suosituimpien palloilulajien menestysalueita ja katsoa, missä mikäkin laji on menestynyt ja miksi. Oheiseen Suomen karttaan (kts. s. 28: Suosituimpien joukkuelajien menestyskeskukset Suomessa) on merkitty viisitoista menestyneintä kaupunkia tai kuntaa viidessä eri joukkuelajissa; pesäpallo, jääkiekko, jalkapallo, koripallo ja lentopallo. Tarkasteltavat lajit on valittu niiden harrastajamäärien ja suosion vuoksi, ja niiden voidaan katsoa olevan selkeästi sodanjälkeisen Suomen viisi harrastetuinta joukkuelajia. Nykyäänkin ne ovat lisenssi- ja harrastajamäärillä mitattuna maan kärkeä. Pelaajalicenssien määrässä jalkapallo on selkeästi suosituin (114 656 lisenssiä), jonka jälkeen tulevat jääkiekko (67 463), pesäpallo (16 252), koripallo (15 603) ja lentopallo ja beach volley (13 442). Perinteisen viisikon rintaman on pystynyt viime vuosina murtamaan salibandy (45 480), mutta koska sen historia alkaa Suomessa vasta 1980-luvulta, olen jättänyt sen pois vahvasti historialliseen ja pidemmän tarkasteluvälin tarkasteluun nojaavasta vertailusta.¹⁰²

Lajikarttaa tutkimalla voidaan saada selville mielenkiintoisia seikkoja. Pitää muistaa, että kartassa on vain kunkin lajin menestynein kärki, mutta sitä kautta rajaamalla jäävät jäljelle kaupungit, joissa lajikulttuuri on jalostunut pitkälle ja menestys on ollut pysyvää. Esimerkiksi Kauhajoella on harrastettu koripalloa 1940-luvulta saakka, mutta seuralla on ollut miesten pääsarjajoukkue vasta 2000-lu-

¹⁰² Huippu-urheilun faktapankki, lajien harrastaja- ja lisenssimäärät. [<http://www.kihu.jyu.fi/faktapankki/lisenssit/>]. Luettu 11.3.2013.

Suosituimpien joukkuelajien menestyskeskukset Suomessa

LÄHTEET: SM-liiga: http://www.sm-liiga.fi/tilastot/sarjataulukko.html?sk=all_time_points.

Veikkausliiga: <http://www.rsssf.com/tables/f/finalltime.html>. Korisliiga: http://www.basket.fi/sarjat/historia/?league_id=4&season_id=15653#mbt:2-550&t=0=1. Lentopallo: <http://www.lentopalloliitto.fi/liitto/julkaisut/lentopallokirja/>.

Pesäpallo: <http://www.pesis.fi/@Bin/351940/maraton19312012.txt>

vulla ja näin seura ja kaupunki eivät nouse maratontaulukkotyylisessä tarkastelussa menestyneimpien seurojen joukkoon. Kartassa eivät esiinny siis kaikki kaupungit, joissa on pelattu maan parasta pesäpalloa tai jalkapalloa, vaan ne kaupungit, joiden tradition ja menestyksen yhteistulos näkyy hyvänä pistemääränä lajin maraton- tai mitalitaulukossa. Elinkeino- ja väestörakenteen tarkastelukohdaksi olen valinnut vuoden 1950, koska sodanjälkeiset vuodet olivat aikaa, jolloin urheiluinnostus ja erityisesti palloiluinnostus maakunnissa ja kaupungeissa kasvoi, valikoima monipuolistui ja harrastusmahdollisuudet paranivat (tilasto liitteenä, kts. s. 106, liite 1: Suosituimpien joukkuelajien menestyskeskusten väkiluvut ja pääelinkeinot vuonna 1950).

Oheisesta kartasta voidaan nähdä, että pesäpallon menestysalue on Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa. Pohjanmaan kaupungit ovat vanhaa maaseutualuetta, niiden kaikkien väkiluku vuonna 1950 oli alle 15 000 asukasta, Vimpelillä ja Nurmolla jopa alle 5000. Seinäjokea lukuun ottamatta Pohjanmaan pesäpallokeskittymien pääelinkeino oli vuonna 1950 vahvasti maa- ja metsätalous. Pohjois-Satakunnan Kankaanpää, joka osuu lähelle Pohjanmaan pesäpallokeskittymää, oli vuonna 1950 niin ikään maa- ja metsätalouuskunta (54,9 % asukkaista sai elinkeinon maa- ja metsätaloudesta), ja asukkaita kunnassa oli 12 244. Itä-Suomen Kitee ja Kainuun Sotkamo osuivat elinkeinorakenteeltaan ja väkiluvultaan samaan haarukkaan Kankaanpään ja Pohjanmaan keskittymien kanssa.

Pesäpallon menestys ei kuitenkaan rajautunut ainoastaan maa- ja metsätalousvetosiin alueisiin. Etelä-Suomessa väkiluvultaan Kankaanpään kokoinen Hyvinkää (13 199) oli jo 1950-luvulla vahvasti teollisuuteen nojautuva kunta. Väkiluvultaan isommat Jyväskylä (30 661), Imatra (28 087) ja Oulu (37 910) olivat niin ikään teollisuuskaupunkeja. Voidaan toki sanoa, että pesäpallo oli maa-seutujen peli, mutta olisi virheellistä väittää, että se vaati alustakseen maaseudun. Maa- ja metsätalouspohjainen alue voidaan nähdä yhtenä suosiollisena tekijänä pesäpallokeskittymän synnylle, samoin kuin sopivan pieni väkiluku, mutta johtopäätösten tekeminen vaatii lisää tarkastelua muiden kaupunkien ja lajien esiintymisen ja menestyksen kesken.

Miksi pesäpalloperinne jäi syntymättä moniin sodanjälkeisen suuriin kaupunkeihin? Helsinki oli otollista maaperää kansallislajin alkuvuosina, ja Helsingin Pallonlyöjät voitti kolme ensimmäistä suomenmestaruutta vuosina 1922–24. Helsinkiläiset joukkueet saavuttivat menestystä sotavuosiin saakka ja pärjäsivät vielä 1970-luvulla, mutta sen jälkeen helsinkiläisedustus pääsarjasta on hävinnyt.¹⁰³ Viimeksi helsinkiläinen joukkue on pelannut sarjassa kesinä 1997–98, kun rahalla kasatulla

¹⁰³ [http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/mitalistit/miehet/]. Luettu 1.3.2013.

Kaisaniemen Tiikereillä yritettiin tuoda lajia pääkaupunkiseudun suosioon. Joukkue saavutti jälkimmäisellä kaudella hopeaa, mutta yleisö ei innostunut ja toiminta loppui. Tamperelainen Mansen Pesäpallo pelasi miesten pääsarjaa kesällä 1991. Tätä ennen tamperelainen seura, Tampereen Pyrintö, nähtiin pääsarjassa kesällä 1956. Turun Toverit putosi sarjasta vuonna 1945, eikä turkulainen joukkue ole sen jälkeen pesäpalloilun miesten pääsarjaan noussut.¹⁰⁴

Suuret kaupungit Helsinki, Turku ja Tampere pääsivät kaikki edustamaan kansallispelejä maan korkeimmalla sarjatasolla sen alkuvuosikymmeninä, mutta pikkuhiljaa sotien jälkeen ne joutuivat luovuttamaan sarjapaikkansa maalaiskuntien ja itseään huomattavasti pienempien teollisuuskaupunkien seuroille. Pesäpallo ei kuitenkaan jäänyt niissä paitsioon siksi, että urheiluinnostus olisi kaupungeissa vähentynyt. Innostus vain kohdistui toisiin lajeihin. Oheista karttaa tutkimalla voidaan todeta, että Helsingissä on menestysjoukkueita niin jääkiekossa, jalkapallossa kuin koripallossa. Myös Tampere ja Turku ovat vahvoilla jääkiekon ja jalkapallon kohdalla. Tarkastelemalla kartalle sijoitettujen kuntien tai kaupunkien maantieteellistä sijaintia, asukaslukuja, elinkeinorakennetta ja lajien maratontaulukkoja voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä:

- 1) Pesäpallo on menestynyt parhaiten Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa. Menestyneimmät kunnat eivät ole isoja kaupunkeja vaan pieniä maalaiskuntia/kaupunkeja tai teollisuuskaupunkeja. Oulu ja Jyväskylä ovat kasvaneet Suomen suurimpien kaupunkien joukkoon, mutta niissä pesäpallotraditio on juurtunut ja säilynyt.
- 2) Jääkiekko on isojen kaupunkien laji, joka ei ole menestynyt Pohjanmaan pesäpallokeskittymässä tai pienemmissä kaupungeissa. Laji vaatii resursseja, ja kun kaupungeissa on isommat harrastajamäärät ja kovempi kilpailu, pienet paikkakunnat eivät pärjää kilpailussa. Esimerkiksi Kankaanpäähän saatiin katettu jäähalli vasta vuonna 1994,¹⁰⁵ kun Tampereella sellainen oli ollut vuodesta 1965 lähtien.¹⁰⁶
- 3) Jalkapallo on pääosin isojen kaupunkien laji, mutta jotkin teollistuneet ”tehdaskaupungit”, kuten Anjalankoski ja Valkeakoski ovat muodostuneet perinteisiksi jalkapallokaupungeiksi. Näissä kaupungeissa toiminnan ovat siunanneet usein paikalliset ”patruunat”, kuten Valkeakoskella vuorineuvos Juuso Walden, joka oli samanaikaisesti sekä Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n toimitusjohtaja että Palloliiton puheenjohtaja. Samaan tyyliin kuin Valkeakosken Haka tuli tunnetuksi tehtaan joukkueena, Kankaanpäässä monet liikemiehet laittoivat omaa rahaansa KaMan toimintaan.

¹⁰⁴ [<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/miesten-superpesis-kautta-aikain/>]. Luettu 1.3.2013.

¹⁰⁵ KKA, vl:n kirjeistö, Kankaanpään Jääkarhujen toimintakertomus 1994–95.

¹⁰⁶ Ilves, Hakametsän jäähalli. [http://ilves.com/?page_id=157]. Luettu 4.3.2013.

- 4) Koripallo on etelän ja isojen kaupunkien laji. Koripallo vaatii kentäkseen tasaista maata tai sisätiloja. Kaupungeissa oli enemmän liikuntasaleja, joten koripalloa oli helpompi pelata kaupungeissa. Kankaanpäässäkin oli merkkejä koripallotoiminnasta jo 1940-luvulta, ja lajia harrastettiin yleisseura Kankaanpään urheilijoiden nimissä vaihtelevalla menestyksellä, mutta koripallon suosio ei koskaan noussut lähellekään pesäpalloa. Tärkeitä tekijöitä olivat fasilitiitit ja traditio, ja 1950-luvulla akuutti salipula vaikeutti koko maassa erityisesti kori- ja lentopallon harrastamista.¹⁰⁷ Kankaanpäässä oli helppo pelata pesäpalloa, ja alueella oli paljon pesäpallotoimintaa niin paikallis-, koulu-, kylä- kuin maakuntatasolla. Koripallossa ei ollut samanlaista verkostoa, ja se jäi pienen piirin harrastukseksi, johon moni sai kosketuksen vain koulun liikuntatunneilla. Etelässä, missä puitteet pelata esimerkiksi koripalloa olivat paremmat, koripallo kasvatti juuriaan ja pesäpallo sai jäädä pienempään rooliin.
- 5) Lentopallossa menestyneimpien joukkoon kuuluu sekä isoja että pieniä kaupunkeja. Se on laji, missä pääsarjataso budjetit eivät ole nousseet jääkiekon tai jalkapallon tasolle ja seuratoiminta on ollut mahdollista pienemmilläkin paikkakunnilla. Menestykseen on vaikuttanut pesäpallon tavoin tradition syntyminen.
- 6) Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että Helsinkiä ja Tamperetta lukuun ottamatta suomalainen kaupunki tai talousalue ei ole kyennyt ylläpitämään usean lajin menestysjoukkueita. Toisin sanoen suurimmassa osassa kaupunkeja on ollut taistelua yleisöstä, rahasta ja paikasta osana paikallisidentiteettiä, ja tässä pelissä vain 1-2 lajia ja seuraa on pärjännyt. Helsinki ja pääkaupunkiseudun alue on resursseineen, kuten jo sanottu, oma lukunsa. Helsingissä on kuitenkin myös eniten kilpailua rahasta, katsojista ja harrastajista. Vaihtoehtoja on paljon, eivätkä pesäpallo ja lentopallo ole yhtä selkeitä harrastusvaihtoehtoja kuin pienemmällä paikkakunnalla, missä ne ovat olleet perinteisiä vaihtoehtoja.
- 7) Kankaanpään kokoisessa kaupungissa ei ole kyennyt menestymään pääsarjatasolla kuin miesten pesäpallo. Jääkiekkoon ja jalkapalloon alueen voimat eivät olisi koskaan riittäneet, eivätkä koripallo ja lentopallo onnistuneet juurruttamaan itseään alueelle pesäpallon tavoin. Suuri merkitys oli innokkailla aktiiveilla, jotka taistelivat määrärahoista, perustivat joukkueita ja tarjosivat junioreille mahdollisuuden harrastaa ja saada valmennusta. Kun oli perusta ja oma joukkue, saatiin junioripohjaa, oma yleisö ja traditio. Syntyi legendoja ja kasvoi esikuvia, joista taas otettiin pihapeleissä mallia. Yrityselämä lähti mukaan, koska ”tuote” oli sellainen, jota haluttiin tukea tai josta uskottiin itsekkin hyötyvän. 1950-luvulla Kankaanpää

¹⁰⁷ Heikkinen 1992, 323.

oli pesäpallokaupunki, jossa puulaakipesiskin oli puheenaihe, joten yritykselle maanlaajuisesti tunnetun pesäpallojoukkueen tukeminen oli goodwillin ohella hyvä pr-ratkaisu.

Pesäpallon levinneisyydessä ei voida väheksyä suojeluskunnan ja armeijan merkitystä. Vahvat suojeluskuntapiirit Vaasa, Etelä-Pohjanmaa ja Viipuri olivat myös pesäpallokeskuksia. Viipurilaiset veivät kansallispeliä evakkoina myöhemmin Itä-Suomen lisäksi muun muassa Lahteen ja Helsinkiin, jotka olivat maan kärkeä pesäpallossa ennen uusien seurojen nousua. Fakta on, että Etelä-Suomen suurimmat punakaartit vuoden 1918 alussa olivat Helsingin lisäksi Turussa ja Kotkassa: kaupungeissa, joihin pesäpallotraditio ei koskaan juurtunut. Näissä työläiskaupungeissa koripallo ja jalkapallo ja Turun tapauksessa vielä jääkiekko ovat olleet valtalajeja ja pesäpallo marginaalissa.

Suojeluskunta, seuratyö, aktiiviset vetäjät, harrastajat ja yleisö johtavat kaikki yhteen tulokseen: traditioon. Oma seura tai laji on yhteinen kokemus, mikä varsinkin pienellä paikkakunnalla voi olla tärkeä osa omaa ja koko alueen identiteettiä. Kankaanpää tunnettiin ja tunnetaan vieläkin pesäpallostasta, mutta Vimpelin kunta hengittää siitä. Kunnassa asuu hieman yli 3000 ihmistä, ja otteluissa katsojia käy usein yli 2000.¹⁰⁸ Jääkiekossa ja jalkapallossa vastaava olisi mahdotonta. Hannu Itkonen on tullut samaan tulokseen: mitä pienempi paikkakunta, sitä tarkemmin on valittava menestykseen tähtäävä laji.¹⁰⁹ Edelleen Itkonen ja Kortelainen esittävät, että isojen lajien pääsarjatason turvaava julkisuus, sponsorointi ja lipputulot mahdollistuvat vasta riittävän suurella paikkakunnalla. Pienten keskusten mahdollisuudet ovat aktiivisissa seuratyöntekijöissä, jotka uutteruudellaan kompensoivat markkinoiden pientä kokoa. Itkonen näkeekin, että mitä vähemmän laji on markkinallistunut, sitä suurempi merkitys on kansalaistoimijoilla.¹¹⁰ Tutkimukseni osoittaa, että juuri yksittäiset toimijat ovat mahdollistaneet Kankaanpään Mailan nousun pesäpallokeskukseksi.

Itkoselta ja Kortelaiselta on otettava esiin vielä tilastollista vertailua, mikä osin tukee omaa tilastointiani, mutta osin eroaa siitä. Itkonen on tutkinut paikkakuntien koon vaikutusta SM-sarjaseuran mahdollistajana ja laskenut pääsarjaseurapaikkakuntien väestömäärien keskiarvoja vuodelta 1990: jalkapallo 112 351, jääkiekko 126 731, lentopallo 133 622, koripallo 133 595, pesäpallo 30 464.¹¹¹ Luvut viittaavat siihen, että muita lajeja pelattaisiin selkeästi isommissa kaupungeissa kuin pesäpalloa. Tämä on kyseisellä tilastollisella tavalla totta, mutta ei ole sinällään riittävä tapa tarkastella

¹⁰⁸ [<http://www.pesis.fi/@Bin/351960/KATSOJAT.TXT>]. Luettu 2.3.2013. Dokumentti osoittaa Vimpelin Vedon pääsarjaotteluiden katsojakeskiarvoksi 1528 katsojaa. KaMalla vastaava luku on 1145 ja moninkertaisesti väkirikkaammalla Jyväskylän Kirillä 1515.

¹⁰⁹ Itkonen 1996, 276.

¹¹⁰ Itkonen & Kortelainen 1999, 94, 97.

¹¹¹ Itkonen 1996, 274.

lajien alueellista pitkäaikaista menestymistä. Laatimani maratontaulukkopohjainen tilastointi osoittaa selkeämmin pitkäaikaisen menestyksen eli tradition esiintymisen. Esimerkiksi pesäpallokeskusten joukossa on isoja kaupunkeja kuten Oulu ja Jyväskylä, ja lentopallossa menestyneimpien seurojen joukossa on paljon pieniä paikkakuntia, kuten Pieksämäki ja Raisio.

Itkonen on yhdessä Kortelaisen kanssa laatinut myös omalla pisteytystavallaan¹¹² listan pesäpallon menestyneimmistä seuroista miesten pääsarjatasolla.¹¹³ Tämä listaus osuu paremmin yksiin omani kanssa ja painottaa myös pitkäaikaista menestystä pääsarjassa. Se ei kuitenkaan painota esimerkiksi yksittäisiä jaksovoittoja tai hyvää tehtyjen ja päästettyjen juoksujen suhdetta, jonka avulla esimerkiksi Sotkamon Jymy on noussut maratontaulukon kärkeen, kun se Itkosen ja Kortelaisen listalla on vasta sijalla 12. Tuntuu vääriltä, että useita mestaruuksia voittanut Sotkamo on myös Kankaanpään Mailan takana, jolla ei ole mestaruuksia. Itkosen ja Kortelaisen lista ei siis ole perinteisimpien seurojen lista ”paremmuusjärjestyksessä”, sillä traditioon ja identiteettiin vaikuttavat historiallisten sijoitusten lisäksi korostuneesti viimeaikainen menestys ja seuran vallitseva tila. Ylipäänsä perinteisyys on abstrakti käsite, mitä ei voi yksiselitteisesti mitata, mutta tilastoja tutkimalla voidaan tehdä tulkintoja

¹¹² Mestaruusjoukkueelle 15 pistettä, kakkoselle 14 pistettä ja niin edelleen.

¹¹³ Itkonen & Kortelainen 1999, 35.

4. KOVAA KAMAA – MULLITORILTA SUOMEN HUIPULLE

4.1 KaMa kasvattaa juurensa talkoilla

Merkitään, että perustettu seura sai vastaanottaa rahalahjoituksia yhteensä 5.000 markkaa.¹¹⁴

5000 markkaa ei ollut maata mullistava summa, mutta iso apu uudelle seuralle, jolla ei ollut muuta alkupääomaa. Pääsyynä seuran perustamiselle maaliskuussa 1958 oli ollut saada aikaan joukkue, joka voi tavoitella menestystä aina kansallisella huipulla asti. Taloudelliset resurssit olivat kuitenkin rajalliset, ja Maila joutui realiteettien sanelemana valitsemaan kärsivällisen linjan. Sääntöjen mukaan joukkueen tuli aloittaa maakuntasarjasta, joka oli kolmanneksi korkein sarjataso. Yleisö, joka vielä tuolloin toi pääsylippujen muodossa pääosan joukkueen tuloista, oli vielä niin vähälukuinen, että piti elää ”suu säkkiä myöten”. Kun yleisö vielä alkuvuosina pääsi liikkumaan ottelualueella myös ilman maksua, pääsymaksujen kerääminen oli hankalaa.¹¹⁵

Mailan seuratyö perustui alusta saakka talkotoimintaan. Mailan ensimmäinen puheenjohtaja Reijo Orhanen muistelee, että alkuvaiheessa aktiivisessa talkooporukassa oli viitisentoista ydinhenkilöä. Hänestä määrä olisi myöhempinä vuosina saanut olla isompi, mutta alkuvaiheessa, kun toiminta ei ollut vielä kovinkaan laajaa, määrä oli sopiva. Pieni ja tiivis ydinryhmä oli ”henkeen ja vereen pesäpalloihmisiä”, eikä sen sisällä mietitty, kuka oli vasemmistolainen ja kuka oikeistolainen. Kaikki tekivät työtä oman seuran hyväksi, ja heti alkuvaiheessa muodostui innokas joukko, joka kävi vieraspelimatkoilla kannustamassa.

Jos talvisodasta, talvisodassa puhuttiin talvisodan hengestä niin täytyy sanoa että, että Kankaanpään Mailan kohdalla voidaan siinä alkuvaiheessa puhua Ka... Mailan hengestä. – Reijo Orhanen¹¹⁶

Kun työväenjoukkue Meno ja porvaritaustainen KaU yhdistyivät, jäi osa pelaajista omasta halustaan tai pakon sanelemana edustusjoukkueen ulkopuolelle. Menon joukkue oli ollut nuorempi, ja sen miehistö olikin ensimmäisen KaMan joukkueen runkona. Poliitikka ei enää tässä vaiheessa sanellut kokoonpanoa. KaMan perustajajäsen ja Kankaanpään Urheilijoiden edustaja Altti Mansikkamäki muistelee, että taso katsottiin kentällä.¹¹⁷

¹¹⁴ KMA, Kankaanpään Mailan perustamispöytäkirja, 10.3.1958.

¹¹⁵ Reijo Orhasen haastattelu.

¹¹⁶ Reijo Orhasen haastattelu.

¹¹⁷ Altti Mansikkamäen haastattelu.

Mailan taival maakuntasarjassa alkoi hieman yskähdellen, ja lehdistö analysoi nuorta joukkuetta alusta saakka. Maakuntalehti arvioi Parkanon Urheilijoille hävityn ottelun jälkeen ”taktillisessa puolessa olevan vielä kehitettävää”,¹¹⁸ vaikka paikkakunnan oma lehti totesi voiton menneen parkanolaisille ”tuurin ansiosta”.¹¹⁹ Loppukesästä Mailan kunto oli kohdallaan ja joukkue selviytyi maakuntamestariksi ja karsimaan paikasta suomensarjaan, jonne joukkue itsensä Toijalassa syyskuun lopulla pidetyissä nousukarsinnoissa pelasikin.¹²⁰ Näin Mailan edustusjoukkue oli nostanut itsensä heti ensimmäisen kautensa päätteeksi pykälän ylemmäs. Kakkosjoukkue puolestaan nousi maakuntasarjaan, ja kun vielä nuorten Ilves-sarjassa saavutettiin kakkossija, sai seurajohto olla tyytyväinen kauteen ja perustamispäätökseen.

Menestys ensimmäisellä kaudella kasasi odotuksia seuran toiselle toimintavuodelle. Vuosikokouksessa helmikuussa 1959 päätettiin pyrkiä pelaamaan mahdollisimman monella joukkueella niin aikuisten kuin nuorten sarjoissa. Kokouksessa päätettiin perustaa myös naisjaosto ja suunniteltiin varainkeruukeinoja, jotta seuran toimintaa voitaisiin edelleen kehittää. Naisjaosto järjesti keväällä pesäpallotempauksen, ja myös tanssien järjestämisellä kerättiin varoja. Valmentautuminen aloitettiin maaliskuussa lenkkeillen ja voimistellen, minkä lisäksi pidettiin taktiikkaluentoja.¹²¹

Edustusjoukkueen toinen pelikausi meni valmisteluista huolimatta surkeasti. Kymmenestä suomensarjan pelistä Maila voitti vain kaksi ja putosi takaisin maakuntasarjaan. Myös maakuntasarjassa pelannut kakkosjoukkue putosi perussarjaan, eivätkä naisetkaan ensimmäisissä peleissään juuri menestyneet. Muuten seuran toiminta oli entistä aktiivisempaa. Jo edellisenä syksynä järjestetyssä nappulasarjassa oli huomattu junioreiden kiinnostus lajiin, kun sarjassa oli pelannut yli sata nuorta.¹²² Erityinen kunnianosoitus nuorelle seuralle oli Satakunnan Piirijoukkue–Lehdistö-ottelun järjestäminen. Piirin joukkue voitti luvuin 11–2, mutta itse tulosta tärkeämpää seuralle oli saatu tunnustus hyvin järjestetystä tapahtumasta.¹²³

Uuden vuosikymmenen alkaessa Kankaanpään Mailalla oli edessään suuria haasteita. Haluttiin ehdottomasti pois maakuntasarjasta, joka nähtiin liian kevyenä sarjana joukkueelle. Lisäksi seuran taloustilannetta oli parannettava. Toiminta oli vilkasta, mutta sen turvaamiseksi ja kehittämiseksi tarvittiin rahaa. Johtokunta järjestikin arpajaiset ja useita tanssiaisia sekä hoiti jäärata-ajojen lipun-

¹¹⁸ Satakunnan Kansa, 2.6.1958.

¹¹⁹ Kankaanpään Sanomat, 3.6.1958.

¹²⁰ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1958.

¹²¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1959.

¹²² KMA, kirje Kankaanpään Mailalta Kankaanpään kunnanhallitukselle 31.3.1959.

¹²³ Kankaanpään Sanomat, 3.7.1959.

myynnin,¹²⁴ keräten näin varoja seuran kassaan. Arpajaismyyntiin laitettiin 3300 lippua, ja palkintoja jaettiin maaliskuun lopulla muun muassa miesten ”santaaleita”, takkeja, kelloja ja keramiikkaa.¹²⁵ Rahapalkintoja ei tuon aikaisen arpajaisasetuksen mukaan saatu tämäntyylisissä arpajaisissa käyttää, mutta paikkakunnan liike-elämä pystyi tukemaan tilaisuutta lahjoittamalla palkintoja. Merkitävää KaMan kannalta oli myös se, että kunnanjohtaja Ennu Virtanen oli intohimoinen urheilu- ja pesäpallomies.

1960-luku alkoi suureenilla nousulla suomensarjaan, josta ei tällä kertaa tultu heti takaisin. Kauden otteluohjelma kuitenkin aiheutti taloushuolia, sillä Mailalle oli merkitty vain yksi kotiottelu ja yhdeksän vierasottelua. Tuolla suhteella ei lipputulot kertyneet. Syyskuussa Maila sai sentään järjestettäväkseen suomensarjan karsinnat.¹²⁶ Pesäpallonnostus oli kovassa nousussa, ja vaikka kotiottelut olivat vähissä, saattoi vieraspelikatsomoissa olla enemmän kankaanpääläisiä kuin oman kotijoukkueen kannattajia.¹²⁷ Varsinkin kohtaamiset vuotta ennen perustetun Ulvilan Pesä-Veikkojen (UP-V) kanssa olivat tunteikkaita ja yleisöönmeneviä. UP-V:sta tulikin alusta lähtien KaMan arkkivihollinen ja tasonmittari niin maakunnassa kuin koko maan tasolla.

1960-luvun alussa Kankaanpään Maila saavutti ensi kertaa velattoman tilanteen. Varoja hankittiin hyväksi havaituin keinoin, ja nyt myös pääsylipputulot olivat merkittävät, kun kotiotteluita saatiin tasaisemmin. Uusi huomattava tulonlähde olivat sponsorimerkit peliasuissa, kun Pesäpalloliitto salli kaupallisen mainonnan pelipuvuissa.¹²⁸ Pelillisesti kausi sujui hyvin, ja Maila pysyi sarjassa. Vaikka ero isovehi UP-V:hen oli kaventunut, oli se vielä Mailalle liian kova vastus ja piirin ykkönen. Juniorisarjoissa saavutettiin ensimmäinen piirinmestaruus, mikä oli kasvattajaseuralle tärkeä välietappi.¹²⁹ Tavoitteena oli kuitenkin lisätä junioritoimintaa edelleen. Yksi osoitus toiminnan laajenemisesta oli jääkiekon ottaminen seuran ohjelmaan.¹³⁰

Jääkiekon suosio Suomessa oli kasvussa, ja nähtiin, että kunnassa virinnyttä jääkiekkoinnostusta olisi hyvä aloittaa valmiiksi organisoidun seuran, KaMan kautta. Vuonna 1963 kaupunkiin saatiin oma kaukalo, mikä lisäsi innostusta ja junioripelaajien määrää. Edustusjoukkueetasolla – miesjouk-

¹²⁴ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1960.

¹²⁵ KMA, Kankaanpään Maila ry:n pesäpalloarpojen voittoluettelo.

¹²⁶ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1960.

¹²⁷ Satakunnan Kansa, 4.9.1960.

¹²⁸ KMA, kirjeistö: tiedustelu tukijoille, koskien sponsorointihalukkuutta, 10.3.1961; Suomen Pesäpalloliiton määräykset kaupallisesta mainostuksesta pesäpallojoukkueiden kilpailupuvuissa ja -varusteissa.

¹²⁹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1961.

¹³⁰ KMA, ul:n pöytäkirja, 1.2.1962.

kueen pelaajista suurin osa oli aluksi juniori-ikäisiä – oli osin eri miehiä kuin pesäpallossa, mutta junioreissa vaihtuvuus ei ollut suuri. Niinpä jääkiekko monipuolisti Mailan nuorisotoimintaa.¹³¹

Juniorit ei tuohon aikaan vielä harjoiteltu yhtä lajia ympäri vuoden. Samat kaverit pelas talvella jääkiekkoa ja kesällä pesäpalloa. – ex-joukkueenjohtaja Esa Frigård¹³²

Jaoston toiminta-ajatuksena ei KaMan pesäpallotoiminnan tavoin ollut kurkottaa kansalliselle huipulle aikuisissa, vaan keskittyä nuorisotyöhön. Vuonna 1963 KaMan jääkiekkopaidassa oli luistellut edustuksen ja B-juniorijoukkueen lisäksi viiden nappulajoukkueen 140 poikaa. Se oli suuri määrä, kun KaMan pesistoiminnassa oli vuonna 1964 mukana 55 poikaa ja kymmenen tyttöä.¹³³ Jäsenpelaajien määrä ei toki kerro koko totuutta KaMan juniori- ja valistustoiminnasta. Seura järjesti nuorille nappulahiihtoja ja kylä- ja koulupiiriotteluita ja pani aikuisten tasolla pystyyn kyläsarjoja. Vuonna 1961 kyläsarjaan saatiin joukkueet kahdeksasta kylästä ja kaksi joukkuetta kirkonkylästä. Seuraavana vuonna kylien väliset ottelut ulotettiin koskemaan myös jääkiekkoa. KaMa profiloitui alkuvuosinaan lasten liikuttajana, mutta koko ajan sillä oli tavoitteena laajentaa pesäpallotoimintaa koko alueelle. Tämän se myös teki, suuremmalla volyymilla kuin yksikään toinen joukkuelaji. Innostuksen määrä ja valistustyön tulos pystyttiin toteamaan edustusjoukkueen otteluissa, joihin tiensä löysi yhä useampi kannattaja.¹³⁴

Seuran johtohenkilöillä ja pelaajilla oli toki takana ajatus pelillisestä menestyksestä kansallisella huipulla, mutta tärkeää oli jo pelkkä yhdessä tekeminen. Urheilulla oli edelleen maine kasvattajana ja valistajana, ja vuonna 1957 Urheilulehti oli vedonnut, että suomalaisten tulisi käydä ”yhdessä koko rakkaan Isänmaamme puolesta ja hyväksi kokoamaan lapsia ja nuoria rehdin urheilun piiriin pois kylmästä maailmasta, suuresta avuttomuudesta ja muista ristiriidoista.” Niin ikään urheilu nähtiin keinona näyttää toimielias ja terve kuva omasta yhteisöstä. Samoin kuin Suomi pyrki isännöimään itsensä parhaalla mahdollisella tavalla maailmankartalle olympialaisissaan, pyrkivät pienemmät seurat ja kylät tekemään vaikutuksen kansallisella tasolla.¹³⁵ Reijo Orhanen muisteli, että nousvalle seuralle oli tärkeää saada järjestettäväkseen arvo-otteluita, ja seuran toisen puheenjohtajan Toivo Lepistön mukaan oli tärkeää saada oma pelaaja niihin edustamaan.¹³⁶ Urheilua ei harrastettu vain ruumiinkunnon vuoksi, vaan se rakensi identiteettiä. Yhteisössä urheilun ja seuratoiminnan

¹³¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1962–63.

¹³² Esa Frigårdin haastattelu.

¹³³ KMA, jääkiekkojaoston toimintasuunnitelma vuodelle 1964.

¹³⁴ KMA, Kankaanpään Mailan kirjeistö 15.3.1961, 27.2.1962, 7.3.1962, toimintasuunnitelma vuodelle 1962, jääkiekkojaoston toimintasuunnitelma vuodelle 1964.

¹³⁵ Roiko-Jokela et al. 2000, 23.

¹³⁶ Reijo Orhasen haastattelu; Toivo Lepistön haastattelu.

asema muuttui entistä yhteisöllisemmäksi, kun naiset ja lapset tulivat mukaan alun alkaen perin miehiseen sosiaaliseen ympäristöön.¹³⁷

Kasvanut kannattajajoukko ja esikuviaan seuraava nuoriso odotti edustusjoukkueelta menestystä, mutta 1960-luvun alussa se oli vielä maltillista. Jo mainitun kyläsarjan lisäksi kovia pelejä pelattiin lisäksi puulaakisarjassa, jossa varsinkin Jyllin ja Kankaan kenkätehtaiden väliset mittelöt ja kilpavarustelu olivat omaa luokkaansa.¹³⁸

Ne olikin ne puulaakit kamalia pelejä. Ne oli siihen aikaan, voi herrauta [...] Ku silloin ku Jylli pelas ja, ja Kankaan Sauli, ku silloin ku ne osti niitä miehiä Ulvilasta ja. Juu se oli kovaa. Kangas...ku...että mistähän se Jyllikin niitä osti niitä miehiä niitä, oikein mestaruussarjan pelaajia. – Mauno Mäkelä¹³⁹

Silmiinpistävää Kankaanpään Mailan ja muiden kankaanpääläisseurojen historiikkeja, toimintakertomuksia ja lehtileikkeitä tutkittaessa on jo edellä mainittu tahto olla hyvä isäntä. Niin Kankaanpään Urheilijoiden, KaMan kuin muidenkin seurojen kohdalla toistuu tyytyväinen toteamus siitä, että haasteena vastaanotettu isännöintitehtävä on viety kunnialla ja kiitoksin loppuun. Nurmisen mukaan KaU:n painijaoston ”keskeinen pyrkimys on aina ollut paneutua erityisellä huolella järjestämiensä kilpailujen täysipainoisuuteen. Tässä on myös erinomaisella tavalla onnistuttu, josta hyvänä osoituksena maamme painin ylijohdon toistuneet kiitokset”.¹⁴⁰

Kankaanpään Mailan hyvän isännän maine joutui testiin kesällä 1963 SVUL:n Satakunnan piirin pesäpallojaoston järjestämällä, Kankaanpäässä pidetyllä kansainvälisellä pesäpallonuorten suurleirillä, jossa junioreiden leirityksen ja pelien lisäksi kurssitettiin tuomareita, seuraneuvoja, junioriohjaajia ja pesäpallo-oppia hakevia ruotsalaisia ja norjalaisia.¹⁴¹ Suuritoimen leirin pyörittäminen onnistui seuralta hyvin. Muun muassa tekniikkaharjoituksia, harjoituspelejä, oppitunteja ja ulkomaalaisten vieraiden kierrättämistä paikkakunnalla sisältänyt leiri sai kiitosta niin Pesäpalloliitolta, piirijärjestöltä, kuin leiriläisiltäkin ja vahvasti kuvaa Kankaanpään Mailasta sekä toimivana organisaationa että Kankaanpään kunnasta virkeänä alueena.¹⁴² Omaa identiteettiään rakentavalle maalaiskunnalle oli tärkeää, että se tunnustettiin. Kun seurat kerran saivat tilaisuutensa näyttää kykynsä, se haluttiin käyttää hyväksi. Käänteisesti voidaan myös ajatella, että kukaan ei halunnut antaa itseltään, seurastaan ja kaupungistaan pystymätöntä kuvaa.

¹³⁷ Meinander 2004, 436, 449.

¹³⁸ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1963; Kankaanpään Mailan kirjeistö; ottelupöytäkirjat. KKA, puulaakitoimikunnan toimintakertomuksia, pöytäkirjoja ja ottelupöytäkirjoja 1958–1968.

¹³⁹ Mauno Mäkelän haastattelu.

¹⁴⁰ Nurminen 1998, 74.

¹⁴¹ Satakunnan Kansa, 25.6.1963.

¹⁴² KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1963.

Kankaanpään Mailan toiminnan kasvaessa seura-aktiivien määrä ei kasvanut samaan tahtiin, ja seuratyön taakka alkoi kasaantua harvojen innokkaiden ja toimintaan ajautuneiden syliin. KaMan toiminnan jatkumiselle ja kehittymiselle elintärkeä mies oli Toivo Lepistö, joka otti seuran puheenjohtajuuden vuoden 1962 alusta. Tiilitehdasta Kankaanpäähän pari vuotta aiemmin johtamaan tullut Lepistö ei tiennyt lajista mitään ennen muuttamistaan Kankaanpäähän, mutta oli saanut nähdä lajia ja ihastunut siihen. Lepistö toki hoiti myös koko seuratoimintaa, mutta otti sydämenasiakseen juniorityön. Kyseessä olivat seuratoiminnan kehityksen kannalta tärkeät alkuvuodet, ja ensimmäisen edustusjoukkueen pelaaja Kauko Männistö muistelee, että ”jos ei olis Lepistön kaltaista kaveria tullu niin Mailan touhu olis voinu pian näivettyä”.¹⁴³

Lepistö muistelee itse katselleensa aluksi puheenjohtajana juniorityötä sivusta ja havainneensa siinä aukkoja. Seurassa ei ollut varsinaista nuorisotoimintaa kokoavaa ihmistä, ja harjoittelu oli alkeellista. Intoa kyllä oli, palloa lyötiin ympäri kunnan aluetta.

Keräsin sitten val...valtavan määrän lapsia yh...yhteen ja pe...pelattiin ja useinkin, useamman kerran, ainakin pari kolme kertaa viikossa, niin tultiin niin sanottiin Mul...Mullitorille, niin ku sanotaan. Siellä sitten, sitten pelattiin ain...aina vähän aikaa [...] Junioritoiminta oli juu tosiaan sitten, sitten hyvin aktiivista ja innokasta ja se, siinä oli sitten ihan pieniä et se oli ihan, alle kymmenvuotiaasta saakka [...] näin se sitten, sitten laajeni tämä, tämä toiminta, toiminta pikkuhiljaa.¹⁴⁴

Lepistö oli juniorityössä tiiviisti mukana kymmenen vuotta ja oli koko toiminnan kokoaja. Joukkueet vaativat järjestelmällisesti toimiakseen kuitenkin myös omakohtaisia aikuisia pelinjohtajia. Halukkaita oli juniorimäärän kasvaessa tarvetta vähemmän, ja mukaan lähteneen aktiivit, kuten Eino Mäenpää, saivat tehdä pitkiä päiviä pesäpalloharrastuksen parissa. Mäenpää muistelee joutuneensa hoitamaan pitkään yksin useamman juniorijoukkueen valmennus- että talouspuolen, mikä oli varsinkin teini-ikäisten kohdalla haastavaa.

15-vuotiaat ja nämä mikkä oli kaikista vaikeimpia katto ku tuli viina mieleen ja naiset mieleen, olis tarvinnu olla sykoloogi vielä katto [...] Nyt kat kelpaa katto, ku niillä on kaks tai kolme valmentajaa, huoltajaa siinä mukana [...] Sitä mä oon jälkeenpäin mietiskelly ja ihmetelly sitä että millä lailla sitä rahaa riitti siihen aikaan. Katto ku pelaajille pystyttiin laittaan räpylät, piikkarit puvut ja kaikki tämmöset. Sit ten kun mentiin pelaan tonne matkoille niin sie pystyttiin avustaan ruoka ja kahvikki vielä.¹⁴⁵

Varusteet, ruoat ja matkat pystyttiin tarjoamaan oman alueen pesäpalloseuralle myötämielisen yritysmailman ansiosta. Toivo Lepistö, monen muun paikallisen yrittäjän ohella, luovutti yrityksensä autoja pelimatkakäyttöön korvauksetta. Yrityksiltä seura sai myös pieniä lahjoituksia, ja ilmoitus-

¹⁴³ Kauko Männistön haastattelu.

¹⁴⁴ Toivo Lepistön haastattelu.

¹⁴⁵ Eino Mäenpään haastattelu.

myynti ottelulehtiin oli alkuvaiheesta lähtien tärkeä tukimuoto.¹⁴⁶ Tärkeintä kuitenkin oli Lepistön ja Mäenpään antama aika ja pyyteetön into. Kankaanpäässä kulki 1960-luvulla tarina, että jos joku meni Lepistön tiilitehtaalle, häneltä kysyttiin ensimmäiseksi, mitä asia koskee. Jos kyse oli tiilenteosta tai myynnistä, kysyjä ohjattiin muiden puheille, mutta jos asia koski pesäpalloa, hänet ohjattiin Lepistön pakeille.¹⁴⁷

KaMa teki ensimmäisten toimintavuosiensa aikana harvojen aktiivien ja pelaajien johdolla työtä vakiinnuttaakseen paikkansa seurana ja toimijana sekä alueensa asukkaiden että pesäpalloväen keskuudessa. Sillä oli toimiva miesten edustusjoukkue ja kasvamassa oleva junioripohja, mutta taloudellinen tilanne ei ollut kovin vakaalla pohjalla eivätkä alempien sarjojen pelit olleet rahasampoja. Pesäpallo ei ollut 1960-luvun alussa vielä sementoinut paikkaansa alueella, ja esimerkiksi paini herätti toistaiseksi enemmän mielenkiintoa.¹⁴⁸ Seuratoiminnan laajentaminen vaati isompia yleisöjä, ja yleisön houkutteleva edellytti pelaamista korkeimmalla sarjatasolla.

4.2 Aatteen satureiden palkkana kukoistava seuratyö

Seinäjoelta voi tulla ”turpiin” pahastikin kuten aina, mutta se ei saa lannistaa. Meidän vuoromme tulee aikanaan. Jos asetumme kiilaan taistelemaan oman seuramme ja paikkakuntamme puolesta eikä yksikään pelaaja aseta itselleen muita tavoitteita, on lopullinen voitto varma. – Kankaanpään Sanomat 15.5.1964.

Paikallisen lehden kirjoitus ennen sarja-avausta ounasteli KaMan ajan koittavan, ja 1960-luvun edetessä pelillinen menestys paranikin. Joukkue ei enää pudonnut maakuntasarjaan, ja vuonna 1965 saavutettu ensimmäinen miesten piirinmestaruus ja Ulvilan voittaminen oli seuralle erityinen merkkipaalu.¹⁴⁹ Pelillisestä nousujohteisuudesta huolimatta seuran puheenjohtaja Toivo Lepistöllä oli huoli kasvavan toiminnan jatkuvuudesta, työt kun kasautuivat entistä voimakkaammin harvojen aktiivien harteille. Vuoden 1964 toimintakertomuksessa todettiin seuran joko ”nousevan tai kuolevan toimihenkilökaaderien myötä” ja toivottiin kaikkien pesäpallon ystävien tulevan johtokunnan tueksi, jotta puitteet menestyä ja pyörittää velatonta seuratoimintaa pysyisivät entisellään tai parantuisivat.¹⁵⁰

Lepistö ei ollut huolensa kanssa yksin. Sama tilanne oli pesäpallon lisäksi niin yleisurheilussa ja suunnistuksessa kuin partiossa ja musiikkiopistotoiminnassa. Seuratyö vaati aina rahaa ja toimijoita.

¹⁴⁶ Toivo Lepistön haastattelu; Altti Mansikkamäen haastattelu.

¹⁴⁷ Toivo Lepistön haastattelu.

¹⁴⁸ Toivo Lepistön haastattelu.

¹⁴⁹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1965.

¹⁵⁰ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1964.

Tarvittiin valmentajia, autonkuljettajia, toimitsijoita ja rahanhankkijoita, jotta organisoitu juniorityö olisi mahdollista. Kun kasvatustyö ei tuonut tuloja, aktiiveille ei voitu maksaa palkkaa: kaikki perustui vapaaehtoistyöhön. KaMa sai hieman tuloja kotiotteluiden lipputuloista ja mainosmyynnistä, mutta talous oli koko ajan tiukalla ja seuratyö harvojen hoidossa. Kun tarkastellaan kankaanpääläisten seurojen historiikkeja ja arkistoja, sama huoli taloudesta ja aktiivien vähyydestä toistuu. Tämä oli peruslähtökohta, mikä piti vain hyväksyä ja ottaa haasteena, mikäli oma seura haluttiin saada menestymään tai ylipäättään toimimaan. Voidaankin sanoa, että ne toimijat, jotka rahanpuutteesta ja vetäjäpulasta huolimatta jaksoivat ahertaa seuransa tai urheilulajinsa puolesta, saattoivat nähdä palkintona toimivaa seuratyötä.

Porilainen Rauha Härkönen muutti Kankaanpäähän vuonna 1956 ja lähti mukaan KaU:n toimintaan. Hän muistelee Kankaanpään Urheilijoiden historiikissa mukanaoluaan seuraavasti:

Halusimme vetää nuoret pois kaduilta ja mahdollisten huonojen harrastusten parista ja tarjota heille jotain parempaa eli liikuntaharrastusta. [...] Kun meni muutama viikko, ajattelin, että mikä tämä tällainen urheiluseura on, kun ei ole urheilijoitakaan! [...] Istuin katsomossa monen monien koulun kilpailujen ajan. Olin kentällä joka ainut päivä.¹⁵¹

Oma-aloitteisuus ja aktiivisuus olivat seuratyön avaintekijöitä, puhuttiin sitten yleisurheilusta tai pesäpallosta. Kun urheilukenttä vaati vuonna 1967 kunnostusta pesäpallon pääsarjan vaatimalle tasolle, ehdotettiin, että kenttä tehtäisiin talkoilla ja että tiilimurskatarpeiksi luovutettava tiili tulisi tehtailija Toivo Lepistön tiilitehtaalta.¹⁵² Kun asian taakse oli asettaa omaa intoa ja jopa taloudellista pääomaa, kaupungin ja muiden yhteistyötahojen myönteisyys oli varmempaa. Lepistö ja muut tukijat laittoivat KaMa:n toimintaan hyvin vähän puhdasta rahaa, mutta lainattujen autojen, kuljettajien ja muiden sponsoriavustusten merkitys oli ratkaiseva. Sama raha ja aika koripallolle tai jalkapallolle olisi voinut painaa vaakakuppiä niiden suuntaan, mutta oikea-aikaisuus ja kollektiivinen innostus olivat tehneet KaMasta seuran, jota haluttiin tukea.

Sotien jälkeen Kankaanpäässä ei ollut kovin vahvoja urheiluperinteitä, ja ne, jotka jaksoivat hankkia rahaa ja harrastajia, saattoivat nähdä lajinsa ja seuransa valtaavan alaa. Rahanpuute oli jatkuva, ja harrastajista kilpailtiin, mutta paneutuvat seura-aktiivit pystyivät luomaan lajille toimintaedellytykset ja mahdollistivat tradition syntymisen, ja juuri he olivat kaiken toiminnan perusta. Toivo Lepistö itse totesi lehtikirjoituksessa että ”mies aatteen puolesta” taistelee paremmin kuin ”palkkasoturii”. Tästä syystä ei kaikkea saada rahalla.”¹⁵³

¹⁵¹ Nurminen 1998, 89.

¹⁵² KKA, ul:n kokouksen pöytäkirja, 17.4.1967.

¹⁵³ KMA, Mailan ajolähtö, 2/1981.

Pelkkä kasa rahaa ei tehnyt seuraa, mutta ahkeratkaan toimijat eivät pystyneet pyörittämään seura-toimintaa kuluitta. 1960-luvun jälkipuoliskolla näytti siltä, että KaMa oli saavuttanut tasapainon tilan ja vakauttanut asemansa alueella. Sekä junioreilta että edustusjoukkueelta oli lupa odottaa yhä kovempia saavutuksia. Kärppä-sarjan (17-vuotiaat) pojat saavuttivatkin Suomen Suurkisoissa SM-pronssia, mikä oli Mailan organisaatiolle ensimmäinen, ja piirinmestaruudet tulivat kaikki KaMan junioreille.¹⁵⁴ Hartaasti odotettu tiilimurskakenttä vihittiin käyttöön kesäkuussa 1966 arvo-ottelu Liitto-Lehdistön myötä. Vastaan iskivät Suomen parhaat pelaajat, ja kansallispelin isä Tahko Pihkala heitti ensimmäisen Satakunnassa pelattavan arvo-ottelun aloitusheiton. Maila ja Kankaanpään kunta saivat jälleen kiitosta hyvistä järjestelyistä. Uutuuttaan punertavan tiilimurskakentän saaminen nosti KaMan statusta ja viestitti tavoitteiden olevan suomensarjaa korkeammalla.¹⁵⁵

Vuosi 1967 oli Kankaanpään ensimmäinen kauppalana ja samalla Kankaanpään Mailan kymmenes toimintavuosi. Urheilullisesti kausi oli napakymppi, sillä edustusjoukkue teki jo muutaman vuoden ajan odotetun tempun ja nousi mestaruussarjaan, täpärästi uusintaottelun kautta. Ratkaiseva ottelu pelattiin Turussa, jonne lähti joukko kankaanpääläisiä kannustajia. Lukkarina tuolloin pelannut Taisto Mäkelä muisteli tehtailija Armas Halmeen maksaneen mukaan lähteneille kyydit ja alkoholit, jotta ”huutosakki” olisi Turussa tarpeeksi äänekkäs.¹⁵⁶ Toivo Lepistö puolestaan muisti ”innokkuuden olleen seudulla valtavaa, kun noustiin”:

Mä olin siihen aikaan kaupungin hal...hallinnossa mukana ja meil oli täällä vieraita Ruotsista. Ja me, me veimme – Virtasen Ennukin (kaupunginjohtaja) oli niin intoo täynnä – et me veimme ne sitte Turkuun mukanamme kun se peli oli. Ja tuota, ne oli, ne oli ihan myöskin sitten niinku ihmeissään, että miten tämä innostus voi olla ku, kuin siellä oli. Ja se oli tietysti, aika aika suuri asia, että että me voitimme Työväen Mailapojat, sehän oli pitkän aikaa Suomen parhaita seuroja.¹⁵⁷

Innostus kasvoi nousun myötä uusiin mittoihin, ja maalaisjoukkue sai vihdoinkin tilaisuuden testata rahkeitaan maan parhaita vastaan. Juhlittu saavutus oli myös Mailan Ilves-juniorijoukkueen historiallinen suomenmestaruus, mikä oli pitkään seuralle ainoa laatuaan.¹⁵⁸ Mestaruusjoukkueessa pelannut Matti Autio muistelee voittoa kautta seuraavasti:

Seura katsoi, ettei meillä ole mahdollisuuksia, kun Seppo (Uusi-Oukari) ja Jorma (Tuomala) eivät ole enää joukkueessa. Mutta meillä oli pelinjohtajana Pentti Rajala, joka sanoi, että kyllähän me jatkamme, minä maksan tästä eteenpäin omasta pussista. Mehän pääsimme Kouvolaan, voitimme ottelut siellä ja pääsimme loppuotteluun Iin Urheilijoita vastaan. Ottelut pelattiin molempien kotikentällä, ensin Iissä ja sitten Kankaanpäässä, ja voitimme yhteistuloksella Suomenmestaruuden. Pelin jälkeen menttiin syömään

¹⁵⁴ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1966.

¹⁵⁵ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1966; Kankaanpään Sanomat, 1.7.1966.

¹⁵⁶ Taisto Mäkelän haastattelu.

¹⁵⁷ Toivo Lepistön haastattelu.

¹⁵⁸ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1967.

Kuninkaanlähteelle. Siellä Pentti antoi jokaiselle 50 markkaa voitosta ja illalla mentiin Pohjalinnaan tansseihin ja rahaa oli.¹⁵⁹

Edellinen tapaus osoittaa jälleen yksittäisten henkilöiden tärkeyden koko toiminnankin kannalta. Jos toiminta olisi rahoitettu vain seuran kassan mukaan, olisi seuran ensimmäinen mestaruus jäänyt tuona kesänä saamatta. Kun vielä kakkosjoukkue nousi suomensarjaan ja juniorit toivat piirinmestaruuksia, oli KaMa vuoden 1967 lopussa urheilullisesti ykköstason seura. Mutta vähävaraista organisaatiota veti eteenpäin harvojen aktiivien joukko. Talkootyötä tehtiin ja kenttäpäätyyn vedettiin kotiotteluissa jopa näköeste, jotta ”vapaalippulaiset” alkaisivat maksaa otteluista,¹⁶⁰ mutta budjetti pysyi edelleen pienenä ja kaikki mitä tuli, meni. KaMan ensimmäisten puheenjohtajien kunniatehtävänä oli kuitenkin pitää tilanne vakaana ja velattomana, joten kassakriisiä ei päässyt syntymään. Nousu mestaruussarjaan antoi toki toivoa yleisömäärien noususta, mikä oli eteenpäin tähtäävän seuratoiminnan kannalta ehdoton edellytys.

Vasta tulevaisuus näytti, miten pitkälle seuralla oli potentiaalia mennä, mutta ensimmäisen kymmenvuotiskautensa aikana Kankaanpään Maila oli kasvattanut juuret pohjoissatakuntaan ja oli jo pallopeleistä suurin nuorten liikuttaja ja yleisön vetäjä. Perustamishetkellä ja vielä vuosia sen jälkeen pesäpallo ei ollut juuri edellä koripalloa, jalkapalloa tai jääkiekkoa. Perinteitä oli suojeluskunnan ja nuorisoseuran valistustyön vuoksi hieman kilpailijoita enemmän, mutta mikä lopulta ratkaisi tilanteen pesäpallon eduksi, oli tarpeeksi suuren ihmisjoukon halu perustaa erikoisseura ja edistää sen toimintaa. Aika oli otollinen urheiluseuratyölle, ja valistustyö, kyläsarjat ja puulaakikilpailu veivät lajia seuran ulkopuolelle, tuoden pelaajia ja toimijoita myös sen piiriin. Vetäjät ja talkootyö mahdollistivat juniorityön, ja edustusjoukkue antoi junioreille esikuvan ja kiinnosti yleisöä. Erilaisen piirin ja kansallisen tason tapahtumien järjestämiset kunnialla toivat mainetta hyvänä isäntänä ja kasvattivat uskoa omaan seuraan ja alueeseen. Kehitys oli kuitenkin maltillista, eikä pesäpallo vielä noussut selkeäksi ykköslajiksi: 1960-luvulla Kankaanpää oli vahva yleisurheilu- ja hiihtopitäjä, joka tunnettiin myös painijoistaan, suunnistajistaan ja nyrkkeilijöistään. Kankaanpään Mailan suurempi tunnettuus alkoi vasta, kun se alkoi pelata mestaruussarjaa kesällä 1968.

¹⁵⁹ Matti Aution haastattelu.

¹⁶⁰ Reijo Orhasen haastattelu.

5. RAHA RATKAISEE, YLEISÖ MÄÄRÄÄ

5.1 KaMa lyödään päivärahoilla Suomen kartalle

Mestaruussarjaan pääsy muutti pesäpallon asemaa ja asetelmia Kankaanpäässä. Nousu oli lisännyt intoa valtavasti, ja seuralla oli paineita ja toisaalta mahdollisuus seuratoiminnan kasvattamiseen. Mestaruussarja vaati entistä tiukempaa harjoittelua ja parempia pelaajia. KaMan silloinen lukkari Taisto Mäkelä muisteli pelin olleen entistä totisempaa ja tasoeron sarjojen välillä olleen huomattava. ”Homma ei ollut niin leikkiä, kuin ennen, ja joka pisteestä taisteltiin”.¹⁶¹

Sarjatasen nousun myötä kasvoi myös yleisö ja sen aiheuttamat menestyspainet. Kotipelejä kävi katsomassa yhteensä lähes 20 000 maksanutta katsojaa, ja talous kohentui hieman, vaikka SM-tason pelimatkat olivat pidemmät ja joukkueen menot suuremmat kuin ennen. Taloustilanne parani hetkellisesti, ja varsinkin ilmoitusmyynti kausiohjelmiin oli tuottoisaa. Sivun ilmoitus maksoi 150 markkaa, ja neljäsosan sai viidelläkymmenellä.¹⁶² Sivut täyttyivät paikallisten kenkätehtaiden, vaatekauppojen, elintarvikeliikkeiden ja monien muiden alojen mainoksista. Vuonna 1968 Mailan pesäpallu-osaston tulot ja menot olivat molemmat melko huomattavat 73879 markkaa ja seuraavan vuoden talousarvion budjetti oli 62 200 markkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että KaMan jääkiekkojaoston tulot ja menot olivat vuonna 1968 vain 4600,39 euroa.¹⁶³

Kankaanpääläisyleisö janosi alusta asti menestystä ja myös sai sitä, kun jo toisella pääsarjakaudella Maila nappasi pronssimitalit. Kausi oli avattu kotikentällä Oulun Lippoa vastaan tyylikkäästi, kun Porin laskuvarjourheilijoiden hyppääjä toi pelipallot mukanaan kolmen kilometrin korkeudesta ja äidit pääsivät katsomaan peliä ilmaiseksi. Seurajohto oli saanut tempauksella väkeä katsomoon, ja KaMa voitti ottelun juoksuin 6-0. Pesäpallon suosio Kankaanpäässä oli kenties korkeimmillaan Mailan kahtena ensimmäisenä mestaruussarjavuonna, jolloin seuralla oli myös historiansa parhaat yleisökeskiarvot. Taistelu Suomen parhaita vastaan oli jotain uutta ja kiinnostavaa, ja kun joukkue pärjäsi heti, into vain lisääntyi.

Se oli niin voimakasta ja ympäri tätä m...Kankaanpäästä ja ympäri tuolta laidoiltakin vielä niin sie tuli vanhat ukotkin kattomaan ja kaikki emännätkin sieltä ja tais jäädä lypsytki lypsämätä ku ne tuli sieltä.

– Eino Mäenpää¹⁶⁴

¹⁶¹ Taisto Mäkelän haastattelu.

¹⁶² KMA, Kankaanpään Mailan kausiohjelmaan tehdyt hintamerkinnot.

¹⁶³ KMA, Kankaanpään Mailan omaisuus- ja tulostase vuodelta 1968; Kankaanpään Mailan talousarvio vuodelle 1969; Kankaanpään Mailan jääkiekkojaoston omaisuus- ja tulostase vuodelta 1968.

¹⁶⁴ Eino Mäenpään haastattelu.

Pari ensimmäistä kautta mestaruussarjassa antoivat hyvän alun kankaanpääläisille huippupesäpallolilulle, mutta kun menestys vuonna 1970 hetkellisesti heikkeni, jouduttiin heti toteamaan yleisömäärien laskeneen. Kauden ennätysyleisön pääluku Ulvilaa vastaan oli kyllä komea 3869 maksanutta katsojaa, mutta heikoiten yleisöä keränneessä kotipelissä Halsuaa vastaan urheilukentälle vaitautui vain 868 maksanutta katsojaa.¹⁶⁵ Kun joukkueella meni heikommin, neuvoja löytyi mediasta ja muualta. Totta olikin, että KaMa oli menettänyt enemmän kuin kerran hyvän johtoaseman ja hävinnyt.¹⁶⁶ Pelaajistosta herättelyä harrasti Seppo ”Lempi” Paavola, joka sikotaudin kourissa joutui pitämään pelitaukoa ja sai aikaa pohtia joukkueen tilaa. Paavola laati *Kankaanpään Seutuun* melko itsekriittisen ja -ironisen kirjoituksen:

Silloin (nousukarsintojen aikaan, JK) taisteltiin, syöksyttiin vaikka mahanahka oli verillä ja kaikki olivat tyytyväisiä, niin katsojat kun pelaaja [...] mutta nyt ei voi välttyä huomiolta, että kannattajamme ovat meihin pettyneitä, ja se saattaa olla kohtalokasta Mailan tulevaisuutta ajatellen [...] Me kaikki pelaajat pelaamme teitä katsojia varten ja sitä varten, että saisimme Teidän tunnustuksenne. Turhamaisuutemme kaipaa tunnustusta [...] Ensi sunnuntaina meillä on ottelu Seinäjokea vastaan. Mitä jos yrittäisimme yhteisvoimin niin kuin vanhaan hyvään aikaan. Minäkin ostin syösy-hanskat.¹⁶⁷

KaMan ensimmäisten vuosien joukkueelle oli tyypillistä korkea omavaraisuusaste, kun lähes koko joukkue oli joko omia tai lähialueen kuntien kasvatteja. Seurojen välinen kilpailu huippupelaajista oli jo 1970-luvun alussa kovaa, joten jokainen oman juniorikoulun kasvatti edustusjoukkueessa oli pieni voitto. KaMassa kasvatuksen tulokset näyttivät seuran pääsarjahistorian alussa lupaavilta. Junioreiden onnistuneen sisäänajon lisäksi oman kylän miehet Jorma Pajunen ja Seppo Uusi-Oukari alkoivat olla parhaita aloillaan: Pajunen voitti etenijätilaston ja Uusi-Oukari oli lyöntitilastossa kolmas jo toisena vuonna peräkkäin.

Kaudelle 1971 omavaraisuuspolitiikka muuttui, kun KaMa hankki useita vahvistuksia muualta. Kaikki eivät pitäneet siitä, että menestystä yritettiin hankkia nopeasti vierastyöläisten avulla, ja suljettiin monelta omalta kasvatilta tie joukkueeseen. Kankaanpään Maila kuitenkin pyrki lajin terävimmälle huipulle, ja täysin omavaraisella joukkueella se ei olisi onnistunut. Joukkueeseen hankittiin vahvistuksia, joista monella pieni lisäporkkana, usein työpaikka, painoi vaa’an Kankaanpään suuntaan. Vimpelin Vedosta KaMaan siirtynyt Tuomo Vihriälä sai leipänsä vieressä sijaitsevan Niinisalo Tykistörykmentin upseerina. Niinisalon varuskunta on myöhemminkin tarjonnut työpaikan monelle pesäpalloa pelaavalle upseerille ja varusmiehelle, eikä KaMan paidassa pelaavilla varusmiehillä ole ollut ongelmaa saada urheiluvapaata pelejä tai harjoituksia varten.

¹⁶⁵ Kankaanpään Seutu, 24.2.1970, 1.9.1970.

¹⁶⁶ Kankaanpään Seutu, 30.6.1970.

¹⁶⁷ Kankaanpään Seutu, 28.7.1970.

Vihriälän lisäksi Vimpelistä saatiin 1970-luvun alussa kaksi muutakin monivuotista pelimiestä. Vuoden 1965 suomenmestarit Kalevi Junnila ja Olli Latvala tuskin olisivat tulleet tiilentekijöiden ja suutarien paikkakunnalle, ellei tarjolla olisi ollut kovan pesäpallojoukkueen lisäksi myös palkkatyötä. Kopparina pelannut Junnila houkuteltiin Mailaan kaudeksi 1971 Pomarkussa avautuneen liikunnanopettajan sijaisuuden myötä. Liikunta-alalle Junnila ei hakeutunut, mutta Mailassa hän pelasi viisi kautta, saavuttaen kaksi hopeaa ja yhden pronssin. Kolmas vimpeliläinen saapui Mailaan kaudeksi 1973. Helsingistä liikunnanopettajaksi valmistunut Olli Latvala oli jo pakannut muuttokuorman ja oli suuntaamassa työpaikan perässä Porvooseen, kun Kankaanpäästä tarjottiin opettajan virkaa ja KaMa ja Kankaanpää veivät voiton.¹⁶⁸

Olli Latvalasta tuli peliuransa jälkeen yksi KaMan juniorijaoston perustajista sekä innokas katsoja. Myös Vihriälä ja Junnila olivat mukana seuran toiminnassa pitkään peliuriensa jälkeen, ja Latvalan tapaan Junnila jäi perheineen Kankaanpäähän.¹⁶⁹ Näin ulkopuolelta tulleet pelaajat onnistuttiin sitouttamaan työpaikan avulla alueelle, ja kun pelaaja perheineen oli kotoutunut ympäristöön, sai kunta veronmaksajia ja koululaisia ja joukkue pelaajan.

Leena Laine on päätenyt tutkimuksessaan siihen tulokseen, että menestykseäs ura tarkoitti monelle 1900-luvun alun urheilijalle parempaa työtä, helpompaa elämää ja sosiaalista nousua.¹⁷⁰ Kankaanpään pesäpallokeskuksessa sama ilmiö toistui omassa mittakaavassaan. Pelaajat olivat alueella tunnettuja ja arvostettuja henkilöitä, ja osaavalle pelaajalle järjestyi työpaikka. Sama tilanne oli Itkosen ja Kortelaisen mukaan 1970-luvulla myös vahvassa pesäpallokeskuksessa Kiteellä, jossa seuran johtomiehet työllistivät pelaajia omiin yrityksiinsä tai näiden kontaktien kautta järjestyi työtä muualta alueelta. Pelipaikkaan kytkettyjen työpaikkojen tarjoajat olivat myös joustavia harjoittelun ja pelimatkojen suhteen.¹⁷¹ Virallisia pelaajapalkkioita ei tuolloin pesäpallossa vielä juuri ollut, mutta KaMankin pelaajat saivat nauttia erilaisista eduista.

Silloin liikku raha huonosti, mutta kaikki suhteet ja tämmöset että, niin sitä kautta tuli sitte kaikenmoista avustusta sitten, siinä niin kun rakennusaikana ja näin, että sai edullisemmin ja muuta [...] Mullaki oli koko ajan se, että mä aamulla seiskaan menin aina, töihin niin kauan ku olin vie pelinjohtajanakin, yli 40 vuotta pesäpallos mukana [...] Ei ollu semmosta, ammattimaisuutta siinä. Minkään vertaa.

– Seppo Uusi-Oukari¹⁷²

¹⁶⁸ Olli Latvalan haastattelu; Kalevi Junnilan haastattelu.

¹⁶⁹ Olli Latvalan haastattelu.

¹⁷⁰ Heikkinen et al. 1992, 226.

¹⁷¹ Itkonen & Kortelainen 1999, 58.

¹⁷² Seppo Uusi-Oukarin haastattelu.

Pisteistä tuli rahaa, ja tollai sitte päivärahaa [...] sitten joku, jokku katto hoiti jostain kirjoituspöydän laatikosta jotain. – Jorma Pajunen¹⁷³

Pesäpalloilijoilla oli 1970-luvun Kankaanpäässä arvostettu status, ja kun KaMalla oli omien kasvat-
tien ja hankintojen myötä menestyvä joukkue koko 1970-luvun alkupuolen, joukkue pysyi suosittu-
na. Vuosina 1972–73 KaMa saavutti hopeaa, joukkueen ykköskotiuttaja Seppo Uusi-Oukari voitti
koko maan lyöjäkuninkuuden molempina vuosina, ja Jorma Pajunen jatkoi dominointiaan etenijä-
puolella. Kaksikko tekikin historiaa, sillä koskaan aiemmin ei ollut samasta joukkueesta samalla
kaudella tullut sekä lyönti- että etenijäkuningasta.¹⁷⁴

Huipulle nousseen joukkueen huippupelaajat huomioitiin ympäri pesäpalloilevan Suomen, ja kausi-
en alla liikkui huhuja, että KaMan kantavat voimat siirtyisivät muualle. Seppo Uusi-Oukaria oltiin
viemässä Helsingin Puna-Mustiin ja Jorma Pajusta ja Jorma Tuomalaan Ulvilaan. Samoin Taisto
Mäkelää oli kosiskeltu aikoinaan Ulvilaan, mutta toistaiseksi yksikään kankaanpäälainen huippupe-
laaja ei ollut tarttunut kilpailevan joukkueen tarjoukseen. Seppo Uusi-Oukari muistelee, että ei kan-
kaanpäästä ”niin vaan lähdetty, kun oli rakennettu tänne, ja muksut oli koulussa.”¹⁷⁵ Saman suun-
tainen tilanne oli monella muullakin pelaajalla. Kun perhe ja työpaikka olivat Kankaanpäässä ja
pesäpalloilu ei ollut ammattimaista, laji ei määrittänyt koko elämän suuntaa.

Suurin syy seurauskollisuudelle verrattuna nykyaikaan oli siis raha, ja kun se ei liikkunut, eivät
liikkuneet myöskään pelaajat. Itkosen mukaan seurasiirtojen määrä kertookin lajin markkinallistu-
misesta. 1970-luvulla jääkiekossa ja jalkapallossa liikkuvat jo jonkin verran sekä pelaajat että raha
ja lajit kulkivat kohti julkisuus-markkinallista urheilutoimintaa.¹⁷⁶ Pesäpallossa muutto toiselle
paikkakunnalle pelipaikan perässä ei ollut vielä monellekaan pelaajalle taloudellisesti järkevä rat-
kaisu. Kun toiminnassa ei ollut niin paljon rahaa, se perustui nykyistä enemmän yhteisöllisyyteen ja
talkootoimintaan. Se ei silti tarkoittanut, etteikö joukkueen menestys olisi ollut yhteisölle tärkeää.

KaMan tavoitteena ja yleisön toiveena oli ensimmäisistä pääsarjavuosista lähtien suomenmestaruus.
Yleisö tuli katsomaan voittavaa joukkuetta, mutta yhtä lailla suosikkejaan. Kun yleisösuosikki
Taisto Mäkelä oli lopettanut, moni jätti saapumatta kentälle. KaMalla oli historiansa parhaat tilai-
suudet ottaa mestaruus 1970-luvun alussa, mutta käteen jäi kaksi hopeaa ja laskevat yleisömäärät.
Valmennusjohdolle tuotti murhetta myös lievä hengen huononeminen joukkueen sisällä, mihin yksi

¹⁷³ Jorma Pajusen haastattelu.

¹⁷⁴ KMA, Kankaanpään Mailan leikekirja vuodelta 1971.

¹⁷⁵ Seppo Uusi-Oukarin haastattelu.

¹⁷⁶ Itkonen 1996, 268.

syy oli suuri pelaajarinki ja epävarmuus pelipaikasta. Kun kentälle päästiin, piti onnistua. Yleisölle ei tuntunut kelpaavan kuin mestaruus, mutta sitä ei pystytty yrityksestä huolimatta antamaan.

Maila oli 1970-luvun alussa taitavista ja persoonallisista yksilöistä koostunut viihdyttävä joukkue, jonka vieraspelien katsojakeskiarvo oli korkea silloinkin, kun kotikatsomoissa väki väheni. Useammin kuin kerran joukkue sai auttaa poliisia viemään tuomareita yleisöltä turvaan ja varoa pulloja ja kiviä, joita vihaiset katsojat omiensa murskatappiosta suuttuneina viskelivät.¹⁷⁷ Erityisen kuumia olivat kamppailut satakuntalaista Ulvilaa vastaan. Kaudella 1973 pesäpallokesän kulminaatiopiste oli ottelu Ulvilaa vastaan vieraissa. Siinä KaMalla oli mahdollisuus nousta tasoihin arkkivihollisensa kanssa. Paikalle odotettiin viittätuhatta katsojaa, ja Kankaanpäästä huhuttiin paikalle lähtevän tuhat kannattajaa. UPV-KaMa oli jopa maan urheilusivujen puheenaihe numero yksi. Satakunnan Kansassa ottelua rummutettiin otsikolla ”Törmäys”:

Tänään se sitten tapahtuu! Väistämätön yhteentörmäys Ulvilan ja Kankaanpään kesken. Jos tuolta Ulvilan suunnasta kuuluu illalla kumea jyrinää, sen ei tarvitse merkitä sitä, että paikkakunnalla riehuisi raju ukkosilma. Viidestä tuhannesta ihmisestäkin lähtee paljon ääntä. Jos sieltä heijastelee valonvälähdyksiä, eivät nekaan välttämättä ole salamia. Ne voivat yhtä hyvin olla ”Kunkun”, ”Petun”, ”Tompan”, ”Topin”, ”Lempin”, ”Känän” tai jonkun muun älynvälähdyksiä.¹⁷⁸

Katsojia oli katsomossa, puissa ja katoilla virallisen tuloksen mukaan Suomen pesäpallon ennätysyleisö, 6494 henkeä, mutta todellisuudessa luku oli varmasti vieläkin suurempi. UPV voitti hegemoniakamppailun 4-2,¹⁷⁹ ja tappion kankeuttama KaMa sijoittui vasta viidenneksi. Suuri menetys Mailalle oli pitkäaikaisen valmentajan, Olli Kokon yllättävä vetäytyminen pelinjohtotehtävistä. Seuran puheenjohtaja Pekka Ilkka luonnehti Kokon lähtöä seuraavasti:

Kokko on hyvä huoltaja, eturivin pesäpalloteoreetikko koko maassa. Kokon aika on kestänyt seitsemän vuotta ja ne ovat olleet meille ”seitsemän lihavaa vuotta”.¹⁸⁰

Noiden seitsemän vuoden aikana niin Kankaanpään Mailan toiminta ja toimintaympäristö kuin koko pesäpallon ja urheilun kulttuuri ehtivät muuttua merkittävästi. Joukkueen sisällä selkeä muutos oli harjoittelun lisääntyminen. 1930-luvulta 1960-luvulle saakka joukkueet aloittivat ohjatun harjoittelun alkuvuodesta tai vasta keväällä, ja pelaajat pitivät peruskuntoa yllä talvella hiihto- ja juoksulenkkien avulla tai muita pallopelejä pelaten. Vuosikymmenten aikana harjoittelun laatua kehitettiin, mutta tuntimäärissä ei tapahtunut suurta muutosta. 1970-luvulla tilanne muuttui. Kilpailu ko-

¹⁷⁷ Kankaanpään Seutu, 22.6.1973; Satakunnan Kansa, 2.7.1973.

¹⁷⁸ Satakunnan Kansa, 25.7.1973.

¹⁷⁹ Aamulehti, 26.7.1973; Satakunnan Kansa, 26.7.1973.

¹⁸⁰ Satakunnan Kansa, 3.9.1973.

veni, ja pesäpallon huippujoukkueet siirtyivät ympärivuotiseen harjoitteluun. Valmennus muuttui kurinalaisemmaksi ja ohjelmoidummaksi, pelaajia testattiin eri mittarein.¹⁸¹

Harjoittelun lisääntyminen johti pelaajien erikoistumiseen eivätkä he enää ehtineet entiseen tapaan osallistua muuhun urheiluun.¹⁸² Urheilijat antoivat itsensä yhä enemmän ”lajin käyttöön”. Itkonen esittää tutkimuksessaan ruumiin kontrollin ja sosiaalistamisen eri muotoja. 1970-luvulla myös huipulle tähtäävässä pesäpalloseurassa ruumis asetettiin entistä enemmän kontrollin alaiseksi: suorituskykyä mittaavat testit (ruumiin tarkkailu), harjoituspäiväkirjan pito (ruumiin valvonta), oikeiden suoritustapojen määrittely (ruumiintoimintojen normittaminen), harjoitusohjelman toteuttaminen (itsekontrolli).¹⁸³ Seuratasolla KaMan ja huippupesäpallon kehitys seuraili yleistä linjaa, harrastelusta kohti kilpailua. Itkonen on jaksottanut järjestökulttuurin kautta (vuosisadan vaihteesta 1930-luvulle) seuranneen harrastuksellisen-kilpailullisen kauden (1930-luvulta 1960-luvulle) vaihtuneen 1960-luvulla kilpailullis-valmennukselliseen kauteen.¹⁸⁴

Yksi aikakausi KaMassa oli päättynyt, mutta tulevaisuuteen katsottiin positiivisin mielin. Juniorit olivat voittaneet edellisinä vuosina SM-mitaleja, ja tyttöpesiksessä ja naisissa kilpailutoiminta saatiin käyntiin vuosien tauon jälkeen. Joukkuemäärän lisääntyminen kuormitti luonnollisesti taloutta entisestään, eikä yleisöä saatu nostettua sarjanousun aikaisiin lukemiin kuin Ulvilaa vastaan käydyissä otteluissa. Pelikenttäkään ei ollut siinä kunnossa, missä kärkejoukkueen areenan olisi pitänyt olla. Paljon oli siis tehtävää, vaikka Kankaanpää olikin peliesitystensä perusteella ja seuratoiminnan laajuus mitaten kiistämättä todellinen pesäpallon suurkeskus.

Maila oli lyhyen pääsarjataipaleensa aikana sementoinut itsensä maan pesäpallohuipulle ja löi menestysvuosiensa aikana pysyvän leimansa maan pesäpallopiireihin ja kotikaupunkinsa profiiliin. Kankaanpää on tunnettu ja tunnetaan pesäpallosta, toki tunnettuuden volyymi on riippunut menestyksestä ja sarjatasosta. Kuitenkin on merkillepantavaa, että tuon tunnettuuden pohjana ja osaltaan myös oman identiteetin perustana ovat juuri ensimmäiset vuodet mestaruussarjassa ja nousu sinne. KaMa saalisti vuosina 1968–1972 kaksi hopeaa ja yhden pronssin. Tämän jälkeen vuoteen 2008 mennessä oli saatu vain kaksi pronssimitalia, joista niistäkin ensimmäinen vuonna 1975 ja jälkimmäinen 1988. Kankaanpään Mailasta ei ole voitu puhua urheilullisin mittarein huippumenestyvänä pesäpalloseurana 1990-luvun alun jälkeen. KaMa kuitenkin juurrutti itsensä alkuvuosinaan niin

¹⁸¹ Laitinen 1983, 322–323.

¹⁸² Laitinen 1983, 324

¹⁸³ Itkonen 1996, 134.

¹⁸⁴ Itkonen 1996, 214.

vahvasti osaksi kankaanpääläistä elämänmenoa ja nuorisourheilua, että laihat vuodet miesten edustustasolla eivät ole tukahduttaneet vahvaa traditiota ja mielikuvaa.

Haastatteluissa kävi monissa yhteyksissä esille, että KaMa yhdistettiin vahvasti Kankaanpäähän ympäri Suomen.

Kankaanpäästä tehtiin silloin pesäpallopaikkakuntaa, voi sanoo ympäri Suomen. Siihen aikaan kun, kun olin työelämässä vielä ja, kun liikuin jonkun verran tuolla valtion virkakoneistossa eri n...neuvotteluissa niin kyllä jokaisen neuvottelun yhteydessä joko ensimmäiseksi tai viimeiseksi tuli sitten kysymys, että mitäs Kankaanpään Maila.

– Reijo Orhanen¹⁸⁵

Altti Mansikkamäki ja Jorma Tuomala kertoivat samanlaisesta ilmiöstä omalla kohdallaan. KaMa oli tunnettu ympäri Suomen ja seura yhdistettiin Kankaanpäähän. Toivo Lepistön mukaan seuraa ja lajia käytettiin kaupungin imagossa, Kankaanpää oli tiilestä rakennettu pesäpallokaupunki. Kaupunginjohtaja Ennu Virtanen oli KaMa-myönteinen ja toi asenteensa Orhasen muistin mukaan erilaisissa neuvotteluissa ja tilaisuksissa esiin. Orhasen mukaan KaMasta olikin “koulutermejä käyttäen 10 plus hyötyä Kankaanpäälle.”¹⁸⁶

5.2 Menestys tuo yleisön ja yleisö rahan

Heikki Kajander ja Seppo Paavola olivat jättäneet kirjalliset eroanomukset ja Jorma Pajunen esitti kokouksessa suullisen eroanomuksen. Päätettiin yksimielisesti valtuuttaa puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja joukkueenjohtaja neuvottelemaan eroanomuksensa jättäneiden pelaajien kanssa siinä tarkoituksessa, että eroanomukset peruutettaisiin. – KaMan kokouspöytäkirja 13.12.1974.

Kajander ja Pajunen vetivät neuvottelujen jälkeen eroanomuksensa pois, mutta Paavola lähti Helsinkiin Pesäpalloliiton koulutusohjaajaksi.¹⁸⁷ Kahden muun eroanomuksen spesifit syyt ovat jääneet merkitsemättä pöytäkirjaan, mutta haastatteluissa kävi ilmi, että joukkuehenki alkoi mitalivuosien jälkeen rakoilla. Jorma Tuomala muisteli, että oli tahoja, jotka halusivat osansa menestyksestä, ja tähän kyllästyneinä jotkut halusivat seurasta pois. Pekka Itävalon muistin mukaan taas tietyt johtoporaan henkilöt riitelivät, mikä heijastui myös peleihin. Itävalon mukaan palavereja pidettiin usein, ja joukkue yritettiin pitää yhtenäisenä. Huonohenkisyys oli selkeä muutos KaMan pääsarjahistorian ensimmäisiin vuosiin, jolloin henki oli Jorma Tuomalan mukaan ollut “valtavan hyvä”.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Reijo Orhasen haastattelu.

¹⁸⁶ Altti Mansikkamäen haastattelu; Toivo Lepistön haastattelu; Jorma Tuomalan haastattelu; Reijo Orhasen haastattelu.

¹⁸⁷ Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1974.

¹⁸⁸ Pekka Itävalon haastattelu; Jorma Tuomalan haastattelu.

KaMan seurajohto ja pelaajisto oli täynnä räiskyviä persoonia, jotka osasivat hämmentää ja viihdyttää. Kausi 1975 päättyi pronssiin, ja ratkaisevan ottelun sankari Jorma Tuomala suututti vastustajat lyömällä vaihtolyöntinsä laittomasti pompusta. Puheenjohtaja Pekka Ilkka ei ollut harmissaan:

Virhe on tapahtunut ja joukkue on saanut tuomionsa. Tuomala on hyvä pelaaja ja todellinen väriläiskä joukkueessa. Häneltä voi odottaa melkein mitä vain. Tätä yleisö tulee mielellään katsomaan.¹⁸⁹

Puheenjohtaja Ilkan huoleksi Tuomalan temput sarjan päätösottelussa näki alle tuhat katsojaa. Pari vuotta aiemmin oli ennätyspelissä kotona Ulvilaa vastaan ollut vajaa neljä tuhatta katsojaa, kesällä 1975 vaivaiset 1800.¹⁹⁰ Satakuntalaiselle yleisölle kelpasi vain menestys, keskikastissa räpiköivät joukkueet eivät täyttäneet katsomoita. Yleisömäärä oli vähentynyt jatkuvasti, ja se heijastui pahasti seuran talouteen. Pronssivuoden toimintakertomuksessa kiiteltiin uskollisia tukijoita, jotka kustansivat edustusjoukkueen vierasottelumatkat. Tämä oli suuri apu, vaikka muiden joukkueiden matkakuluja jäikin maksettavaksi.¹⁹¹ Kun yleisömäärien laskiessa välinehinnat ja matkakustannukset nousivat, oli muutaman taloudellisesti paremman vuoden jälkeen palattu tiukempaan aikaan.

Tarkastelemalla KaMan menestystä ja yleisömääriä (taulukko liitteenä, kts. s. 107, liite 2: KaMan katsojakeskiarvot ja sijoitukset vuosina 1968–2008), voidaan huomata, että menestys on aina houkutellut yleisöä. KaMan paras kotipeliä yleisökeskiarvo 1769 on vuodelta 1968, joka oli seuran ensimmäinen vuosi pääsarjassa. Innostus oli alkuvaiheessa suurta, ja kun seuraavalla kaudella yllettiin pronssille, yleisömäärä pysyi lähes samana (1720). Seuraavana kesänä menestys oli heikompaa: Maila selviytyi vasta kahdeksanneksi ja yleisökeskiarvo tuli selvästi alas (1476), vaikka kyseiselle kesälle osui ennätysyleisöottelu Ulvilaa vastaan. Samainen kausi jäi yleisönsuosikki Taisto Mäkelän viimeiseksi, mikä vaikutti seuraavien kausien yleisömääriin.

Hopeakausien jälkeen kankaanpääisyleisölle ei kelvannut kuin kulta. Yleisömäärät nousivat edelliskausien mitaleiden ja tasaisen menestyksen myötä parhaimmillaan yli 1600:n (1601, vuonna 1974), mutta kun menestystä ei tullut, yleisön kiinnostus alkoi jälleen hiipua. Pohjanoteeraus oli vuonna 1978, jolloin KaMa sijoittui yhdeksanneksi ja keräsi vain 928 katsojaa kotipeliä kohden. Seuraaviksi vuosiksi keskiarvo nousi jälleen yli tuhannen, mitä selittää osaltaan uudistunut pelijärjestelmä. Pesäpallon mestaruussarjaan tulivat pudotuspelit, jotka kiinnostivat uutuutena yleisöä. Jännitys myös säilyi pidemmälle syksyyn, sillä joukkueen ei tarvinnut välttämättä olla runkosarjan kärkisijoilla, jotta se voi menestyä mitaleille asti.

¹⁸⁹ Satakunnan Kansa, 1.9.1975.

¹⁹⁰ Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1975.

¹⁹¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1975; Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1975.

1980-luvun alku oli Mailalle nihkeä, mikä näkyi yleisökeskiarvossa. Se putosi kahteen otteeseen ykkössarjaan, ja näinä kausina yleisöä kävi alle tuhat ottelua kohti. Kun Maila voitti pronssia syksyllä 1988 ja Kankaanpäässä koettiin pesisbuumi, riitti myös yleisöä. Taulukkoa tarkastellessa voidaan havaita, että hyvää pelillistä menestystä seuranneet vuodet ovat tuoneet lisää yleisöä hieman viiveellä, mutta heikko menestys on karkottanut katsojat nopeasti. Poikkeus sääntöön on kesä 2001, jolloin KaMa keräsi kymmenennestä tilasta huolimatta mukavasti yleisöä (1653).

Kankaanpääläinen pesäpalloyleisö on ollut aina vaativa. Joukkueelta on vaadittu pitkäjänteistä työtä ja menestystä yleisömassan saavuttamiseksi. Toisaalta vuosien työ voi valua nopeastikin hukkaan, jos menestystä ei tule. Kun Maila kesällä 2002 jäi runkosarjassa nollaan pisteeseen, katsojia kävi vain 603 peliä kohden. Ykkössarjassa yleisömäärät jäivät vuosia vieläkin alhaisemmiksi, ja noidankehä oli valmis: KaMalla ei ollut maksavaa yleisöä, joten se ei saanut rahaa. Kun se ei saanut rahaa, se ei voinut hankkia pelaajia, joilla tavoitella menestystä. Kun se ei saavuttanut menestystä, ihmiset valitsivat pesäpallo-ottelun sijaan muuta ajankulua. Talous, joukkueen taso ja yleisömäärä olivat aina olleet riippuvaisia toisistaan ja suorassa suhteessa seuran menestykseen. Mutta vasta 2000-luvulla KaMa joutui tilanteeseen, jossa sen tasapaino horjui niin, että se menetti useaksi vuodeksi sekä yleisön, rahan että menestyksen ja näin ollen eväät huipputason seuratoimintaan. Luonnollisesti edustusjoukkueen lama vaikutti koko seuraan, vaikka junioreilla oli osittain omat rahansa.

Myös Itkonen ja Kortelainen näkevät ”huippu-urheilu-tuotteen, median ja markkinoiden kolmiyhteyden kiinteänä ja samanaikaisesti välttämättömänä” yhtälönä. He nostavat esiin pesäpallon kansallislajinomaisen lisähaasteen, kansainvälisyyden puutteen. Pesäpallossa ei ole mahdollista järjestää huipputasoisia maaotteluita tai päästä käsiksi ulkomaisiin sponsori- tai televisiorahoihin. Vastapainona pesäpalloa on voitu kansallisena lajina kehittää yleisöystävälliseen suuntaan melko vapaasti.¹⁹² Erkki Vasara puolestaan kirjoittaa, että 1970-luvulta lähtien rahan ja urheilun yhteys urheilu-kulttuurissa on tiivistynyt. Sponsorit huomasivat urheilun ja kuntoliikunnan mahdollisuudet: niiden piirissä liikkui ihmisiä eli potentiaalisia asiakkaita, joten niihin kannatti sijoittaa. Kun yritykset toimivat yritysmaailman lakien mukaan ja odottavat sijoituksiltaan tuottoa, täytyy urheiluseuralla olla tuote, mistä sponsori kiinnostuu. Tällöin maksava yleisö on potentiaalisina asiakkaina ja lipputulojen tuojina avainasemassa. Teijo Pyykkönen toteaa, että huippu-urheilijan todellinen vastustaja ei ole enää kentällä vaan se on yleisö ja julkisuus.¹⁹³

¹⁹² Itkonen & Kortelainen 1999, 34.

¹⁹³ Heikkinen et al. 1992, 447–448, 452, 484.

Yleisön merkitystä ei voi rajata kuitenkaan pelkkään taloudelliseen näkökulmaan, niin elimellinen osa kuin se seuratyötä onkin. Kannattajat ja fanit luovat joukkue- ja seurahenkeä (hyvää tai huonoa) ja ovat tekemässä seurasta sitä, mitä se on. Kankaanpäälainen pesäpalloyleisö on ollut asiantuntevaa ja vaativaa alusta saakka. Seuran perustaminen synnytti heti määrätyn katsojaryhmän, joka kiersi ahkerasti myös vierasotteluita. Nousu ylemmäs lisäsi kiinnostusta, mutta alkuvaiheessa putoaminen takaisin ei pudottanut kelkasta uskollisimpia kannattajia. Nousu mestaruussarjaan vuonna 1967 aloitti kovan pesäpallonnostuksen, ja ensimmäisellä pääsarjakaudella Mailan kotiotteluissa kävi enemmän katsojia kuin perinteisten pesäpallopaikkakuntien, Nurmon ja Varkauden otteluissa.¹⁹⁴

No tietysti tämä satakuntalainen luonne ei oo ihan semmonen ku tuo pohjalainen, sie ollaan fanaatikkoja, fanaatikkoja niin tää on tietysti rauhallisempi se yleisö ja...mutta tosiaan se muuttu, muuttu silloin (pronssikesänä 1988, JK) pelaajaystävällisemmäksi se yleisö että se, tosiaan ennen ajatteli että vierais on mukavampi pelata, mutta sitte tuli tosiaan se henki, että, että kylä tää kotona on silti, tää kotona on silti ny helpompi pelata paljo ku vierais. Että tosiaan se muuttu kylä siinä, siinä tosiaan se, sukupolvenvaihdos varmaan siin yleisöski tuli niinku pelaajiski.– Pekka Itävalo¹⁹⁵

Satakuntalainen pesäpalloyleisö on tosiaan osannut olla tyly myös omalle joukkueelle. Mailan pelaaja Esa Hänninen ihmetteli Kankaanpään Seudussa 15.4.1969 ”kotijoukkueelle irvistelevää yleisöä”. Samaan lehteen kirjoittamassaan kolumnissa toimittaja Antero Karppinen luonnehti pohjois-satakuntalaista yleisöä seuraavasti:

Olin ensimmäistä kertaa eläissäni pesäpallo-ottelussa. Kentälläittelivät paremmuudesta Kankaanpään Maila ja Vimpelin Veto. [...] Ensikertalaiselle vierailu Kankaanpään pesäpallopyhätössä oli mieliä hämmäntävä. Näinkö pesäpalloyleisö suhtautuu omaan kotijoukkueeseensa? [...] Pienen hämäläisen jalkapallokaupungin kasvattina en voi olla hämmästelemättä KaMa:n saamaa kohtelua. Meilläpäin kun kotijoukkue tunnustettiin koko paikkakunnan lippulaivaksi. Joukkuetta kannustettiin niin huonoina kuin hyvinä päivinä. Siinäkin vaiheessa, kun huolestuneen patruunan lakki painui pelin tiimellyksessä silmille, katsomo jaksoi karjua omilleen. Joskus tuntui siltä, että nitro-ottelut kääntyivät voitoiksi huudon voimin.¹⁹⁶

Otteet kolumnista kärjistävät, mutta sopivat kuvaukseen osasta yleisöä niin kankaanpäälaisessä kuin monessa muussakin pesäpallokatsomossa. Oman puolta tiukimmin on pidetty arkkivihollista Ulvilaa vastaan. Samoin kuin moni suomalainen tuntuu ajattelevan tärkeintä olevan voiton Ruotsista, on KaMalle ja sen kannattajille erityisen tärkeää olla Porin kupeessa vaikuttavaa Ulvilan Pesäveikkoja parempi. UP-V perustettiin vuonna 1957 ja KaMa seuraavana vuonna, ja siitä saakka Satakunnan pesäpallovaltikkan osoite on ratkottu kaksikon välillä. Vaikka Ulvilan etäisyys Kankaanpäästä on yli 60 kilometriä, se on saman maakunnan joukkueena ollut luontaisempi päävastustaja kuin maantieteellisesti kauempana, mutta kenties henkisesti lähempänä pohjoissatakuntalaisuutta olleet eteläpohjalaisseurat. 1970-luvun alussa satakuntalaisten paikalliskamppailut olivat koko maan

¹⁹⁴ [<http://www.pesis.fi/@Bin/351960/KATSOJAT.TXT>]. Luettu 2.3.2013.

¹⁹⁵ Pekka Itävalon haastattelu.

¹⁹⁶ Kankaanpään Seutu, 26.5.1987.

seuratuimpia pesäpallo-otteluita. Kaudella 1973 Ulvilassa UPV–KaMa-ottelua todisti yli kuusituhatpäinen ennätysyleisö. Katsojia oli kentän laidalla, talojen katoilla ja puissa, Kankaanpään tori täyttyi tulospalvelun tietoja odottavista autoilijoista.¹⁹⁷

Meiltä (Kankaanpäästä) meni katkeamaton jono autoja täältä sitten (Ulvilaan), omilla, omilla autoilla mentiin ja, että siel oli, tais olla yhtä paljon kankaanpääläisiä kuin ulvilalaisia [...] Se oli ihan semmosta hullua, riehaantunutta aikaa [...] Jos Ulvila voitettiin niin se oli se oli jotakin suurta. Ja tota, jos hävittiin taas niin oli, oli taas niin kun sulka maassa. – Toivo Lepistö¹⁹⁸

Mentiin meidän, oliko sitten jo kaupunki, kaupunginjohtajan kanssa, niin tuota, se kenttä oli niin täynnä yleisöä, että kun mekin mentiin vähän myöhässä sinne, sinne niin tuota me oltiin takarajalla jossain rivissä neljä-viis. Eikä sieltä paljoo kylä nähny. – Reijo Orhanen¹⁹⁹

Paikallispelien tärkeydestä kertoo sekin, että Kankaanpään kauppalanvaltuusto siirsi vuonna 1971 normaalia kokousaikaa, jotta ehdittäisiin illan peliä katsomaan. Ja kyseessä oli alkukausi eikä mikään ratkaisuoottelu.²⁰⁰ Vuotta aiemmin tunnelma kävi niin kuumaksi, että poliisi joutui turvaamaan tuomariston koskemattoman pääsyn kenttäalueelta.

Lähes etelämaiseksi jalkapalloiluksi meni ennätysyleisön edessä pelattu kiihkeä mestaruussarjaottelu Kankaanpään ja Ulvilan välillä: Harvoin nähdään joukkueen joutuvaan pelaamaan vajaana ulosajon takia ja harvoin nähdään näillä leveysasteilla 4000 ihmistä jahtaamassa tuomareita ottelun loputtua – ainakaan pesäpallossa.²⁰¹

Kalabaliikin taustalla oli KaMan Jorma Tuomalan törmääminen Ulvilan pelaajaan. Tuomaristo katsoi, että Tuomala oli kävellyt tahallisesti vastustajan yli piikkareillaan ja päätti poistaa hänet kentältä, ilman mahdollisuutta korvaavan pelaajan käyttöön. Niinpä Maila joutui pelaamaan viimeisen ulkovuoronsa harvinaisesti vajaamiehisenä, jonka aikana UPV tasoitti pelin. Ottelun jälkeen katsojat piirittivät kuuluttajakopin, jonne tuomarit olivat menneet turvaan. Lehistön mukaan paikalla vallitsi lynkkausmieliala ja päätuomari Haavistolle huudettiin, ”*Timo, et lähde hengissä.*” Tuomariston kuljettamiseksi vihaisten katsojien kynsistä tarvittiinkin poliisisaattue.²⁰² Vaikka tuomio oli kyseenalainen ja vaikeassa tilanteessa tehty, oman malttinsa pitänyt Timo Haavisto joutui päätöksestään kovan kritiikin kohteeksi. Tapaus on kuitenkin hyvä esimerkki yleisön joukkovoimasta ja siitä, miten yhteinen vihollinen yhdistää.

Huolimatta kilpailuasetelmasta suurin osa yleisöstä ja lajiaktiiveista on ymmärtänyt, että on koko maakunnan urheiluelämän etu, kun sekä KaMa että Ulvila pärjäävät. Tämä huomattiin, kun Ulvilan

¹⁹⁷ Aamulehti, 26.7.1973.

¹⁹⁸ Toivo Lepistön haastattelu.

¹⁹⁹ Reijo Orhasen haastattelu.

²⁰⁰ Satakunnan Kansa, 26.5.1971.

²⁰¹ Uusi Suomi 24.6.1970

²⁰² Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1970.

miespesäpallotilo hiipui 1970-luvun jälkipuoliskolla ja Satakunta jäi vaille pääsarjatasen hegoniakamppailuita. KaMa ja Ulvila ovat kuitenkin tähän päivään saakka säilyttäneet tasoeroista huolimatta arkkivihollisten aseman, eikä kumpaakaan joukkuetta ole voitu nostaa selkeästi maakunnan pesäpallon yksinvaltiaaksi. Tämä poikkeaa eräiden muiden maakuntien tilanteesta, joissa voidaan puhua koko maakunnan joukkueesta. Pohjanmaalla on säilynyt vielä Satakuntaakin enemmän kilpailevia seuroja, mutta Sotkamon Jymystä voidaan puhua koko Kainuun ja Kiteen Pallosta Pohjois-Karjalan joukkueena.

Kiteellä väestöpohja, taloudelliset resurssit, lajikulttuuri ja aktiivien panos nostivat Kiteen Urheilijoiden pesäpalloseuran maakunnan ykköseksi. Itkonen ja Kortelainen ovat avanneet Kiteen valta-aseman saavuttamista seutuistumisen käsitteellä, mikä heidän tutkimuksessaan määritteli kaupunkien ympärillä olevien alueiden merkityksen korostumisena ja laajenemisena yli maakuntarajojen. Kiteellä 1960- ja 70-luvuilla toteutettu teollistava aluepolitiikka hidasti maaltamuuttoa, ja alue pysyi vireänä, ainakin verrattuna maakunnan moneen muuhun alueeseen. 1990-luvulle tultaessa Kiteen pesäpallotraditio oli vain voimistunut, ja vuonna 1990 perustettua erikoisseura Kiteen Palloa voitiin jo pitää koko maakunnan edustajana. Tämän valta-aseman saavuttamiseksi seuran oli kuitenkin kurkotettava oman paikkakunnan rajojen yli. Huippupesäpallotilo vaati entistä enemmän rahaa, ja tarvittavaa määrää ei löytynyt oman kunnan sisältä. Sponsoroinnissa Kiteellä onkin ylitetty jopa seutuistumisen rajat, sillä 1990-luvun lopulla Kiteen Palloa sponsoroivat jotkin valtakunnallisetkin yritykset, joilla tosin oli paikallisia kytkentöjä.²⁰³

KaMa on pyrkinyt niin ikään saavuttamaan koko maakunnan ”lippulaivan” asemaa, mutta se ei ole Kiteen laajuudessa onnistunut. Vuonna 2013 KaMalla oli sponsorina maailmanlaajuisesti levittäytynyt saksalainen perheyritys Knauf, jonka kipsilevytehdas sijaitsee Kankaanpäässä. Sponsorilistalla on myös Lemminkäinen ja Kotipizza, mutta pääosa sponsoreista on edelleen kotiseudun pieniä tai keskisuuria yrityksiä.²⁰⁴ Porin seudun katsojat ja yrittäjät katsovat edelleen myönteisesti Ulvilan suuntaan, joten KaMan ja Ulvilan hegemoniakamppailun voidaan nähdä jatkuvan.

5.3 Muutakin kuin pesis – monilajinen Kankaanpää liikuntarakentamisen kärjessä

Syksyllä 1977 jälleen mitaleilta ulos liukunut Maila pelasi harvalukuisen yleisön edessä huonon ottelun Nurmon Jymyä vastaan. Nimimerkki ”Jäsenmaksunsa maksanut” esitti lehdessä, että syy tyhjiin katsomoihin ei ollut heikossa markkinoinnissa tai pesäpalloharrastuksen heikkenemisessä:

²⁰³ Roiko-Jokela et al. 2000, 206–209.

²⁰⁴ www.kankaanpaanmaila.fi. Luettu 28.6.2013.

Emme toki halua tulla seuraamaan kenenkään henkilökohtaisia välien selvittelyjä pesäpalloareenalla, sillä sitä kokee ja näkee jokainen kotonaankin ja vieläpä vapaalipulla.²⁰⁵

Henki oli ajautunut huonoksi, ja vanhemmat pelaajat saivat kuulla vihjailuja, etteivät he olleet enää tarpeellisia joukkueelle. Näin vuosikymmenen edustusjoukkueessa olleet Jorma Pajunen ja Jorma Tuomala siirtyivät pelaamaan muualle.²⁰⁶ Joukkueeseen jäänyt Seppo Uusi-Oukari antoi lehtihaastattelun, jossa myönsi skismaa olleen, mutta tähdensi pyykin olevan joukkueen sisällä pesty ja toivoi joukkueen hengen nousevan takaisin tasolle, missä se oli mestaruussarjan alkuvuosina ollut. Yleisölle Uusi-Oukarilla oli yksi toivomus:

Viimeisen päälle harjoitellut urheilija on helposti haavoittuva. Antakaa meille koko tukenne silloinkin, kun kentällä on vaikeaa. Yleisöllä ja joukkueella pitää olla sama henki!²⁰⁷

Nuoren joukkueen tavoitteena oli säilyä sarjassa, ja seurajohto tavoitteli yleisömäärien lisäämistä. Seuran puheenjohtaja Pentti Rajala oli antanut Mailan kokoaman tiedotusjaoston tehtäväksi yksinkertaisesti ”huolehtia siitä, että joka kotiottelussa on vähintään tuhat maksanutta katsojaa enemmän kuin viime vuonna.” Kolmentoista miehen aivoriihi mietti erilaisia enemmän tai vähemmän toteutuskelpoisia vaihtoehtoja mahdollittoman tehtävän täyttämiseksi: kotiotteluiden siirtäminen Poriin, kyläsarjat, lehtikirjoittelun lisääminen, värikkäämmät lausunnot lehdistölle, huutosakit, oheisohjelmaa. Ajatuksia oli paljon, ja jotkut niistä toteutuivatkin, mutta – suureksi osaksi heikon menestyksen takia – väki ei löytänyt katsomoon.²⁰⁸ Ilmiö oli yleinen, sillä katsojamäärät olivat laskeneet muuallakin kuin Kankaanpäässä.

Pesäpallo joutui 1970-luvulla kilpailemaan maan kansainvälistyvässä ja pirstaloituneessa urheilukentässä harrastajien ja katsojien suosiosta yhä useampien lajien kanssa. Kun 1960-luvulla maassa harrastettiin noin 30 urheilumuotoa, 1990-luvun alkuun mennessä lajimäärä oli kaksinkertaistunut. Perinteiset lajit joutuivat antamaan tilaa uusille, esimerkkinä voimistelu, joka sai kilpailijoikseen muun muassa aerobicin, baletin ja kilpavoimistelun uudet muodot.²⁰⁹ Maaltamuutto ja kaupungistuminen muuttivat yhteiskuntarakennetta voimakkaasti, ja liikuntakulttuuri tuli osaksi muutosta. Maaseudulla suosittu pesäpallo menetti harrastajiaan kaupunkeihin, mikä näkyi seuratoiminnassa junioreista edustusjoukkueeseen. Pesäpalloliitto ei löytänyt heti keinoja asemien säilyttämiseksi, ja pesäpallon suosio laski 1960-luvun alusta saakka, kun samalla monet ”uudet” lajit kasvattivat suo-

²⁰⁵ Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1977.

²⁰⁶ Jorma Tuomalan haastattelu.

²⁰⁷ Jorma Tuomalan leikekirja vuodelta 1978.

²⁰⁸ KMA, kokouskutsu tiedotusjaoston palaveriin 11.5.1978; Tiedotusjaoston palaverimuistio 17.5.1978.

²⁰⁹ Heikkinen et al. 1992, 414–415.

siotaan. Myös perinteiset yleisurheilu, voimistelu ja hiihto menettivät suosiotaan samaan aikaan, mutta niiden harrastajamäärät alkoivat lisääntyä 1970-luvulle tultaessa, toisin kuin pesäpallon.²¹⁰

1970-luvun lopulla pesäpallon suosio alkoi jälleen kohentua. Syynä oli oivallus tuoda laji takaisin yhteisöihin ja korostaa koulutus- ja juniorityötä. Vanhempien osallistuminen lastensa urheiluharrastukseen oli lisääntynyt 1980-luvun lähetessä selkeästi, ja kansallispeli säilytti paikkansa seurattuna lajina ja jopa lisäsi katsojamääriään vuosikymmenen loppua kohden.²¹¹ Pesäpallon alueellinen painopiste vetäytyi yhä enemmän läntiseen Suomeen, kun lajin suosio Pohjanmaalla ja Satakunnassa kasvoi entisestään. Itse pelin luonne muuttui entistä nopeammaksi ja tarkemmaksi, ja pelaajat joutuivat käyttämään yhä enemmän aikaa harjoitteluun. Alkoi myös pelaajien erikoistuminen tiettyihin rooleihin. Sääntömuutosten avulla pyrittiin taas viemään peliä haluttuun suuntaan, kenttää esimerkiksi pidennettiin takaa kolmella metrillä. Suuri uudistus oli pudotuspelien ottaminen pesäpallon sarjajärjestelmään vuonna 1979.²¹²

KaMalta pudotuspelipaikka jäi vain muutaman pisteen päähän, ja kauden aikana saatiin jälleen todeta, että menestyminen oli se tekijä, mikä toi yleisöä katsomoon. Yleisömäärät nousivat urheilullisesti heikosta edellisvuodesta, mikä liike-elämän tukijoiden ja naistoimikunnan ahkeroinnin ohella auttoi velkaisen seuran pieneen ylijäämään.²¹³ Kaikkineen pesäpalloilun ja urheilun asema oli 1970-luvun lopun Kankaanpäässä hyvä. Alle 15 000 asukkaan maalaiskunnalla oli menestyvä joukkue suositun palloilulajin pääsarjassa, mikä teki Kankaanpäästä pesäpallokaupungin ja KaMasta oivan markkinointiasian. Toki pesäpalloa pelattiin edelleen lähinnä vain Suomessa ja maaseudulla, mutta KaMan olemassaolo, juniorityö ja menestys olivat Kankaanpäälle yhtä kaikki positiivisia seikkoja. Samalla Kankaanpää kuitenkin profiloitui 1960-luvun lopulta lähtien hyvien liikuntamahdollisuuksien kaupungiksi, jossa oli entistä enemmän muitakin harrastusmahdollisuuksia kuin pesäpallo.

Paikkakunnan aktiivinen urheiluelämä ja lajien runsaus teki 1960-luvulla selväksi sen, että suorituspaiikkoja ja harjoittelu- ja saniteettitiloja piti lisätä. Tärkeät suuntaviivat kehityksen kannalta oli asetettu jo vuonna 1961, kun kunta hankki 16 hehtaarin maa-alueen keskustan tuntumasta liikunta-keskusta ja kansanpuistoaluetta varten.²¹⁴ Iso satsaus oli uimahallin rakentaminen. Uimahallin har-

²¹⁰ Laitinen 1983, 359, 365.

²¹¹ Laitinen 1983, 366; Meinander 2004, 449.

²¹² Laitinen 1983, 246, 301.

²¹³ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1979. Jorma Tuomalan leikekirja vuosilta 1978–79.

²¹⁴ Nurminen 1998, 106.

jannostajaisia juhlittiin toukokuun 8. päivä vuonna 1969.²¹⁵ Vain reilua viikkoa myöhemmin pidettiin Kankaanpään Uimarien perustava kokous. Ensimmäisenä vuotena seuran kirjattiin 33 seniori- ja 26 juniorijäsentä, ja seuraavana vuonna, kun uimahalli avattiin, järjestettiin kauppalan tukemana ensimmäiset, kansallisen tason avajaiskilpailut.²¹⁶

Kankaanpään Uimarit on hyvä esimerkki siitä, miten seuran harrastus- ja kilpailutoiminta saadaan nopeasti käyntiin, kun olosuhteet ovat kunnossa. Valmentaminen ja juniori- ja kilpailutoiminta aloitettiin saman tien, ja jo vuonna 1975 Uimareiden nuoret voittivat SM-uinneissa yhden kullan, kaksi hopeaa ja yhden pronssin.²¹⁷ Myös uimakoulutoiminta laajeni uimahallin ja erikoisseuran myötä. Kesän 1971 uimakoulun oppilasmäärä oli 262 lasta, joista 114 poikia ja 148 tyttöjä.²¹⁸

Uimahallirakennus oli kuitenkin vasta alkua. Keväällä 1975 valmistui pitkään suunniteltu urheiluhalli. Uimahallin yhteyteen rakennettu halli oli keskeinen osa liikuntakeskussuunnittelua, jossa urheilu- ja uimahallin läheisyydessä oli jo pesäpallokenttä ja urheilukenttä sekä hiihto- ja juoksumaatot. Kunnan urheilulautakunnan vuoden 1975 toimintakertomuksessa mainitaan seuraavaa:

Kankaanpään kaupunki käytti varoja urheilun hyväksi vuonna 1975 yhteensä 2 778 683,83 markkaa, joka tekee asukasta kohden 216,005 markkaa. Tämä asukasta kohti laskettu keskimääräinen summa lienee suurimpia, mitä koko maassa on koskaan yhdessä kuntayksikössä noteerattu. Se on noin 65 markkaa/asukas suurempi kuin vuonna 1974, jolloin Kankaanpää oli aivan maan kärkeä urheiluvarojen käytössä.

Koululais- ja vapaa-ajan käyttö hallissa alkoi elokuun 18. päivä, ja vuodenvaihteeseen mennessä kirjattiin 25 683 käyntikertaa. Samana syksynä hallissa pelattiin kori- ja lentopallon alasarjaotteluita. Uimahallin kävijämäärä sen kuudentena toimintavuotena oli 91 487, mikä oli 10 136 käyntiä enemmän kuin edellisellä vuonna. Samaisessa vuosikertomuksessa kerrotaan tyytyväisyyttä tuntien myös pesäpallokentän saaneen uuden kivituhka-alustan. Niin ikään jääkiekkokentän pohjaa kunnostettiin, ja tenniskenttä rakennettiin valmiiksi. Kehityskohteeksi mainittiin jalkapallokentän nurmi, jota ei ehditty liian ahkeran käytön vuoksi huoltaa tarpeeksi.²¹⁹

Liikuntarakentamisen lisääntyminen oli maanlaajuinen ilmiö. 1920-luvulta 1960-luvulle saakka valtion taloudellinen tuki urheilulle koostui pääosin järjestöille myönnettyistä rahallisista rakennusavustuksista ilman tarkkoja liikuntapoliittisia linjauksia. Kuntoliikunnan nousu ja liikunnan merki-

²¹⁵ KKA, vl:n kirjeistö, kaupunginjohtajan allekirjoittama kutsu harjannostajaisilaisuuteen, 29.4.1969.

²¹⁶ Kankaanpään Uimarit 10-vuotisjulkaisu.

²¹⁷ Kankaanpään Uimarit 10-vuotisjulkaisu.

²¹⁸ KKA, ul:n kirjeistö, uimakoulujen vuosilasto 1971.

²¹⁹ KKA, ul:n vuosikertomus vuodelta 1975.

tyksen kasvaminen arjessa sai valtion pohtimaan omia liikuntapoliittisia tavoiteohjelmiaan, ja 1970-luvulta alkaen valtion ja kuntien osuus liikunnan suunnittelussa, lainsäädännössä ja hallinnossa lisääntyi. Vuodesta 1972 valtio alkoi myöntää kunnille rakennuslainoja, jossa molempien osapuolten nähtiin voittavan: valtio sai rahansa takaisin ja kunta sai pitkän maksuajan ja pienen koron.²²⁰

Erkki Vasara on kirjoittanut 1960-luvulla tapahtuneen yhteiskuntamurroksen heijastuneen myös urheiluelämään: ”Maaseutu-Suomen lopullinen murtuminen, viisipäiväiseen työviikkoon siirtymisen ja vapaa-ajan lisääntyminen sekä samaan aikaan voimistunut näkemys liikunnan elämän laatua ja terveyttä kohottavasta vaikutuksesta johtivat yhdessä liikunnallisten harrastusten voimakkaaseen kasvuun”. Kuntoliikunnan harrastaminen kasvoi huomattavasti, joten liikuntapaikkarakentamiselle oli kysyntää. Kun 1960-luvulla oli rakennettu 2657 urheilupaikkaa, 1970-luvulla luku oli 5839 ja 1980-luvulla 9400. Runsas uima- ja jäähallien sekä sisäliikuntapaikkojen rakentaminen johti siihen, että useita aiemmin vuodenaikaan sidottuja lajeja voitiin harrastaa ympärivuotisesti.²²¹ Itkonen huomioi ”kuntien erilaisen kyvykkyyden taloudelliseen resurssointiin tuottaneen osaltaan liikuntakulttuurin alueellista erilaistumista.” Rajalliset resurssit ja olemassa oleva liikuntakulttuuri ovat luonnollisesti pakottaneet tekemään valintoja kunnallisen rahoitus- ja tukipolitiikan suhteen. Kankaanpään kohdalla tilannetta voidaan tarkastella kunnallisen rahanjaon kautta.

Urheilu- ja uimahallin nouseminen Kankaanpäähän sekä uuden urheilukentän rakentaminen vuonna 1972 takasivat hyvät harjoitteluolosuhteet useille lajiryhmille,²²² ja esimerkiksi kori- ja lentopallon harrastusmahdollisuudet paranivat merkittävästi. Samoin nyrkkeilijät, painijat ja voimailijat saivat ajanmukaiset harjoitustilat. Vuonna 1976 urheilulautakunta jakoi rahaa urheiluseuroille seuraavasti:

Futis -70	750 mk
Kankaanpään Ampujat	500 mk
Kankaanpään Judokat	500 mk
Kankaanpään Kuntoilijat	250 mk
Kankaanpään Maila	2750 mk
Kankaanpään Uimarit	1250 mk
Kankaanpään Urheilijat	5250 mk
Kankaanpään Urheilu-Toverit	1100 mk
Niinisalon Varuskunnan Urheilijat	150 mk
Venesjärven Leisku	1500 mk
Vihtiläjärven Urheilijat	1000 mk

²²⁰ Heikkinen et al. 1992, 322, 356, 378–379.

²²¹ Heikkinen et al. 1992, 369, 387, 390.

²²² Nurminen 1998, 106.

Rahanjako perustui pitkälti harrastajamääriin ja seuratoiminnan laajuuteen, ja kuten rahasummat osoittavat, Kankaanpään Urheilijat oli edelleen alueen suurin urheiluseura. KaMa oli rahansaajista selkeä kakkonen, ja muista pallopeleistä ainoastaan jalkapalloseura oli listalla. Lentopallo ja koripallo toimivat KaU:n sisällä, ja jääkiekko vielä KaMan piirissä. Erikoistumista oli kuitenkin viiriämässä: vuonna 1977 KaMan jääkiekkoväki perusti jääkiekkoseura Kankaanpään Jääkarhut. Kankaanpään Urheilijoiden puolella suunnistajat päättivät jatkaa toimintaa omana seuranaan, niin ikään vuodesta 1977,²²³ ja samana vuonna perustettiin myös tenniksen erikoisseura Nastaset.²²⁴ KaU:n nyrkkeilyväki sen sijaan siirtyi vuosikymmenen lopulla silloisen Venesjärven Leiskun jäseniksi.²²⁵

Kankaanpään rahanjaosta ja perusteluista voidaan huomata, miten kuntatasolla perinne ja päätöksenteko usein tukevat toisiaan.²²⁶ Lajijaostojen irtautuminen emoseuroista erikoisseuroiksi taas johtuu paitsi uusien lajien lisääntyneestä harrastus- ja kilpatoiminnasta, myös menestymisen maksimoinnista. Yleisseurassa – otetaan esimerkkeinä suunnistus ja Kankaanpään Urheilijat tai jääkiekko ja Kankaanpään Maila – yksittäiset lajit olivat yhtenä muiden joukossa tai selkeästi sivulajina. Erikoisseuran myötä seuralla oli oma varainhankinta ja sen tuomat haasteet, mutta myös kaikki kootuksi saadut resurssit olivat omia, joilla se voi keskittyä täysin omaan toimintaansa.²²⁷

Kankaanpään harrastusmahdollisuuksien kokonaisuutta 1970-luvun puolivälissä hahmottaakseen on tarpeellista tarkastella myös muun harrastustoiminnan saamia tukia. Urheilun ulkopuolisenkin toiminnan saralla harrastamismahdollisuudet olivat lisääntyneet, ja vuonna 1975 nuorisolautakunnan tukea saivat seuraavat järjestöt:

Pohjois-Satakunnan Ilmailukerho ry	800mk
Niinisalon varuskunnan varusmiesyhdistys	150mk
Kankaanpään Kokoomuksen Nuoret ry	800mk
Niinisalon Varuskunnan varusmiesyhdistys	150mk
Luonnontiedon kerho Tettix	500mk
Kankaanpään Nuorisoseura y	1200mk
Kankaanpään 4H-yhdistys	4500mk
Autoliiton Kankaanpään osaston nuorisajaosto	100mk
Kankaanpään Shakkikerho	200mk
Kankaanpään Pioneerit	700mk
Kankaanpään Partiotytöt	500mk
Kankaanpään Työväenyhdistyksen Nuorisajaosto	1100mk
Kankaanpään Teinikunta	800mk

²²³ Kankaanpään Suunnistajat 20 vuotta 1977–1997; Kankaanpään Jääkarhut 20 v. – seuralehti.

²²⁴ KKA, ul:n toimintakertomus vuodelta 1977.

²²⁵ Nurminen 1998, 129.

²²⁶ Itkonen 1996, 181.

²²⁷ Heikkinen et al. 1992, 406.

Kankaanpään Partiopojat	500mk
Nuoren Keskustan Liiton Kankaanpään osasto	750mk
Nuoren Keskustan Liiton Hapuan osasto	400mk
Niinisalon Upseeri- ja toimiupseerikerhon nuoret	900mk
Satakunnan Tykistörykmentin Varusmiestoimikunta	200mk
Kankaanpään Sosialistiset Nuoret	650mk
Kehittyvän Kankaanpään Nuorten Yhdistys	500mk

Poliittisissa järjestöissä toimijoita oli vähemmän kuin urheiluseuratoiminnassa, mutta yhtä kaikki mahdollisuudet sellaiseenkin oli. Musiikin ja taiteen harrastajatkään eivät jääneet paitsioon. Vuonna 1965 perustettiin Kankaanpään Musiikkiyhdistys, jonka tavoitteena oli varmistaa erityisesti nuorison musiikinopetus. Tilausta yhdistykselle oli, sillä jo ensimmäisen toimintavuoden lopussa sillä oli 50 jäsentä. Seuraavana vuonna perustettu Kankaanpään Musiikkiopisto kaksinkertaisti jäsenmääränsä 1970-luvulle tultaessa, ja samansuuntainen kehitys jatkui koko vuosikymmenen. Yhdistyksen toimintaan kuului myös musiikkileikkikoulutoiminta.²²⁸ Samana vuonna Musiikkiyhdistyksen kanssa perustettiin Kankaanpään Taideyhdistys, joka aloitti jo samana syksynä Kankaanpään Taidekoulun. Vuosien kuluessa koulun toiminta laajeni ja vuodesta 1971 kankaanpääläisillä lapsilla oli mahdollisuus osallistua kuvataidekursseille. Vuonna 1985 toiminta laajeni lasten kuvataidekouluksi.²²⁹

Miten musiikin, taiteen ja muun urheilun kukoistus sitten vaikutti 1970-luvun KaMaan? KaMa saavutti vuosikymmenellä neljä viidestä miesten pääsarjamitalistaan, ja vaikka yleisömäärät lähtivät laskuun, syynä olivat luultavasti ennemmin joukkueen omat esitykset kuin kilpailevat lajit ja tahot. 1970-luku on toistaiseksi KaMan menestyksekkäin vuosikymmen, ja uudet harrastusmahdollisuudet eivät pelkästään vieneet nuoria pesäpalloilijoita. Monella nuorella oli samanaikaisesti useita harrastuksia, ja pesäpalloilijalle varsinkin muista urheilutaidoista oli vain etua. Myös aktiiviset toimijat olivat usein mukana enemmän kuin yhden lajin tai sektorin parissa. Harrastajamäärissäkään lisäntyneet mahdollisuudet eivät näkyneet. Vuonna 1970 KaMan jäsenenä oli 165 ja vuonna 1980 155 junioria.²³⁰ Toimintaympäristön muutos monipuolisemmaksi ei siis heikentänyt KaMan tilannetta. Itkoseen ja Koskeen viitaten voidaan todeta, että ”ympäristö ei olekaan seuratoiminnan ehdottomasti määrittävä deterministinen tekijä. Oleellista on, kuinka seura suhtautuu ympäristöönsä”.²³¹

²²⁸ Kankaanpään musiikkikoulu 25 v, 1965–1990.

²²⁹ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta.

²³⁰ KMA, Kankaanpään Mailan vuosi-ilmoituskortti vuodelta 1970; Suomen valtakunnan urheiluliitto, jäsenilmoitus 1980.

²³¹ Itkonen et al. 2000, 59.

1970-luvullakin yhdistystoiminnan perustana olivat tutut lainalaisuudet: ilman rahaa ja tarpeellista määrää aktiiveja seura- tai harrastustoiminta ei voinut jatkua menestyksekkäästi. Kankaanpäässä rajallisia urheilutukirahoja haki moni seura. Harrastajamääriin verrattuna KaMan saamat avustukset eivät riittäneet pitkälle, ja rahaa piti tehdä joka joukkueelle. Sama tilanne oli muillakin seuroilla ja yhdistyksillä Kankaanpään Urheilijoista Musiikki- ja Taideyhdistykseen. KaU:n tilanteessa ”varsinaiset avustukset ovat muodostaneet vain vähäisen osan tuloista – kaiken kaikkiaan varainhankinta jää pääosin jaostojen omaksi huoleksi. Oma-aloitteisuus ja improvisointikyky ovat tällöin tarpeen”.²³² Taidekoulun ”lähtö oli sähköä, mutta taloudellisesti raskas. Taidekoulun tulevaisuus oli ensimmäisen kymmenen vuoden aikana monta kertaa veitsenterällä, mutta yhdistys pystyi aina hankkimaan lainaa tai tukea yhteiskunnalta”.²³³ Kankaanpään Musiikkiyhdistyksen ”suurimpana huolenaiheena kuluneen neljännesvuosisadan aikana on ollut talouden tasapainottaminen”.²³⁴

Musiikki-, taide-, ja urheilupiireistä löytyi taloudellisista ongelmista huolimatta tarvittavaa improvisaatiokykyä ja ahkeruutta. Oli kyseessä sitten urheilijoiden tai muiden seuratyöntekijöiden siivoustalkoot, bingotoiminta, arpajaiset, vapaaehtoiset bussikuskit, myyjäiset tai sponsorit, raha hankittiin. Ne seurat ja yhdistykset, joilla oli resursseja, saivat pidettyä kiinni harrastajistaan ja pystyivät houkuttelemaan toimintaan uusia ja takaamaan toiminnan jatkuvuuden. Yhdistys- ja seuratoiminnassa juuri kukaan ei ansainnut rahaa, mutta raha määräsi tahdin. Kankaanpään Maila pystyi pitämään itsensä tässä pelissä. Se vaati ideologiaa, missä tavoitteina olivat edustusjoukkueen menestys ja sitä kautta kansallinen tunnettuus ja nuorten liikuttaminen. 1970-luvulla KaMa selvisi haasteista, vaikka huippuluvuissa käynyt yleisöinto alkoikin hiipua, kun hartaasti odotettua mestaruutta ei tullut.

Seuraava vuosikymmen oli globaalia taloudellista nousukautta, ja myös pohjoissatakuntalaisella maaseudulla jatkui kasvun aika. Kankaanpään asukasluku nousi yli 13 000:n, ja vaikka peltoja paketoitiin, työpaikkoja löytyi teollisuudesta ja palvelualoilta. KaMan seurajohtajien tarkoitus oli taruttaa positiivinen vire myös seuran talouteen. Mainostulojen lisäksi uutena varainhankintakeinona pohdittiin bingotoimintaa, joka toi jo tuloja kaikille muille mestaruussarjaseuroille. Pelillistä rimaa oli kuitenkin parempia aikoja odoteltaessa laskettava, ja aiemmin epäonnistunut nuorennusleikkaus tehtiin pakon edessä osin uudelleen. Osana lajin yleistä taantumaa Mailan juniorituotanto oli kuitenkin heikentynyt, ja joukkueeseen oli pakosta houkuteltava jäämään myös kokeneempia pelaajia.

²³² Nurminen 1998, 112–113.

²³³ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta.

²³⁴ Kankaanpään musiikkikoulu 25 v, 1965–1990.

Vuonna 1982 pesäpallo tuli 60 vuoden ikään ja Pesäpalloliitto lanseerasi sloganin POPS- Pesis on peleistä suomalaisin, jonka puitteissa nuorille tarjottiin pelaamisen lisäksi tilaisuutta toimitsemi- seen, tuomatointiin ja kirjurointiin. Tavoitteena oli ”hauskaa hyvässä seurassa”. Lisäksi kokeiltiin fair play -tyyppistä Koulupesis-systeemiä, jonka tarkoituksena oli helpottaa kynnystä pelata ja antaa kaikille mahdollisuus siihen.²³⁵ Lähestymistapa sopi aikaan, jossa perhekeskeisyys ja yhteisöllisyys oli nousussa, ja pesäpallon suosio kasvoi. Tehtiin paluuta 1960-luvulle, jolloin pesäpallo oli muun muassa junioriaktiivi Toivo Lepistön kodissa koko perheen harrastus ja tapa olla yhdessä.

Kolme kakaraa oli niinko mukana. Ja tota, ja meidän niinko koko perhe eli siinä sit siinä pesäpallossa jollain lailla [...] Erityisen merkittävää oli se että, että kun tosiaankin, kun joukkue lähti pelaamaan pyhänä Pohjanmaalle nii, niin me lähdimme niinko omalla autolla ja, lapset kaikki autoon perään ja, ja muija mukaan ja tuota kattottiin pelit ja, tuota, sitte s...syötiin ravintolassa ja äitin ei, äitin ei tarvinnu tehdä ruokaa sinä päivänä ja lapset saivat ranskanperunia niin, niin tuota kaikilla oli hauskaa.²³⁶

Pesäpallon täyttäessä tasavuotias Maila oli lähempänä putoamista kuin koskaan. Karsinnat olivat ensimmäiset seuran pääsarjataipaleen aikana ja kova paikka joukkueelle ja katsojille. Seurajohto teki kaikkensa, ja karsintapeleihin houkuteltiin mukaan jo lopettaneet Seppo Uusi-Oukari ja Jorma Pajunen. Sarjapaikan varmistaneessa 0-6 päättyneessä ottelussa Kouvolaan vastaan Mailan parhaina palkittiin 34-vuotias Uusi-Oukari ja jo aiemmin kaudella takaisin houkuteltu 37-vuotias Olli Latvala.²³⁷ Sanomattakin oli selvää, että samaa keinoa ei voitu käyttää useasti. Taustalla muistuttivat menestysvuosien ratkaisut: kun joukkueen runko oli ollut hyvä, omat juniorit eivät olleet mahtuneet pelaamaan ja olivat joko lopettaneet tai siirtyneet – osin jopa seuran patistamina – muualle.²³⁸

Vaikka vanhojen konkareiden hätäapu voidaan nähdä tekohengityksenä, se kertoo juniori- ja reservitoiminnan heikkenemisen ohella jotain positiivista pesäpallon ja KaMan asemasta Kankaanpäässä. Raha ei ollut vielä määräävin motiivi, seurauskollisuus oli vahvaa, ja jo lopettaneet pelaajat tunsivat velvollisuutensa. Toki tätä tapahtuu myös ammattilaisurheilussa, mutta 1970-80-lukujen seurauskollisuus KaMassa on silti silmiinpistävää. Mailan kaltaisten pienen budjetin seurojen kannalta oli ja on erityisen tärkeää, että seurauskollisuus, kotikunta ja perinteet ovat arvoja, jotka myös uransa huipulla olevat pelaajat tunnustavat. Jos seura toimii vain kasvattajan roolissa, mutta menettää parhaat pelaajansa muualla, se ei voi menestyä kuin kasvattajaseurana.

Syksyllä 1983 KaMa viimein tippui mestaruussarjasta. Putoaminen varmistui jo ennen kolmea viimeistä ottelua, ja kun viimeisessä kotipelissä oli 242 maksanutta katsojaa, yleisön voi sanoa hylän-

²³⁵ Paloaro 2001, 16–17.

²³⁶ Toivo Lepistön haastattelu.

²³⁷ Pekka Itävalon lehtileikekokoelma.

²³⁸ Jorma Tuomalan haastattelu.

neen joukkueensa.²³⁹ Maila seurasi Ulvilaa ja Ikaalisia ykkössarjaan, ja Satakunnan viimeinen mestaruussarjajoukkue oli hävinnyt kartalta. Putoamisen käynnistämä jälkipyykki oli pestävä, ja tulilinjalle joutui seurajohto. Laskusuhdannetta oli jatkunut jo vuosia, ja tosiasia oli, että pikkukaupungin seuran resurssit eivät riittäneet, kun pesäpalloakin alkoi entistä enemmän pyörittää raha. Parhaat pelaajat keskittyivät niihin joukkueisiin, joilla oli varaa tarjota muutakin kuin kulukorvauksia.

5.4 Lapsen into siivittää mitalikantaan

Pesäpallon menestystekijöiksi on jo useaan otteeseen mainittu aktiiviset vetäjät ja taloudellisten resurssien riittävyys, mutta yhtä lailla tärkeä elementti on tradition ja sellaisen ilmaston syntyminen, että pesäpallo ei ollut vaihtoehto vaan elämäntapa. Kankaanpäässä Justeerin asuinalue on malliesimerkki tällaisesta ilmastosta. Kunta oli 1960-luvulla koko maassa esiintyneen ongelman edessä: maaltamuutto kaupunkeihin lisääntyi, eikä kaupunkiasuntoja riittänyt kaikille tulijoille. Yhtenä ratkaisuna asutuspulaan olivat niin sanotut kunnan vuokratasarit, eli lähiöalueet, joissa kohtalaisen suuri väkimäärä saatiin asutettua kohtalaisen pienelle alueelle. Kankaanpäässä keskustan itäpuolelle, Mettälänkankaan alueelle, nousi 1960-luvun alussa Kiinteistö Oy Justeerin asuntoalue. Kunnan perimä vuokra oli yksityisomistajia pienempi, ja Justeeri houkutteli varsinkin lapsiperheitä.²⁴⁰

Rakentamisen jäljiltä Justeerin asuntoalueelle jäi rivitalojen ja omakotitalojen väliin muhkurainen hiekkakenttä. Kentän löysivät alueen pojat, jotka alkoivat pelata sillä pesäpalloa. Lumien sulettua kenttä oli käytössä kaiket illat, ja kesäloman alettua alkoi oikea juhla-aika. Aamuvirkuin kävi herättämässä kaverit, jotta pelit saatiin alkuun. Ruokatauko keskeytti pelit hetkeksi, mutta ruoan jälkeen jatkettiin – illalliseen asti. Sen jälkeen palloa lyötiin iltahämärään saakka – tai siihen asti, kun vanhemmat komensivat kotiin. Seuraavana kesäpäivänä sama toistui.²⁴¹

En muista, kuinka se pelaaminen siinä kapealla kentällä alkoi, mutta joka päivä siinä pelattiin. Välineistä vain oli pulaa, joten mailojakin tehtiin itse ja ykkösen peleissä ja harjoituksissa käytiin ruinaamassa palloja ja mailoja. Mailoista sitten piti katkaista päästä parikymmentä senttiä. Mulla oli pelikavereina niitä, jotka kentälle tulivat, oli vanhempia ja nuorempia. Riippuen siitä, montako pelaajaa oli, pelin sääntöjä muutettiin aina sille porukalle sopivaksi. – Martti Vuosjoki²⁴²

Muhkuraisella kentällä oli selkeä hierarkia. Pienemmät pojat pelasivat aamuisin, kesätoista tai koulusta tulleet valtasivat kentän iltaisin. Jos isoja ei ollut tarpeeksi, saattoivat pienemmät päästä mu-

²³⁹ Pekka Itävalon lehtileikekokoelma.

²⁴⁰ KKA, Satakunnan Kansan Kankaanpää-uutisointia koskeva leikekirja.

²⁴¹ Jari Viitasalon haastattelu.

²⁴² Martti Vuosjoen haastattelu.

kaan. Joskus mukana oli ”vierailevia tähtiä”, ja haasteotteluitakin justeerilaiset joskus pelasivat. Jos jostain syystä väkeä ei ollut paikalla muutamaa enempää, sovellettiin ja pelattiin pienpeliä.²⁴³

Pihapelien lisäksi justeerilaiset menivät voimakkaasti mukaan Mailan toimintaan, ja välillä juniorijoukkue muistutti Justeerin korttelijoukkuetta. Lapsilla oli yksi esikuva lähellä, sillä Justeeriin oli muuttanut perheineen myös Mailan lukkari Taisto Mäkelä.

Muistan itseni kohdalla yhden tosi ison asian. Mäkelän Taisto oli meidän mummolassa isäni kanssa ja silloin Taisto sanoi, että hän tykkää minusta pelaajana ja antaa minulle mailan, jonka voin sitten itse katkaista oikean mittaiseksi. Luulen, että tämä maila, jonka sain Taistolta, antoi sen kipinän, joka on siivittänyt minua vuosia pesäpallon ympärillä. – Jari Viitasalo²⁴⁴

Myöhemmin urallaan SM-kultaa Oulun Lipossa voittanut Viitasalo nousi Mailan edustusrinkiin 1980-luvun alussa, ja mestaruussarjakaudella 1985 KaMassa pelasi neljä justeerilaista. Vaikka Viitasalon perhe muutti toiseen kaupunginosaan pojan ollessa noin kymmenvuotias, jättivät hiekkakentän lukemattomat pelit muiden ”ylätalojen ja alatalojen” lasten kanssa syvät muistot:

Kun pelasimme justeerin kentällä, meillä oli usein hyvä tuomari, Vuosjoen veljesten isä Mauno. Hän oli Justeerin talonmies. Oli hienoa, kun oli aikuinen ratkaisemassa äänekkäät pesäkilvat. Kun aloimme pelata, hän tuli melko usein istumaan kentän vieressä olleelle kivelle ja tuomaroimaan. Toinen mielekäs muistikuva on syöksyharjoituksista Justeerin muhkuraiselta kentältä. Saarisen Esa, joka pelasi muutaman vuoden vanhemmassa ikäluokassa, arvosteli kaverinsa kanssa syöksymistämme. He istuivat kakkospesän takana olevalla kivellä, ja me syöksyimme kakkoselle, heidän antaessa syöksypisteitä neljästä kymmenen. He myös kertoivat, mitä pitää parantaa. Syöksyimme kyljet verillä, mutta periksi ei annettu. Saimme hyvää opetusta useina päivinä.²⁴⁵

Esimerkki osoittaa sen, miten ympäristö vaikuttaa. Justeeriin muuttaneet perheet tulivat asuntoalueelle eri puolilta ja muodostivat tiiviin yhteisön. Lapset leikkivät ja pelasivat keskenään, ja pesäpallosta muodostui pihan ykköslaji. Hiekkakentän pienten pelureiden joukossa oli monia palloilulahjakkuuksia, mutta yksikään ei olisi jalostunut Mailan tai muunkaan mestaruussarjaseuran pelaajaksi ilman valtavaa määrää pihapelejä kavereiden kanssa. Leikki, peli ja harjoittelu kulkivat käsi kädessä ja tuottivat samalla Kankaanpään Mailalle tulevia edustuspelaajia. Kuhmurainen kenttä opetti ottamaan kiinni vaikeatkin pallot, ja näppipelin tulokset näkyivät läpi koko uran.

Justeerin pihalla toteutui Tahko Pihkalan kannattama ja varhaiseen agraariyhteiskuntaan linkittyvä ajatus pelin leikillisyydestä. Kuten Meinander on maininnut, urheilu muuttui yhteiseksi kokemukseksi ja rakensi identiteettiä.²⁴⁶ Silti Justeerin pelaavilla lapsilla tuskin oli tietoisena motiivina identiteetin rakentaminen, vaikka saattoikin olla hienoa kuulua ”justeerilaisiin”. He pelasivat ja leikkivät

²⁴³ Martti Vuosjoen haastattelu; Jari Viitasalon haastattelu.

²⁴⁴ Jari Viitasalon haastattelu.

²⁴⁵ Jari Viitasalon haastattelu.

²⁴⁶ Meinander 2004, 436; Laitinen 1983, 34.

sillä samalla varauksettomalla intensiteetillä, millä Teemu Selänne tai Jari Litmanen leikkivät kiekon ja pallon kanssa pienestä pitäen tai sillä samalla innolla, millä esikuvansa Jorma Tuomala, Seppo Uusi-Oukari ja Jorma Pajunen harjoittelivat ja pelasivat omassa nuoruudessaan:

Kyllähän Seppo sitä suulinseinää hakkas siellä, mä kävin syöttelemäs polkupyörällä aina ni, yökaudet. Ja mä löin pi...Pansialla näppiä tossa. Et kyllä niitä lyötiin si...satojatuhausia, et siinä oli puruviivat ja siinä, sitä pikkupeliä [...] se tuli sitä kautta niinku semmonen luontainen tapa tehdä sitä asiaa. Ja tota sitä tehtiin niinku vapaaehtoisesti valtavasti tota tämmöstä. Si...siitä nautittiin siitä hetkestä olla tunti kaks sen pallon kans. – Jorma Tuomala²⁴⁷

Kun Pajunen kulki pitkin kylää niin sillä oli aina räpylä ton pyöränsarvessa ja, kun kun, jos meni johonkin kattomaan niin Pajusen Jorma heitti palloa päin seinää ja otti kiinni. – Toivo Lepistö²⁴⁸

Universaalin näkökulman antaa huippujalkapalloilija David Beckhamin tapaus. Beckham kertoo omaelämäkerrassaan alkaneensa potkia palloa heti, kun oppi kävelemään ja kuluttaneensa aikaa isänsä ja kavereidensa kanssa puistoissa ja kentillä, omasta vapaasta tahdosta palloa potkien ja tekniikkaa harjoitellen. Kuvaava on Beckhamin toteamus siitä, että hänelle oli jo juniorina merkityksentöntä, pelasiko hän kodin naapurissa vai ulkomaisessa turnauksessa, kunhan vain sai pelata.²⁴⁹ Ilman kuvaillun kaltaista sisäistä intoa pelata tai seurata urheilua mitään lajia olisi turha markkinoida ja propagoida. Kuten Itkonen ja Kortelainen toteavat pesäpalloilusta Kiteellä: ”Pelkkä mielikuvien ja ideoiden varassa oleva identiteetti ei pitkälle kannu. Vahva identiteetti vaatii jonkinlaista konkreettista paikallista perustaa ja pelaajien ja toimijoiden sitoutumista siihen”.²⁵⁰ Tällainen perusta oli rakennettu Kankaanpäähän, ja pesäpallosta tuli osa monien ihmisten ja perheiden identiteettiä.

1980-luvun alku oli ollut Mailalle vaatimaton pelillisesti ja yleisömääriltään, mutta vuosikymmenen loppu osoitti, että pesäpallosta oli vielä ihmisten kokoajaksi ja innostajaksi. Se vaati kuitenkin menestystä. Vuonna 1986 edustusjoukkue nousi suvereenisti takaisin mestaruussarjaan ja voitti Suomen Cupin. Tällä kertaa positiivinen kierre jatkui monta vuotta, ja 1980-luvun lopusta ja 1990-luvun alusta voidaan puhua Mailan uutena nousuna eliittiin niin taloudellisesti kuin pelillisestikin. Moni palanen osui kohdilleen: pelinjohto, valmennus ja pelaajat ymmärsivät toisiaan, joukkue oli sopiva sekoitus nuoria nälkäisiä pelaajia ja kokeneempia miehiä, avainasemassa vuonna 1982 vuoden lukkariksi valitun Risto Tuomisen paluu Jyväskylän Kiristä takaisin Kankaanpäähän.

²⁴⁷ Jorma Tuomalan haastattelu.

²⁴⁸ Toivo Lepistön haastattelu.

²⁴⁹ Beckham & Watt 2004, 30, 32, 45.

²⁵⁰ Itkonen & Kortelainen 1999, 90.

Semmonen yhteistunne oli semmonen, että nää nuoret nuijat halus näyttää mulle, et kui hyvii he on [...] reeneissäki tieks aina se oli niinku totista totta ku tehtiin se [...] homma lähti sillai, et jokaselle tuli vähä vastuuta. – Risto Tuominen²⁵¹

Kesällä 1988 Maila saavutti runkosarjassa 30 pisteen rajan, mikä oli seuran ennätys. Edellisen ker-
ran Maila oli iskenyt mitaleista vuonna 1980, ja kun tulosta alkoi syntyä, yleisökeskiarvo nousi lä-
helle puolentoista tuhannen keskiarvoa.²⁵² Puolivälierissä KaMa voitti Hyvinkään Tahkon tappioita
ja eteni välieriin. Kotipeliin Alajärven Ankkureita vastaan uskallettiin toivoa jopa 3000 katsojaa,
eikä luvusta paljon jäätykään. Finaalipaikasta sen sijaan jäätiin, ja Maila jatkoi pronssiotteluun.²⁵³

Pronssiottelu pelattiin Kiteetä vastaan, jolle Maila ei antanut mahdollisuuksia. KaMan miesten
edustusjoukkue oli palannut mitalikantaan ja pesäpalloilun huipulle. Se oli mieluinen palkinto niin
joukkueelle kuin aktiiveille ja yleisölle, joka oli odottanut menestystä kauan. KaMa oli jälleen koko
paikkakunnan joukkue, ja enemmänkin. Risto Tuominen muistelee, miten lähikunta Pomarkusta
tultiin katsomaan KaMan joukkueessa pelanneita ”pomarkkulaisia poikia” ja ulvilalaissyntyistä
Tuomista tultiin katsomaan Ulvilasta. Satakuntalaisrunkoinen nuori joukkue ja innostunut yleisö
palauttivat pesäpallotunnelman Kankaanpäähän ja tekivät pesäpallosta jälleen puheenaiheen, mutta
edellytys kaikelle oli pelillinen menestys ja aktiiviset toimijat. 1980-luvun lopulla oli paikallisen
kauppiaan Viljo Kyöstin aika toimia seuran puheenjohtajana ja samalla merkittävänä sponsorina.²⁵⁴

Jo pronssisyksynä esitettiin kuitenkin kantoja, että Mailassa keskityttiin liikaa ykkösjoukkueeseen
ja reservi-, juniori-, ja naisjoukkueet jäivät vähemmälle huomiolle. Juniorityöllä oli perinteisesti
Mailan toimintasuunnitelmassa tärkeä paikka, mutta menestyksen taso oli 1980-luvulla laskenut.
Vuonna 1985 KaMalla oli ollut eri sarjoissa peräti 17 joukkuetta ja D-pojat olivat voittaneet Suur-
leirillä SM-hopeaa, mutta sen jälkeen oli pudottu maan huipulta.²⁵⁵ Edustusjoukkueen tilanne vai-
kutti aina yleiseen innostukseen ja sitä myöten juniorien ja vetäjien määrään. Kriisistä ei voitu Ka-
Man toiminnan kohdalla puhua, mutta urheilukulttuurin muutos näkyi myös Pohjois-Satakunnassa.
Kaikki pelaa –systeemi otti kaikki mukaan, mutta tasapäisti ja heikensi juniorivalmennuksen tasoa.
Pesäpallolle oli myös entistä enemmän vaihtoehtoja.

Pronssimitali toi kuitenkin Kankaanpään pesäpalluelämään piristysruiskeen, eikä valtakunnallisella
tasollakaan näyttänyt olevan syytä huoleen. Professori Matti Urrila esitelmöi pesäpallon asemasta

²⁵¹ Risto Tuomisen haastattelu.

²⁵² Kts. s. 107, Liite 2: KaMan katsojakeskiarvot ja sijoitukset vuosina 1968–2008.

²⁵³ Pekka Itävalon lehtileikekokoelma.

²⁵⁴ Risto Tuomisen haastattelu; Mauno Mäkelän haastattelu.

²⁵⁵ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1985, 1987–1988.

Pesäpalloliiton liittokokouksessa marraskuussa 1988 otsikolla *Pesäpallo läpimurtovaiheessa Suomessa*. Esityksessä mainittiin, että pesäpallo oli toiseksi katsotuin urheilumuoto, ja päättäneenä kesänä 1988 miesten SM-sarjassa saavutettiin silloinen yleisöennätys, 313 000 katsojaa. Urrila arveli kansallispeli pesäpallon sopivan suomalaisille liikuntamuodoksi, joka tarjoaa ”varhaisnuoruudesta lähtien hauskaan yhdessä tekemiseen ja kokemiseen perustuvan liikuntaharrastusmuodon”.²⁵⁶

Urrila listasi esityksessään seuraavat pesäpalloilun toimintaympäristön muutokset: ikärakenne, tulojen kasvu, koulutustason nousu, vapaa-ajan lisääntyminen, naisten ja miesten tasa-arvo, elämäntyylin muuttuminen (elämänrytmin kiihtyminen, liikkumisen lisääntyminen, harrastusten monipuolistuminen, perheyhteyden höltyminen sekä omavastuisuuden ja yksinäisyyden lisääntyminen, naisten ja miesten yhtäläinen kodin ulkopuolella työssäkäynti), väestön muuttoliikkeet maan sisällä, tuotanto- ja viestintäteknologian muuttuminen, työnjaon ja erikoistumisen edelleen kehittyminen kansantaloudessa. Urrila esittää, että muutokset johtavat tarpeeseen olla yhdessä, kokea elämyksiä, viettää korkealaatuista vapaa-aikaa ja ilmentää suomalaista kulttuuria ja kansallista identiteettiä.²⁵⁷

Urrilan listaa voidaan tarkastella Kankaanpää mielessä. Maalaisvaltainen kunta muuttui KaMan perustamisen jälkeisinä vuosikymmeninä teollisuus- ja palveluvetoiseksi kaupungiksi. Väkiluku kasvoi 1980-luvun puoliväliin saakka ja alkoi sitten laskea. Vuonna 1960 Kankaanpäässä oli yli 65-vuotiaita 5,7 prosenttia väestöstä, ja vuonna 1987 luku oli 11,5. Vuonna 1960 0-4 –vuotiaita oli 9,9 prosenttia ja vuonna 1987 6,6 prosenttia.²⁵⁸ Kankaanpäässä ihmiset elivät pidempään ja heitä syntyi vähemmän. Kuten aiemmin on todettu, kansallispeli oli ollut suosiossa alueella 1950-luvulta lähtien, mutta sille oli vaihtoehtoja. 1970-luvulla harrastusmahdollisuudet alueella vain paranivat. Seuraavalla vuosikymmenellä ei ollut tarvetta yhtä isoihin investointeihin, mutta taloudessa oltiin edelleen tarkkoja ja lautakuntien myöntämille avustusrahoille oli ottajia. Vuonna 1988 urheiluseuroille myönnettiin liikuntalautakunnan toimintakertomuksen mukaan avustusta seuraavasti:

Kankaanpään Ampujat	3500 mk
Kankaanpään Judokat	3500 mk
Kankaanpään Jääkarhut	13400 mk
Kankaanpään Maila	28200 mk
Kankaanpään Naisvoimistelijat	13400 mk
Kankaanpään Nastaset	6400 mk
Kankaanpään Shakkikerho	1300 mk
Kankaanpään Seudun Invalidit	2000 mk
Kankaanpään Seudun Leisku	26950 mk

²⁵⁶ Urrila 1988, 1, 3.

²⁵⁷ Urrila 1988, 10–11.

²⁵⁸ Tilastollinen vuosikirja 1988, Kankaanpään kaupunki.

Kankaanpään Suunnistajat	21950 mk
Kankaanpään Uimarit	22300 mk
Kankaanpään Urheilijat	35850 mk
Kankaanpään Urheiluautoilijat	6000 mk
Kankaanpään Urheilu-Toverit	6000 mk
Kankaanpään Voimailijat	7150 mk
Kankaanpään Meno	4500 mk
Niinisalon Ratsastajat	6050 mk
K-SKI -82	5000 mk
Niinisalon Varuskunnan Urheilijat	3000 mk
Pohjois-Satakunnan Ilmailukerho	1200 mk
Satakunnan Näkövammaiset	1350 mk
Sotainvalidien Veljesliiton Kankaanpään Osasto	1000 mk
Veneskosken Veto	6000 mk
Vihtiläjärven Urheilijat	8000 mk
Kankaanpään Kössikerho	1000 mk

Jäsenmäärien ja toiminnan laajuuden perusteella jaettavat avustusrahat sekä osoittavat, mitä urheilu- ja harrastustoimintaa Kankaanpäässä 1980-luvulla oli että näyttävät sen, mitkä olivat seurojen ja yhdistysten voimasuhteet. Marssijärjestys kärkipäässä oli sama vanha: Kankaanpään Urheilijat oli edelleen suurin liikuttaja ja KaMa suurin palloiluseura, mutta jääkiekkokin oli noussut suosituksi lajiksi. Yleisurheilun puolella entinen kyläseura Venesjärven Leisku oli muuttanut nimensä ja alkanut kilpailla harrastajista KaU:n kanssa. Suunnistajat ja uimarit jatkoivat omissa seuroissaan pitkäjänteistä seuratyötä. Kankaanpään Suunnistajien jäsenmäärä oli vuonna 1988 noussut jo 230:een.²⁵⁹

Taidekenttä taisteli niin ikään talouden haasteita vastaan, mutta Musiikkiopiston, Taidekoulun ja Taideyhdistyksenkin toiminta jopa kehittyi entisestään. Musiikkiopisto perusti opetuspisteitä ympäristökuntiin ja nosti koulun oppilasmääriä,²⁶⁰ ja vuonna 1986 Kankaanpäässä aloitti Lasten kuvataidekoulu.²⁶¹ Myös partio-, nuorisoseura-, ja poliittista nuorisotoimintaa oli, vaikka varsinkin viimeisin oli menettänyt nuorten keskuudessa kiinnostavuuttaan. Yleisesti Kankaanpää oli 1980-luvun lopulle tultaessa jo nähnyt suurimman kasvun aikansa, mutta urheilu- ja muut harrastusmahdollisuudet olivat jopa runsaammat kuin ennen. Pallopeleistä jalkapallo oli alueella selkeä kehityksen kohde ja kori- ja lentopalloakin pelattiin vaihtelevalla aktiivisuudella vain yleisseura- ja puulaakitasolla. Jääkiekon suosio kasvoi, mutta pesäpallo ja yleisurheilu olivat edelleen ykkösharrastuksia.²⁶²

²⁵⁹ Kankaanpään Suunnistajat 20 vuotta 1977–1997.

²⁶⁰ Yhtä Soittoa. 40 vuotta Kankaanpään musiikkiopiston Tuki ry:n historiaa.

²⁶¹ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta, 107.

²⁶² KKA, II:n toimintakertomus vuodelta 1988.

6. LIIKEYRITYS NIMELTÄÄN URHEILUSEURA

6.1 Markkinahumun ja eriytymisen aika

Erkki Laitisen mukaan Tahko Pihkalan tärkein pesäpalloon liittyvä oivallus oli, että ”mikäli pallon-lyönnin tulevaisuus haluttiin varmistaa, sen kilpailullisuutta piti lisätä.”²⁶³ Voisi jatkaa, että mikäli kansallisen lajin haluttiin pärjäävän kovenevassa kilpailussa, lajia piti osata kehittää ja sopeuttaa vallitseviin oloihin. 1990-luvun Suomessa se tarkoitti muuntautumista yleisöystävällisempään ja vedonlyöntiin kelpaavaan muotoon. Jo 1980-luvulla pesäpallo oli siirtynyt markkinoinnin aikaan kokonaisvaltaisine markkinointistrategioineen,²⁶⁴ ja 1990-luvulle tultaessa pesäpallo oli suunnitelmallisesti markkinoitu tuote.

Pesäpalloliiton ja SM-seurojen synnyttämä Superpesis vei peliä kaupallisempaan suuntaan ja otti tosissaan tehtäväkseen taistelemisen katsojien vapaa-ajasta. Mukaan tuli kohderyhmäajattelu, sääntöjä rukattiin nykyaikaisemmiksi, ja pelin kansainvälistämisestä puhuttiin jälleen.²⁶⁵ Julkisuusmarkkinallisen urheilun – mitä pääsarjatason pesäpallo nyt oli – avainkäsite on Itkosen mukaan tuotteistaminen, josta hyvä esimerkki pesäpallon kohdalla on lajin tv-lähetys-kokonaisuuden kehittäminen mahdollisimman yleisöystävälliseksi Yhdysvaltain ja baseballin mallin mukaan.²⁶⁶ Toinen merkittävä siirtymä kohti markkinallisuutta oli pesäpallon liittäminen osaksi valtio-omisteisen rahapeliyhtiö Veikkauksen²⁶⁷ vedonlyöntitoimintaa. Vuonna 1993 Veikkaus otti ohjelmaansa joukon vedonlyöntipelejä, näiden joukossa Pitkäveto ja Tulosveto. Vedonlyönnin kannalta pesäpalloon kaivattiin tasapelimahdollisuutta, ja pesäpallo osoitti sekä joustavuutensa että riippuvuutensa markkinavoimista, kun pelin pistelaskusysteemiä muutettiin jakamalla yhdeksän vuoroparin ottelu kahdeksi neljän vuoroparin jaksoksi. Jos jaksot menivät tasan, seurasi supervuoropari.²⁶⁸

Maila oli markkinahumussa mukana. Joukkueenjohtaja Esa Frigård oli järjestänyt Seinäjoen Maila-Jussien kanssa yhdessä tehtävän kevään harjoitusretken suunnaksi Yhdysvallat, jossa pelattiin myös näytösottelu. Mukaan lähti eri medioiden edustajia ja ”kannatusjoukkoa”.²⁶⁹ Pelikaudella 1990

²⁶³ Laitinen 1983, 368.

²⁶⁴ Laitinen 1983, 244.

²⁶⁵ Satakunnan Kansa, 7.11.1989; Uusi Suomi, 5.5.1990.

²⁶⁶ Itkonen 1996, 243.

²⁶⁷ Veikkauksen internet-sivuilla www.veikkaus.fi/fi/yritys/Tietoa_Veikkauksen_toiminta_tivistetaan_seuraavasti: Veikkaus on valtion omistama osakeyhtiö, jolla on arpajaislain mukaan yksinoikeus veikkaus- ja vedonlyöntipelien ja raharpajaisien toimeenpanemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa Veikkauksen tuoton kokonaisuudessaan suomalaiselle taiteelle, liikunnalle, tieteelle ja nuorisotyölle.

²⁶⁸ Itkonen 1996, 282; Paloaro 2001, 32, 34.

²⁶⁹ Kankaanpään Seutu, 13.3.1990; Aamulehti, 19.3.1990.

KaMa pelasi jälleen pronssista, jääden kuitenkin neljänneksi. Silti Mailalla meni taloudellisesta lamasta huolimatta taloudellisesti ja urheilullisesti paremmin kuin aikoihin. Edustusjoukkueen otte-
luita kävi katsomassa yli 30 000 katsojaa, naisjoukkue nousi ykkössarjaan, ja juniorit hilasivat itse-
ään takaisin maan kärkeen.²⁷⁰ Kaudella 1991 Superissa pysyttiin kuitenkin vasta karsinnan kautta,
ja seuraavana vuonna seura ylsi vain puolivälieriin. Vuonna 1993 pesäpallon valiojoukkueisiin kuu-
luneen KaMan sijoitus oli yhdeksäs, mikä tarkoitti putoamista pudotuspeleistä.²⁷¹ Junioreissa C-
pojat ylsivät SM-pronssiin, ja lisenssin lunastaneiden määrä oli lähes kolmesataa, joten miesten
pelillisestä taantumasta huolimatta seuratoiminta pyöri vahvana. Kesän Naperoleiri keräsi kiitosta ja
toi seuran kassaan tuloja, mutta muuten talouspuolella koettiin jo kolmas tappiollinen toimintavuo-
si.²⁷² Seuraava kausi ei ollut sen valoisampi, mutta sen lopusta voidaan nostaa esiin kankaanpääläis-
tä pesäpallomentaliteettia kuvaava tapaus.

Edellissyksyn pelaajamarkkinoilla kovia menetyksiä kokenut Maila tarvitsi kahdeksan ottelua en-
simmäiseen voittoon. Se tuli liian myöhään, ja matka jatkui alempiin pudotuspeleihin, joissa pelit
etenivät yhtä tahmeasti. Tuloksentekoon vaikuttivat seuran sisäiset asiat, eikä kenellekään ollut sa-
laisuus, että joukkueen sisällä oli jälleen ongelmia. Kokoonpano oli kaukana voittavasta. Urheilulli-
sen laman lisäksi putoaminen alempaan loppusarjaan oli taloudellisesti huono uutinen. Vuosia las-
keneet katsojamäärät romahtivat karsintasarjassa lopullisesti, ja pelejä kävi katsomassa keskimäärin
tuhat henkeä vähemmän kuin 1980-luvun huippuvuosina. Johtokunnalla oli miettimistä, miten
joukkue seuraavalla kaudella ylipäänsä saataisiin kokoon, millä sarjatasolla se sitten pelaisikin.

Urheilussa kaikki on kuitenkin mahdollista. KaMan loppukauden voitoilla ja muiden ristiinpelaami-
sella oltiin ennen viimeistä kierrosta tilanteessa, jossa kolmen pisteen voitto kotona Haapajärvestä
takasi pysymisen Superissa. Liike-elämän edustajat ja seurajohto näkivät tilaisuuden ja ryhtyivät
yhteistyöhön. Pohjoissatakuntalaiset yritykset ostivat viimeiseen otteluun yli 3000 lippua, jotka
jaettiin asiakkaille. Vanhat pelaajat ja seura-aktiivit houkuttelivat lehdissä ihmisiä kannustamaan
joukkue voittoon. Superpesiksen vuoden markkinointitekona palkitsema lippukeräys toi kassaan
pelastavat 105 000 markkaa,²⁷³ ja KaMa voitti Haapajärven jaksoin 2-0. Mailan parhaana palkittu
Timo Pajunen antoi katsojille ottelun jälkeen arvoa:

Eihän tällaisen yleisön edessä kehdannut hävitä. Kiitos kuuluu katsomolle, se meidät sytytti.²⁷⁴

²⁷⁰ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1990; Kankaanpään Seutu, 11.9.1990.

²⁷¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1991; Juha Marttilan leikekirja.

²⁷² KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1993; Juha Marttilan leikekirja.

²⁷³ Kankaanpään Seutu, 9.9.1994.

²⁷⁴ Satakunnan Kansa, 12.9.1994.

Pitkä ja vaiheikas kausi päättyi lopulta hyvin, mutta vuoden päästä realiteeteille jouduttiin antamaan periksi. Kesän pelimenestys oli heikkoa, ja yleisö katosi katsomoista. Kauden 1995 suurin ”kotiy-leisö”, reilut 2000 henkeä, oli Helsingin Kaisaniemessä, jonne Superpesis kierrätti seuroja pelaamaan osana markkinointistrategiaansa.²⁷⁵ Heikosti kävi myös rahankeruukampanjan uusinnassa. Lippuja saatiin myytyä yrityksille, mutta ilmaiseen otteluun saapui enää vajaa 1800 katsojaa, ja ottelu Vimpeliä vastaan hävittiin. Markkinointikikka ei johtanut tällä kertaa palkitsemiseen, sen sijaan yleisönosastoilla komennettiin pelaajia edes yrittämään.²⁷⁶ Lähtökohdat huomioon ottaen Mailalta ei voinut vaatia menestystä, mutta perinteet velvoittivat. Kankaanpäässä oli pelattu voittavaa pesäpalloa koko 1970-luku, ja uusi nousu oli tuoreessa muistissa. Odotuksista huolimatta KaMa putosi kauden päätteeksi ykkössarjaan.²⁷⁷

Kylmä tosiasia oli, että talkooseuralla ei ollut resursseja parhaisiin pelaajiin. Yleisökato oli vakava ongelma, mutta vanha tosiasia oli, että toiseksi korkeimman sarjatasoisen ottelut eivät keränneet korkeita katsojalukuja. Siksi ex-ministeri Kauko Juhantalon puheenjohtajakauden tärkein tehtävä oli talouden tasapainottaminen ja Superpesispaikan uusiminen.²⁷⁸ Markkinoinnin ja toiminnan tehostamiseksi seuralle palkattiin ensimmäistä kertaa toiminnanjohtaja. Samaan aikaan seurajohto ja kankaanpääläiset liikemiehet suunnittelivat kentän viereisen tennishallin muuttamista harjoittelukeskukseksi, jonka myötä Mailan ja muiden urheilijoiden talviharjoittelutilanne kohenisi ja seudun elinkeinoelämä piristyi.²⁷⁹ Taloudellista tilannetta pyrittiin ratkaisemaan perustamalla Kankaanpään Mailan Tuki Oy, jonka tarkoitus oli nimensä mukaisesti tukea Maila ry:n toimintaa.²⁸⁰

Vuonna 1996 Maila ry teki vuokrasopimuksen Pohjois-Satakunnan Palloilu- ja Messukeskus Oy:n kanssa. Tiloihin puuhattiin seuran toimeenpanemia messuja, ja Tuki Oy järjesteli muitakin tapahtumia. Omistaja remontoi Tennishallia, ja sinne tuotiin ravimiesten iloksi Totoline-piste ja seuraavana vuonna Veikkauksen online-palvelut. Velattomaksi Tennishallin kiinteistö pyrittiin tekemään osakemerkinnän avulla. Pesäpalloilijoiden, veikkaajien ja muiden urheilusta kiinnostuneiden koontumispaikan lisäksi halli oli osa suunnitelmaa, jossa Mailan edustus nousisi takaisin mitalikantaan ja jossa Kankaanpäähän saataisiin Itä–Länsi-tapahtuma. Tukijoiden ja kannattajien innostusta

²⁷⁵ Satakunnan Kansa, 14.6.1995.

²⁷⁶ Kankaanpään Seutu, 25.7.1995.

²⁷⁷ Juha Marttilan leikekirja.

²⁷⁸ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1996.

²⁷⁹ Aamulehti, 5.9.1995.

²⁸⁰ KMA, pöytäkirja johtokunnan kokouksesta, 1.4.1996.

pyrittiin herättelemään myös Kauko Juhantalon päätoimittamalla seuralehdellä *Pohjois-100kunnan Uutiset*, jossa käsiteltiin pesäpallon lisäksi myös muita maakunnan asioita.²⁸¹

Kun KaMa koetti keksiä keinoja pysyä mukana pelissä, liittotason markkinointi-ihmiset olivat mietineet uusia kujeita urheilulliselle puolelle houkutellakseen yleisöä takaisin katsomoon. Uusin keksintö oli kotiutuslyöntikisa²⁸², joka pelattiin supervuoronkin päätyttyä tasan.²⁸³ Sääntöuudistus oli yleisöönmenevä, ja pesäpallon ”rankkarikisa” toi peliin lisää jännitystä, vaikka luonnollisesti silläkin oli vastustajansa. Lisävärinää kauteen toi Ulvilan Pesä-Veikkojen pelaaminen samassa sarjassa 19 vuoden jälkeen. Runkosarjan KaMa–UPV-ottelu keräsi hulpeat 3165 katsojaa, mikä oli ykkös-sarjahistorian ennätys.²⁸⁴

Ensimmäisellä kaudella nousu ei onnistunut, mutta seuraavalle ykköspesiskaudelle seura teki sellaiset pelaajahankinnat, että nousu tapahtui. Talouspuolella ongelmia kuitenkin aiheutti se, että Tennishalli ei ollut muodostunut sellaiseksi kannattavaksi bisnekseksi, kuin oli toivottu. Halliyhtiön velat kasaantuivat Maila ry:lle, jolla ei ollut resursseja niitä hoitaa. Silloin astuivat esiin paikkakunnan liike-elämän edustajat toimitusjohtaja Mikko Ojalan johdolla. Liikemiesryhmä osti loppuvuodesta 1997 Tuki Oy:n osakepääoman ja sai samalla Superpesisjoukkueen pelaajaoikeudet. Vastineeksi Tuki Oy otti vastatakseen omansa ja Maila ry:n velat. Näin alkoi kahden itsenäisen tulosityksikön aikakausi KaMan historiassa. Tuki Oy vastasi edustusjoukkueen toiminnasta ja yhdistys junioritoiminnasta ja muista joukkueista sekä myös järjesti Superpesisottelut. Toiminto pelasti vaikeuksiin ajautuneen seuran, mutta aiheutti eriytymisellä myös tiettyjä ongelmia. Esimerkiksi jotkut junioritoiminnan talkootyöläiset kokivat vieraaksi auttaa edustusjoukkuetta, jonka toiminta ei sinällään liittynyt yhdistyksen toimintaan.²⁸⁵

Vuonna 1997 Tennishalli sai nimikilpailun myötä myös nykyisen nimensä KaMari.²⁸⁶ KaMarista muotoutui ajanvietto- ja urheilupaikka monelle rahapelaajalle ja erityisesti salibandyn tai sulkapallon harrastajille. KaMarin toiminta alkoi voitollisena, mutta talousalueen piiri oli liian pieni jatkuvaa tulovirtaa ajatellen, varsinkin kun otteluiden pääsylipputulot jäivät vähäisiksi. KaMalle iloisissa merkeissä alkanut 1990-luku oli kääntynyt taisteluksi taloudellisia realiteetteja vastaan. Lama ja

²⁸¹ KMA, johtokunnan pöytäkirjoja vuosilta 1996–97. Pohjois-100kunnan Uutiset, 1/1997.

²⁸² Kisassa viisi lyöjää molemmilta joukkueilta pyrki vuorollaan kotiuttamaan oman etenijänsä. Enemmän kotiutuksia saavuttanut joukkue voittaa ottelun.

²⁸³ Kankaanpään Seutu, 7.5.1996.

²⁸⁴ Kankaanpään Seutu, 31.5.1996, 12.7.1996.

²⁸⁵ Risto Salmisen haastattelu; Erkki Mäen haastattelu.

²⁸⁶ Pohjois-100kunnan Uutiset, syyskuu 1997.

toisaalta harrastusmahdollisuuksien monipuolistuminen haastoivat myös muut urheiluseurat ja harrastusten tarjoajat. Kotitietokoneet ja internet-yhteydet alkoivat yleistyä, ja tietokonepelien pelaaminen vähensi pihapelejä ja liikkumista. Vastapainoksi urheiluseurojen juniorityö kuitenkin tuli entistä organisoidummaksi. KaMa oli toistaiseksi selvinnyt lipunmyyntikampanjan kaltaisten innovaatioiden ja perinteen ja lojaaliuden voimasta mukana pysyneiden taloudellisten tukijoiden, talkoolaisten ja kotiseurauskollisten pelaajien vuoksi. Trendi oli kuitenkin muuttunut edellisiltä vuosikymmeniltä: raha saneli aiempaa enemmän niin pelaajasopimuksissa kuin koko seuratoiminnassa, ja potentiaalisten harrastajien ja seuratyöntekijöiden ajasta kilpailivat yhä lukuisammat vaihtoehdot.

Vaikka joukkuelajit kasvattivat yhteiskunnassa jatkuvasti hallitsevaa asemaansa yli fyysisesti raskeampien yksilölajien, Kankaanpäässä Kankaanpään Urheilijoiden perinne eli edelleen vahvana. Vuonna 1998 60-vuotiaalla seuralla oli 850 jäsentä. Perinteisten yleisurheilun ja hiihdon lisäksi koripallolla oli 1990-luvulla vahva sija seuran toiminnassa. Kaudella 1993–94 joukkueita riitti miesten ja naisten toiminnan lisäksi neljän eri ikäkauden tyttöjoukkueille. Vuonna 1995 naisten joukkue kuitenkin jouduttiin jättämään pois sarjasta pelaajien vähyyden vuoksi. Naispelaajat jättäytyivät usein pois perheen tai opiskelujen vuoksi, mutta hankaluuksia tuotti myös puute harjoitusvuoroista.²⁸⁷ Pojille ei edellä mainitulla kaudella ollut yhtään joukkuetta, mikä kieli siitä, että jääkiekko ja pesäpallo veivät poikaharrastajat. Vuonna 1995 Kankaanpään Jääkarhuilla oli 300 junioriekkoilijaa ja KaMan lisenssin oli maksanut 350 alle 29-vuotiasta.²⁸⁸

Voimistelu –ja erityisesti tyttövoimistelu oli Kankaanpään Urheilijoiden 1990-luvun toiminnassa kasvun aikaa. Kevään 1998 harjoitustaulukko osoitti, että kuukautta kohti päätettiin pitää lähes viisikymmentä harjoitusvuoroa.²⁸⁹ Samaan aikaan myös KaMan tyttöpesistoiminta oli kasvussa.²⁹⁰ Jalkapallossa Kankaanpään Pallo oli saanut toimintansa vakiinnutettua ja sen harrastajamäärä nousi kaudella 1995 yli sadan. Se jäi kauas pesäpallon ja jääkiekon luvuista, mutta toi yhden vaihtoehdon lisää. Kankaanpään Seudun Leisku oli Kankaanpään Urheilijoille todellinen kilpailija niin kisoissa kuin taistelussa harrastajista: vuonna 1995 sillä oli 582 jäsentä. Myös suunnistajat ja uimarit olivat suurin piirtein säilyttäneet harrastajamääränsä, vaikka toiminta ei ollut enää kasvanutkaan.²⁹¹

²⁸⁷ Nurminen 1998, 140–142, 145.

²⁸⁸ KKA, vl:n kirjeistö, hakemukset kunnan seura-avustuksia varten.

²⁸⁹ Nurminen 1998, 133.

²⁹⁰ KMA, Kankaanpään Mailan toimintasuunnitelma vuodelle 1998.

²⁹¹ KKA, vl:n kirjeistö, hakemukset kunnan seura-avustuksia varten.

Jos 1960-luku oli ollut asemapaikkojen kaivamisen ja 1970- ja 1980-luvut kehityksen aikaa, 1990-luvulla pyrittiin pysymään mukana pelissä ja selviämään taloudellisista haasteista. Perinteiset lajit ja seurat pysyivät Kankaanpäässä toiminnassa ja vaa'an kieli lajit, kuten koripallo, menestyivät vaihtelevasti. Musiikkiopisto jatkoi tehtäväänsä, ja Taidekoulu vankisti asemaansa, kun uusi koulurakennus valmistui vuonna 1995. Valmistelu- ja päätöstyö ei ollut helppo, sillä kaupungin talous oli tiukalla ja samanaikaisesti ajettiin uuden lukiorakennuksen rakennushanketta. Taidekoulun asema oli useaan kertaan vaakalaudalla, mutta pitkäjänteinen suunnittelu- ja lobbaustoiminta mahdollisti lopulta molempien rakennusten rakentamisen.²⁹² Jääkiekkoväki puolestaan pystytti samoihin aikoihin talkoovoimin jäähallin, joka oli Kankaanpäässä ensimmäinen laatuaan. Jäähallia rahoitettiin talkootyön lisäksi hallin osakekirjojen myynnillä. KaMa olikin yksi osakekirjan ostajista.²⁹³ Jälleen kerran ne menestyivät, joilla oli takana joukkovoimaa, osaamista, aktiivista yrittämistä ja motivaatio.

6.2 KaMa-henki koetuksella – sopupelit ja nollakausi pudottavat pohjalle

Kankaanpään väkiluku oli alkanut laskea hitaasti jo 1980-luvun lopulla, mutta KaMan nousu Superpesikseen houkutti lisää yleisöä katsomoon ja toi Kankaanpäähän kovan luokan paluumuuttajat. Suunnitelmana oli yhdenmukaistaa seuran valmennukselliset ja harjoitukselliset toimintamenetelmät, jotta siirtyminen ikäkausijoukkueista toiseen ja lopulta aikuisten tasolle kävisi luontaisesti.²⁹⁴ Merkillepantavan omavaraisena kauteen lähtenyt KaMa havitteli tosissaan pudotuspelipaikkaa, mutta kymmenen ottelun jälkeen Maila oli tasaisessa sarjassa viimeisenä.

Seuran taloushuolia yritettiin helpottaa vuokraamalla lukkari Juha Vartiamäki Kaisaniemen Tiikeriin. Säästökuurille oli ajautettu pääosin monitoimihalli KaMarin remontista langenneiden velkojen vuoksi. Kun lukkarin paikalle löytyi oma juniori Ilkka Uusitalo, Vartiamäestä tuli taloudellinen pelinappula.²⁹⁵ Vuokraaminen kilpailevaan seuraan ammattilaissarjojen tapaan on osoitus siitä, että pesäpallokin oli muuttunut kaupalliseksi toiminnaksi. Yhtenä markkinallistumisen osoituksena oli pesäpallon levitysyrittäminen Helsinkiin. Kaisaniemen Tiikerit pääsi Superpesikseen suoraan ”villillä kortilla”, ilman ainoatakaan pelaajaa, toimitsijaa ja rahaa. Paloaro on esittänyt, että yksi vahva syy helsinkiläisseuran nopealle mukaan ottamiselle oli Veikkauksen tarve saada pesäpallovedonlyöntiin helsinkiläisseura liikevaihdon kasvattamiseksi.²⁹⁶

²⁹² Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta.

²⁹³ KKA, vl:n kirjeistö, Kankaanpään Jääkarhujen toimintakertomus 1994–95. KMA, Keinojää-osakekirja.

²⁹⁴ Pohjois-100kunnan uutiset, helmikuu 1998.

²⁹⁵ Juha Marttilan leikekirja.

²⁹⁶ Paloaro 2001, 18–19.

Taloudellinen lama, remonttivelat ja joukkueen heikko menestys saivat aikaan Mailan budjetin taantumisen parin vuosikymmenen takaiselle tasolle, kun yleisesti pelaajapalkkiot ja budjetit nousivat lajissa kuin lajissa. Muutosta voi havainnoida vertailemalla vuosien 1989 ja 1999 talousarvioita.

Talousarvio vuodelle 1989

Tulot

Pääsylipputulot	240000 mk
Mainostulot	190000 mk
Jäsenmaksutulot	4000 mk
Kioskitoiminta	30000 mk
Muut tuotot	3000 mk
Karanteenit	60000 mk
Avustus	20000 mk
	547000 mk

Menot

Ottelu- ja matkakulut	257000 mk
Pelivälineet	110000 mk
Valmennus ja koulutus	85000 mk
Junioritoiminta	70000 mk
Ilmoituskulut	25000 mk
	547000 mk

Vuoden 1999 talousarvio

Tulot

Pääsylipputuotto	18000 mk
Kioskituotto	37000 mk
Turnaukset	10000 mk
Mainossopimukset	46500 mk
Käsiohjelma	45000 mk
Muut julkaisut	6500 mk
Tarvikemyynti	2500 mk
Pelaajavuokrat	25500 mk
Kaupungin avustus	10000 mk
Otteluisännyydet	16000 mk
Lisenssimaksut pelaajilta	64000 mk
	281000 mk

Menot

Koulutus	13000 mk
Kilpailutoiminta	61500 mk
Leirit/turnaukset	20000 mk
Hallintokulut	40000 mk
Välineet	31000 mk
Joukkueiden matkat	60000 mk
Peliasut	38000 mk
Muut kulut	2500 mk
	266000 mk

Kuten talousarviot osoittavat, kymmenessä vuodessa oli tapahtunut suuri muutos. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuoden 1976 tuloslaskelma oli osoittanut 110 551,24 markan tuloja ja yli 10 000 markan ylijäämää. Tällöin pääsylipputulujen osuus oli reilu 80 000 markkaa ja matkakulut haukkasivat budjetista reilun 34 000 markkaa.²⁹⁷ Pelaajat saivat tuolloin palkkionsa lähinnä välineinä ja matkakorvauksina, joten pelaaminen ei KaMan menestysvuosina ollut missään määrin edes puoliammattimaista. Vuonna 1989 budjetti oli viisinkertaistunut ja ottelu- ja matkakulut yli seitsenkertaistuneet. Vastaavasti myös pääsylippu- ja mainostulot olivat kasvaneet. Kasinotalouden ja kasvun aika vaikutti myös kankaanpääläiseen pesäpalloon. Ihmiset maksoivat lipusta monta markkaa enemmän kuin ennen, ja kun aikaan sattui vielä joukkueen menestys, isot menot oli helppo kattaa. Matkakulujen määrä antaa osviittaa siitä, että nyt pelaajille jäi jo pelikaudesta jotain käteen, vaikka päivätyötä ei kannattanutkaan jättää.

1990-luvun alussa seuran budjetit vielä nousivat, ja vuoden 1991 talousarvion budjetti oli jopa miljoona markkaa. Tällä kertaa pelaajapalkkioihin oli budjetoitu erikseen 150 000 markkaa ja pääsylipuista odotettiin 400 000 markan pottia. Vuosikymmen oli kuitenkin täynnä taloudellista taistelua, ja lopulta lama, joukkueen ailahtelevat otteet ja hallihankkeen epäonnistuminen tiputtivat Mailan budjetin puoleen vuosikymmenen takaisesta, puhumattakaan vuosikymmenen alun miljoonabudjetista. Ykköspesiskausien aikana katsojamäärät olivat vähentyneet, ja pääsylippujen odotettiin tuovan vain 18000 euroa. Pääpaino oli mainos- ja kioskimyynnissä sekä käsiohjelmissa. Kulttuurimuutos on häkellyttävä. Pesäpallojoukkue ei voinut enää likimainkaan kattaa menojaan lipputulolla. Katsojamäärät olivat vähentyneet, ja jokaisen vielä paikalle tulevan oli lipun lisäksi ostettava kahvia ja makkaraa, mielellään monta kertaa. Tällainen muutos pakotti seurajohdon tukeutumaan yhä enemmän mainoksia ostaviin sponsoreihin ja kioskitoimintaa pyörittäviin talkoolaisiin.

Pesäpallo oli muuttunut kansanomaisesta ja lähiyhteisöissä harrastetusta pelistä ammattimaiseksi toiminnaksi ja edustusjoukkue huippu-urheilutuotteeksi.²⁹⁸ Harjoitusmäärien lisääminen kovensi kilpailua ja vaati pelaajilta aiempaa enemmän ajankäyttöä, joten siviililyön tekeminen kävi entistä vaikeammaksi. Hyvistä ja ammattimaisista pelaajista tuli haluttua ”arvotavaraa”, ja pesäpalloilija oli yhä lähempänä urheilun ammattilaista tai ainakin puoliammattilaista. Paloaro on hieman kärjistävästi esittänyt, että ”kun pesäpalloilijoista tuli ammattilaisia, heiltä hävisi rakkaus omaa seuraansa kohtaan” ja että ”he eivät taistelleet kotipitäjänsä maineen tai kasvattajaseuransa puolesta” vaan

²⁹⁷ KMA, Kankaanpään Mailan tuloslaskelma vuodelta 1976.

²⁹⁸ Itkonen & Kortelainen 1999, 32–34.

rahasta.²⁹⁹ Näin yksioikoisesti raha tuskin korvaa seurauskollisuutta, mutta pesäpallon muuttuessa harrastuksesta ammatiksi seurauskollisuus luonnollisesti vähenee ja oman joukkueen valintaan vaikuttavat suuresti taloudelliset näkökohdat. Henkinen muutos sai monen ”aatteen soturin” menettämään suurimman mielenkiintonsa lajiin.

Silloin kun tämä meni rahapeliksi eli ammatil...pela... perustettiin tää, tää oy niin minua alko niinku silloin se, minusta se, se, se e...tämmönen eettinen puoli silloin siitä katos, ja silloin mä pikkuhiljaa niinku etäännyin tästä pesäpallon seuraamisesta ja muustakin, että en ole ollut niin kiinnostunut enää, kun se on raha ratkasee [...] Silloin (ennen, JK) se oli niinkun ihmisläheisempää ja eettisesti hyväksyttävämpää.

– Toivo Lepistö³⁰⁰

Kari Puronahon mukaan urheilussa on siirrytty vaihdantataloudesta rahatalouteen. ”Rahaa tarvitaan aiempaa enemmän ja julkinen tuki ei ole kehittynyt toivotulla tavalla”. Pelikaudet pitenevät, ja samalla urheiluvälineet ja lisenssimaksut kasvavat. Puronaho kiteyttää huippu-urheilun olevan tuoteistamisprosessin kohde, jota myydään voiton tavoittelemiseksi. Tarpeeksi suuri voitto taas antaa edellytykset menestyvän liiketoiminnan ja samalla huippu-urheilun jatkumiselle. Huippu-urheilu on siis verrattavissa liiketoimintaan, ja jos liikeyritys ei tuota voittoa, toiminta ei voi jatkua.³⁰¹

Huippu-urheilutuotteet käyvät liikemaailman sääntöjen mukaan kilpailua maksavasta yleisöstä, harrastajista ja tukijoista. Yksi markkinatalouteen kiinteästi yhteydessä oleva peruskeino on luonnollisesti markkinointi. Itkosen mukaan koko julkisuus-markkinallisen seuran toimintojen organisoinnin keskeinen tehtävä on talouskysymysten hoito ja organisointi. Urheilumarkkinoinnin onnistuminen kuitenkin edellyttää menestystä.³⁰² Tilanne palautuu jo käsittelyssä olleeseen media-tuotemarkkinointi –kolmiyhteyteen (kts. sivut 45–47), jossa kokonaismenestys vaatii kaikkien osien toimivuutta. Itkonen on tiivistänyt kehityksen: huippu-urheilu on totaalistunut, ja asetettuihin tavoitteisiin pyritään kaikin mahdollisin keinoin. Tuoteistaminen, markkinointi ja verkostoituminen ovat tapoja vastata ”liikunnan ja urheilun tulkinta-avaruuden muuttumiseen”.³⁰³ Seurajohtajien pitäisi siis samaan aikaan vastata uusien yleisöjen toiveisiin ja muuttuvan ympäristön haasteisiin, mutta myös pitää vanhat ja perinteitä arvostavat katsojat mukana.

Syksyllä 1998 Kankaanpään Mailan taloushuolet unohtuivat vielä isompien asioiden tieltä, kun koko lajin uskottavuus asetettiin kyseenalaiseksi. Hieno loppukiri vei Mailan pudotuspeleihin, ja pesäpallokuume nousi. Samaan aikaan kuitenkin tummat pilvet kerääntyivät kansallispelin ylle. Veik-

²⁹⁹ Paloaro 2001, 18–19.

³⁰⁰ Toivo Lepistön haastattelu.

³⁰¹ Roiko-Jokela et al. 2000, 66, 77.

³⁰² Itkonen 1996, 235, 357, 407.

³⁰³ Itkonen 1996, 246, 410.

kaus Oy ei avannut runkosarjan päätöskierroksen pesäpallokohteitaan. Syyksi sanottiin pelikohteiden sopimattomuus vedonlyöntiin, koska niillä ei olisi merkitystä sarjataulukon järjestykseen. Tosi-asiassa syynä olivat parin edellisen kierroksen erikoiset lopputulokset, joista yhtiö joutui jakamaan voittoja epätavallisen paljon. Superpesis Oy alkoi tutkia väitteitä sopupeleistä.³⁰⁴

Pudotuspelien avauskierroksella KaMa hävisi tulevalle mestarille Oulun Lipolle, ja elokuun lopulla myös poliisi otti sopupeliepäilyt tutkittavakseen, joukossa KaMan runkosarjan loppuvaiheen ottelut Seinäjokea ja Oulua vastaan. Pitkän tutkinnan jälkeen langetettiin seuraavana kesänä Pesäpalloliiton osalta sopupelirangaistuksena peli- ja toimitsijakiellot 68 pelaajalle ja pelinjohtajalle, joukossa kahdeksan Mailan miestä.³⁰⁵ Poliisitutkinta venyi kesään 2001 saakka, jolloin kaksikymmentä miestä sai käräjäoikeudessa rangaistuksen. Kankaanpään Mailasta vankeus- ja korvaustuomion saivat pelinjohtaja Seppo Uusi-Oukari (Petoksesta ja kuudesta avunannosta petokseen viideksi kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen), Pasi Vanhatalo (Törkeästä petoksesta, avunannosta törkeään petokseen ja viidestä avunannosta petokseen neljäksi kuukaudeksi ja 15 päiväksi vankeuteen.), ja Pertti Rajala (Törkeästä petoksesta ja avunannosta petokseen sekä avunannosta kolmeen petokseen neljäksi kuukaudeksi ja 15 päiväksi vankeuteen.)³⁰⁶

Jälkikäteen puhuttiin paljon Veikkauksen virheestä pitää auki kohteita sarjakauden siinä vaiheessa, jossa pudotuspelivastustajia saatetaan taktikoida tai taistella pysymisestä sarjassa. Veikkaus tiesi urheiluvedonlyöntiin liittyvät riskit ja sen, että vastaava taktikointi on kuulunut ja kuuluu pesäpalloon ja muihin lajeihin jokaisella sarjatasolla. Lisäksi Oulun pelinjohtaja oli ilmoittanut lehtihaastattelussa, että joukkue haluaa mieluiten vastaan KaMan.³⁰⁷ Aiemmin sopupelissä ei ollut juridista ongelmaa, mutta vedonlyönti teki toiminnasta rikollista. Toisten mielestä Veikkaus toimi asiantuntevasti, toiset puhuivat selkeästä ansasta ja varoittavasta esimerkistä kaikille lajeille. Vedonlyöntiyhtiön tiedossa oli varmasti huhut, että vetorinki oli pyörinyt pienellä piirillä pitkävetotoiminnan alusta saakka.³⁰⁸ Veikkauksen kaupallinen johtaja Jussi Isotalo oli jo vuonna 1993 Pitkävetotoiminnan alkaessa kirjoittanut, että ”sopupelaamisella ei pidä hurskastella, vaan se on otettava vakavasti huomioon yhtiön riskienhallinnassa”.³⁰⁹

³⁰⁴ Satakunnan Kansa, 15.8.1998.

³⁰⁵ Satakunnan Kansa, 2.7.1999; Paloaro 2001, 45.

³⁰⁶ Paloaro 2001, 289–290.

³⁰⁷ Paloaro 2001, 20, 164.

³⁰⁸ Kankaanpään Seutu, 14.9.1998; Jorma Tuomalan haastattelu.

³⁰⁹ Paloaro 2001, 33.

Sopupelitapaus aiheutti mielipahaa niin koko lajiväen keskuudessa kuin Kankaanpäässäkin. Hu-
huissa monia kankaanpääläisiä yhdistettiin todisteitta skandaaliin, myös ex-ministeri ja Veikkauk-
sen hallintoneuvoston jäsen Kauko Juhantalo.³¹⁰ Sopupelisolku lisättynä valmiiksi tiukkaan talousti-
lanteeseen sai monta tukijaa miettimään rahoitusta uudelleen, ja toiminnanjohtajaksi seuraavana
vuonna palkattu Kari Kallio sai tehdä pitkää päivää tilanteen vakauttamiseksi. Sponsorineuvottelut
olivat vaikeita, ja monia vanhojakin tukijoita sai vakuutella pysymään mukana.³¹¹ Vaikka yksittäiset
katsojat kyllästyivät sopupeliskandaalin jälkeen koko lajiin, yleisö ei kokonaisuudessaan hylännyt
Mailaa. Epävirallinen totuus oli, että kaikki sopupeleillä ja pitkävedolla ansainneet eivät olleet
suinkaan jääneet kiinni ja että monta pitkäjänteistä sopupeliringin pyörittäjää olisi jäänyt täysin
tuomiotta. Tuomitut olivat tehneet väärin, mutta eivät olleet ainoita, ja pelanneiden ohella Veikka-
uksen toimintaa pidettiin yleisesti paheksuttavana.³¹²

Sopupeliasian unohtamista auttoi myös toiminnanjohtaja Kari Kallion lanseeraama, vuonna 1999
aloitettu *Projekti 2001*, jonka tavoitteena oli nousu takaisin huipulle niin junioreissa kuin aikuisissa.
Tarkemmin seuran toimintalinjoja ja periaatteita esitteli uusi opaskirja *KaMa-Aapinen*, jossa junio-
rityön merkitys nostettiin entistä keskeisempään asemaan. Projektin ensimmäisellä kaudella KaMa
kohtasi pitkästä aikaa pääsarjatasolla sarjaan nousseen Ulvilan Pesä-Veikot. KaMa voitti, mutta sai
huomata, että maakunnan pesisvaltiikan puolesta sai tehdä jälleen täyden työn. Samana kesänä Ulvi-
la onnistuikin voittamaan Mailan pitkästä aikaa sarjapelissä.³¹³

Juhannustaukoon saakka KaMa esitti hyviä otteita, mutta pyhien jälkeen kokoonpano muuttui Su-
perpesiksen asettamien sopupeliepäilyistä johtuneiden peli- ja toimitsijakieltojen vuoksi melkoises-
ti. KaMan joukkueesta kymmenen ottelun pelikiellon saivat Pertti Rajala, Tomi Latvala ja Jukka
Lahti. Kapteeni Pasi Vanhatalo sai 12 ottelun pelikiellon.³¹⁴ Latvala ja Lahti eivät myöhemmin saa-
neet syytettä, kun taas Vanhatalo ja Rajala tuomittiin. Pelikiellon saaneet korvattiin omilla kasva-
teilla.³¹⁵ Nuori joukkue selvisi haasteesta hyvin, ja vaikka se ei selvinnyt pudotuspeleissä puolivä-
lieriä pidemmälle, yleisö piti siitä, että joukkuetta ja kotiseutua edustivat nuoret, oman kylän mie-
het. Lisää uskoa tulevaan toi B-poikien syyskuussa voittama suomenmestaruus.³¹⁶

³¹⁰ Paloaro 2001, 92.

³¹¹ Satakunnan Kansan, 12.8.1999.

³¹² Eino Mäenpään haastattelu; Jorma Tuomalan haastattelu; Risto Salmisen haastattelu.

³¹³ Kankaanpään Seutu, 24.5.1999, 24.6.1999.

³¹⁴ Kankaanpään Seutu, 5.7.1999.

³¹⁵ Kankaanpään Seutu, 8.7.1999.

³¹⁶ Kankaanpään Seutu, 2.9.1999.

Vanha vuosituhat oli loppunut juniorimestaruuteen, miesten mitalisarjapeleihin ja tyhjään seurakassaan. Vähillä varoilla oli kyettävä pyörittämään toistakymmentä joukkuetta ja pyrittävä vielä menestymään. Seuraavalla kaudella Superpesiksen strategiaan kuului jälleen ottelutapahtumien vienti alueille, joilla ei ollut omaa Superpesisjoukkuetta. Mailan ohjelmaan kuuluivat sarjapelit Ikaalisissa ja Helsingissä.³¹⁷ Tällä kertaa nuori joukkue ajautui karsintasarjaan. Putoaminen ykköspesikseen näytti jo todennäköiseltä, mutta viimeisten otteluiden voitot säilyttivät sarjapaikan.³¹⁸ Projekti 2001:n tavoitteita piti kuitenkin tarkistaa, ja mitalihaaveiden sijaan toiminnanjohtaja Kari Kallio korosti seuran imagon parantamista ja tunnetuksi tekemistä. Mailasta haluttiin koko seutukunnan seura, jolle suunniteltiin omastakin tahdosta kotiotteluita muuallekin kuin Kankaanpäähän.³¹⁹

Ennen seuraavan kauden alkua kunnostettiin katsomoiden ympäristöstä kaikki, mihin resurssit riittivät: mainokset uusittiin, roskakorit vaihdettiin, katsomoita maalattiin. Itse huonokuntoiset katsomorakenteet jäivät edelleen uusimatta, ja Kallio luonnehti asiaa jopa häpeäksi paikkakunnalle.³²⁰ Pesäpalloseuran pyörittäminen Pohjois-Satakunnan talousalueella ei ollut tuottoisaa, ja Maila eli taas kädestä suuhun, kuten ensimmäisinä vuosinaan. Edustusjoukkueen menestys Superpesiksessä oli koko seuran toiminnan kannalta ensiarvoisen tärkeää. Kaudella 2001 miesten edustusjoukkue jäi pudotuspelien ulkopuolelle, ja Projekti 2001 tuli tiensä päähän, vailla täyttymystä. Pelaajamarkkinoilla KaMasta ei ollut vastusta maksukykyisimmille seuroille, ja talouttaan korjatakseen seura järjesti syksyllä tavara-arpajaiset 1950-luvun tyyliin.³²¹

Pesäpallo on Kankaanpäässä iso asia. Isompi kuin moni ymmärtää. Maila on paikkakunnan ainoa valtakunnan uutiskynnyksen ylittävä ilmiö [...] Nuorisotyön tekijänä seura on Kankaanpäässä yliverinen, siitäkin huolimatta, etteivät massat enää ole yhtä suuria kuin jokin vuosi sitten. Omituista on, mutta inhimillistä, että seuran merkitys ymmärretään vain hädän hetkellä. Yhteishenki löytyy vasta kun on pakko. – Risto Salminen³²²

Vuosikaudet kankaanpääläistä pesäpalloa seuranneen ja Mailan toiminnassa mukana olleen Salmisen kommentissa tiivistyi monen mielipide. Maila oli Projekti 2001:n jälkeen tienristeyksessä. Toiminnanjohtaja Kari Kallio oli lähtenyt, ja Mailan Tuki Oy:n toiminta oli ajettu alas. Vastuu edustusjoukkueesta palautui velattomassa, mutta varattomassa tilanteessa olleelle Maila ry:lle, ja yhdistyksen puheenjohtajaksi lupautunut Teuvo Rosenberg joutui apureineen vaikeaan tilanteeseen. Lopulta Tuki Oy:n toimitusjohtaja Mikko Ojala pelasti seuran konkurssilta maksamalla miljoonavelat omas-

³¹⁷ Kankaanpään Seutu, 11.5.2000.

³¹⁸ Kankaanpään Seutu 28.8.2000, 11.9.2000.

³¹⁹ Satakunnan Kansa, 8.4.2001.

³²⁰ Kankaanpään Seutu, 10.5.2001.

³²¹ KMA, Kankaanpään Maila ry:n pöytäkirja, 25.9.2001.

³²² Satakunnan Kansa, 28.1.2002.

ta pussistaan. Rosenberg kumppaneineen saikin neuvoteltua pääsponsoreiden kanssa yhteistyöpimuksen, jolla Maila saatiin pidettyä toimintakykyisenä.³²³ Seura yritti puheenjohtaja Rosenbergin johdolla myös vaihtaa pääsarjapaikkansa ykkösesiksessä pelanneen Nurmon kanssa, mutta Superpesiksen johto ei järjestelyä hyväksynyt. Syyksi sanottiin, että sarjakausi oli liian lähellä. Julkista keskustelua faktat eivät tosin koskaan tavoittaneet. Teuvo Rosenberg muistelee kertoneensa Veikkaajan toimittajalle sarjapaikan vaihdosta olleen puhetta, jonka jälkeen Superpesiksen puheenjohtaja Juha Tikkanen olisi ottanut Rosenbergiin yhteyttä.

Asiasta nousi iso meteli Superpesiksessä ja toimitusjohtaja Juha Tikkanen pyysi, että oikaisen kertomukseni Veikkaajalle, koska hänen mielestään asia ei ole kysytty ja asia heille hankala. Seuraavalla viikolla Veikkaajan toimittajalle kerroin, että meidän oli tarkoitus kysyä sarjapaikan vaihtoa, mutta se jäi aikeeksi. Lopputulos oli, että Veikkaajassa luki, että KaMa jatkaa nollilla ja seuraa johtaa täysin muis-
tinsa menettänyt puheenjohtaja Rosenberg.³²⁴

Kauteen lähdettiin pienellä budjetilla ja kokemattomalla joukkueella. Edelliskauden ydinryhmä vaihtoi paria pelaajaa lukuun ottamatta joukkuetta, eikä tilalle saatu korvaavia pelaajia. Tilannetta sekoitti Kari Kallion ilmoitus rästiin jääneistä maksuista. Kallio haki oikeusteitse saataviaan alas ajetul-
ta Tuki Oy:ltä, ja käräjäoikeus jätti muualle siirtyneiden pelaajien karanteenimaksut³²⁵, turvaten näin ex-toiminnanjohtajan mahdolliset saatavat.³²⁶ Vaikeuksista huolimatta Kankaanpään Mailan miesten edustusjoukkue pelasi uudistetulla katsomolla Superpesistä kaudella 2002. Kesän lopputuloksena oli ennen näkemätön fiasko: Maila ei voittanut runkosarjassa jaksoakaan kotona eikä vierais-
sa ja jäi nollaan pisteeseen. Kesän lopuksi KaMan edustusjoukkue putosi ykkösesikseen, jonne seurajohto olisi ilmoittanut joukkueen jo kaudeksi 2002, jos pesäpallopomot olisivat sallineet.

6.3 Valokeilan takana tehdään raaka pohjatyö

Kankaanpään Mailan perustamisen tärkeimpänä pontimena oli saada kokoon paras mahdollinen edustusjoukkue. Nuorisotoiminta ja naiset eivät olleet alkuhuumassa etusijalla, mutta kuitenkin jo ensimmäisenä toimintavuonna asetettiin Ilves-sarjaan (alle 19-vuotiaat) poikajoukkue. Lisäksi seura järjesti lähialueen pojille Orava-sarjan, jossa pelasivat muun muassa Makkaramäen Vedon ja Kirkonkylän Kirin joukkueet. Nuorisojäseniä seuralla oli vuoden 1958 lopulla kuitenkin vasta kaksitoista ja neljä vuotta myöhemmin vain kolmekymmentä.³²⁷ Junioritoiminta lähti kunnolla käyntiin vasta Toivo Lepistön otettua sen sydämenasiakseen puheenjohtajakautensa alussa, vuonna 1962.

³²³ Risto Salmisen haastattelu; Teuvo Rosenbergin haastattelu.

³²⁴ Teuvo Rosenbergin haastattelu.

³²⁵ Karanteenimaksusta ja sen sittemmin korvanneesta kasvattajarahasta lisää:
<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/artikkeliarkisto/?x2172098=126196>.

³²⁶ Kankaanpään Seutu 12.9.2002; Satakunnan Kansa, 25.1 & 28.1 & 20.4.2002.

³²⁷ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1958.

Pesäpallotoiminnan lisäksi nuorille järjestettiin nappulahiihtoja ja jääkiekkotoimintaa. Ensimmäinen tyttöjoukkue Pääskyt ilmoitettiin piirin sarjaan kaudelle 1963.³²⁸ Vaikka miesten edustusjoukkue pelasi vasta alasarjoissa, nuorilla oli jo pelaajia, joita kutsua esikuviksi. Traditio rakentui. Toivo Lepistö muisteli innostuksen olleen suurta, ja että ”joka paikassa lyötiin palloa.”³²⁹

Pelkkä nuorison innokkuus ei kuitenkaan riitä, tarvitaan osaavia ja innokkaita vetäjiä ja organisatooreita.³³⁰ Nuorisovetäjien joukko ei ollut Mailan toiminnan alussa suuri, mutta Lepistö ja muut aktiivit ottivat vastuulleen nuorisojoukkueita ja viettivät lukemattoman määrän tunteja kentällä ja pelimatkoilla junioreiden kanssa. Tuosta tinkimättömästä työstä lähti junioritoiminnan nousu.

Hän oli kuin isä pojilleen. Usein hän ohjasi aivan kädestä pitäen, miten mm. ”näpäys” oikeaoppisesti lyödään. Hän oli myös innokas järjestämään junioreille harjoitusotteluja vierailla paikkakunnilla, eikä siinä paljon muita kuljetuksia tarvittu, kun Topin autoon tuppautui poikia jo runsas puolitusinaa.”
– PP-toiminnassa mukana ollut.³³¹

Lepistö tosiaan kuljetti Wartburg-merkkisellä autollaan poikia pelaamaan ja muun muassa haki tulevan huippupelaajan Jorma Tuomalan tämän kotipihasta ensimmäiseen peliinsä pelkän lehtijutun perusteella. Tuomala oli pelannut hyvin koulujen välisissä mitteloissa, ja Lepistö halusi pojan Mailan junioreihin.³³² Junioritoiminnan ensimmäisiin kasvun vuosiin osui vuoden 1967 Ilves-juniorijoukkueen suomenmestaruus, mikä oli Mailalle vuosikymmeniä seuran ainoa.³³³ 1970-luvulla oli menestytty kansallisen tason kärjessä, mutta junioreiden määrä lisääntyi. Vuoden 1970 alussa määrä oli yli 150, ja noin suuren joukon harrastamisen ja kilpailemisen ylläpitämiseksi oli vaikea löytää tarvittavia varoja ja vetäjiä. Toimintasuunnitelmaan kuului kyllä pyrkimys nuorten toiminnan entistä aktiivisempaan hoitoon, mutta samalla pelaavien lasten ja nuorten määrä kasvoi niin, että vetäjät ja varusteet olivat loppua kesken, ja harvojen innokkaiden työmäärä lisääntyi.

Ku minäki aljoin öö...mullahan oli kaks joukkuetta, F-pojat ja E-pojat [...] Siinähan sitä, sitä aika sitte meniki sitte. Päivät töis ja ehtoolla sit tehdä talkoohommia, yöllä [...] Ko Virtasen Raimo tuli reissusta no Saarisen Mikko väliin kahden aikaan yöllä toi joukkueen vaatteet meille, että pestä ne, no ne oli pestävä aamuun taas ko aamulla lähdettiin, ja samat varusteet oli, vähä samaa kokoo. Taikka isoja ne tahto olla m...niinko mun porukalle kyllä, mutta kumminki samat vehkeet. – Mauno Mäkelä³³⁴

Eri juniorijoukkueet kierrättivät varusteiden puutteessa pelipukuja ja muita varusteita, ja Olli Latvala muisteli joukkueiden näyttäneen leireillä lähinnä ”mustalaisjoukolta”. Vuonna 1984 aktiivinen

³²⁸ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1961–1963.

³²⁹ Toivo Lepistön haastattelu.

³³⁰ Laitinen 1980, 156.

³³¹ KMA, kausijulkaisu 1974, 30.

³³² Jorma Tuomalan haastattelu.

³³³ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1966–67.

³³⁴ Mauno Mäkelän haastattelu.

joukko toimijoita perusti tilanteen parantamiseksi juniorijaoston, josta tuli oma taloudellinen yksikkönsä seuran sisälle. Jaosto neuvotteli itse omat sponsorinsa ja sai käyttää itse kaikki keräämänsä varat. Jaoston perustamisen myötä junioreiden taloustilanne koheni, joukkueet saivat yhtenäiset pelipuvut ja vetäjäkoulutusta kehitettiin. Merkittävää oli, että yritykset ja muut tukijat halusivat kehittää juniorityötä ja olivat valmiit antamaan avustusta nimenomaan juniorityöhön, ei välttämättä pääseuralle.³³⁵ Seurajohto linjasi vuoden 1986 tavoitteiksi Mailan ”pyrkivän edesauttamaan nuorten koulutusta ja opastusta liikunnan alalla ja kasvattavan omista junioreista täydennystä edustusjoukkueisiin”.³³⁶

Menestyvä edustusjoukkue oli nuorille läheinen esikuva, mutta samalla paradoksaalisesti eräänlainen ongelma juniorityölle. Kun joukkue oli läpi 1970-luvun niin kova, ei monikaan juniori lunastanut paikkaansa siinä. Niinpä monet kelpo pelimiehet lopettivat vielä kehitysvaiheessa ollessaan, ja muutama todellinen lahjakkuus jäi ilman tilaisuutta. Paikallisen pesäpallovaen jakoivatkin mielipiteet siitä, pitikö hankkia vahvistuksia muualta vai turvautua omiin kasvatteihin. Vaikka Maila oli melko omavarainen joukkue, runkopelaajiston vähäisen vaihtuvuuden vuoksi edustuksen pelipaikkoja ei ollut auki monta kerralla. Vasta kun lähes koko mestaruussarja-ajan mukana ollut ydinryhmä lopetti tai siirtyi muualle, useammalle pelaajalle tuli tilaisuus.

1990-luvulla Mailan junioritoiminta jatkui vilkkaana, ja seuran taistellessa taloutensa kanssa erillinen kassanpito osoittautui juniorijaostolle parhaaksi vaihtoehdoksi. Vaikka varojakaan ei koskaan ollut liikaa, oli vetäjäpula vielä suurempi ongelma. Tätä pulmaa helpotti hieman pyörimään saatu valmentajakerho.³³⁷ Tervehenkisestä nuorisotoiminnasta osoituksen antaa johtokunnan kokouspöytäkirjaan merkitty päätös, jonka mukaan seuraan otettavat muualta tulevat nuoret eivät saisi viedä pelipaikkaa omilta kasvateilta.³³⁸ Uuden vuosituhannen lähestyessä Mailan junioritoiminnan pelisäännöt ja päämäärät niputti yhteen *KaMa-Aapinen*. Tärkeä linjaus oli esimerkiksi varsinaisen kilpailutoiminnan ulottaminen vasta 15-vuotiaisiin. Tuota nuoremmille pyrittiin tarjoamaan ”onnistumisia ja elämyksiä turvallisessa ympäristössä”. Tietysti myös pelimenestyksellä oli tärkeä osa, mutta ennen kaikkea pesäpallolla oli nuoremmissa ikäluokissa kasvatuksellinen tehtävä.³³⁹

³³⁵ Olli Latvalan haastattelu; Mauno Mäkelän haastattelu.

³³⁶ KMA, Kankaanpään Mailan yleissuunnitelma, 15.10.1985.

³³⁷ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 1995.

³³⁸ KMA, Kankaanpään Maila ry:n johtokunnan kokouspöytäkirja, 23.7.1996.

³³⁹ KMA, KaMa-Aapinen, 1999.

Osaakeyhtiövaiheessa ry:n toiminta painottui junioreihin, ja juniorijaoston tilanne oli 2000-luvun molemmin puolin monitulkintainen. Varsinaista jaostoa ei koko aikaa ollut, mutta seurassa toimi nimettyjä nuorisovastaavia. Organisaatiomallin palauduttua yhdistyspohjalle otettiin junioripuolella seuraava askel. Syksyllä 2003 joukko juniorivaikuttajia palautti juniorijaoston toimintaan, ja mukaan pyrittiin saamaan entistä enemmän aktiivisia toimijoita. Urheilullisella puolella haasteena oli poikajoukkueiden menestyksen ylläpitäminen ja kehittäminen edelleen sekä tyttöpesiksen tilanteen parantaminen. Muutos lähti hyvin käyntiin, mistä todisteina olivat joukkuemäärien ja lisenssipelaajamäärien selkeä kasvu sekä menestyminen nuorten leireillä ja sarjoissa. E-tytöt voittivat Mailalle sen historian ensimmäisen tyttöjen SM-arvon kullan vuonna 2006, ja samalle kaudelle B-tytöt nousivat Superpesikseen. Mailalla oli vuonna 2008 lisenssin maksaneita junioreja 260 ja pesiskoululaisia 185, mikä oli sen historian suurin luku pelaavia lapsia.³⁴⁰ Mailan varapuheenjohtaja ja juniorijaoston puheenjohtaja Matti-Pekka Salo luetteli KaMan junioritoiminnan tavoitteet vuonna 2008:

Junioritoimintamme tavoitteena on saada mahdollisimman moni lapsi liikkumaan ja innostumaan pesisharrastuksesta. Kaikilla lapsilla pitää olla mahdollisuus osallistua seuramme toimintaan, jonka pitää olla monipuolista ja hauskaakin, jotta lapsi viihtyy harrastuksen parissa. Pesäpallo on myös loistava joukkuepeli, joka kasvattaa lapsia sosiaalisuuteen ja muiden huomioon ottamiseen – niitä taitoja tarvitaan elämässä aina.”³⁴¹

Vaikka vanhempien osallistuminen lastensa seuratoimintaan on kasvanut, työn kasautuminen harvojen harteille on urheiluseurojen ja yhdistysten pysyvä ongelma. Pääsarjatason miespesäpalloilun muututtua markkinoinnista ja talouden organisoinnista riippuvaksi huippu-urheiluksi KaMan edustusjoukkueen budjettikin kasvoi, eikä se enää pystynyt rahoittamaan kilpailutuloilla menojaan. Vasaran mukaan ”seurojen tulostase onkin useimmiten alijäämäistä juuri edustusurheilussa, joka maksaa enemmän kuin tuottaa”. Edelleen Vasara linkittää vakavan taloudellisen ongelman toiseen ongelmaan, yhteisöllisyyden vähenemiseen: yhä useampi haluaa liikkua ja harrastaa, eikä halu osallistua seurojen luottamustehtäviin ja vetäjiksi ole kasvanut samaan tahtiin.³⁴²

Tehtiin tää nykyinen kenttä, tekonurmi. Ei sinne tahtonu tulla ketään talkoisiin [...] ton Helkamäen Leninin kas kahden melkein aamusta ehtooseen saakka. Kaikki taulun, taulujen, taulujen, sponsoritaulujen vaihdot kaikki niitä, ei ketään hankkinu tulla, tella, tekeen talkoita. – Mauno Mäkelä³⁴³

1980-luvulla seurat listasivat suurimmiksi ongelmikseen vetäjäpulan, rajalliset toimitilat ja taloudelliset vaikeudet.³⁴⁴ Samat ongelmat kuuluivat seuratyöhön 1950-luvulla ja kuuluvat 2000-luvulla, tosin seuratoiminnan kustannukset ovat lisenssi-, rekisteröinti-, vakuutus-, leiri- ja muine maksui-

³⁴⁰ KMA, Kankaanpään Mailan juniorijaoston toimintakertomukset vuosilta 2003–2008, Kankaanpään Mailan toimintakertomus vuodelta 2008.

³⁴¹ Matti-Pekka Salon haastattelu.

³⁴² Heikkinen et al. 1992, 408.

³⁴³ Mauno Mäkelän haastattelu.

³⁴⁴ Heikkinen et al. 1992, 408.

neen kasvaneet.³⁴⁵ Kun aineelliset kulut kasvavat, aineettoman resurssin, vapaaehtoisen seuratyöntekijän, arvo nousee entisestään. Puronaho kirjoittaa ihmisten olevan edelleen seuratoiminnan suurin voimavara.³⁴⁶ Itkonen puolestaan toteaa, että kaikki lajit joutuvat tukeutumaan seuratyöhön lajisosialisaatioon päästäkseen ja että vaikka seurojen on haettava uusia yhteistyösuuntia ja -kumppaneita ja seuratyö on muuttunut ”yhteisestä puurtamisesta tarjouksiksi”, seurojen säilymisen edellytyksenä ovat edelleen ihmiset ja seuratyöntekijät, jotka ymmärtävät perinteen merkityksen.³⁴⁷

Vaikka aktiivien määrä olisi KaMankin toiminnassa saanut olla suurempi, mukana olevat tekijät riittivät toiminnan pyörittämiseen ja jopa kehittämiseen. Olkoonkin, että tehdyt työtunnit saattoivat aiheuttaa kitkeryyttä niitä kohtaan, jotka eivät syystä tai toisesta osallistuneet. Esimerkiksi Mauno Mäkelän kommenteista paistaa läpi pieni ihmetys siitä, että muita ei talkoissa näkynyt. Kun on itse ottanut juniori- ja talkootoiminnan asiakseen, voi olla vaikea ymmärtää, miksi muiden osallistuminen jää vaatimattomaksi tai olemattomaksi. Eriäviä mielipiteitä ja erimielisyyksiä syntyy myös silloin, kun aktiivit kokevat tekevänsä työtä ”toisen pussiin”.

Kahden tai useamman kulttuurin kohtaamisesta syntyvä akkulturaatio tapahtuu urheiluseuroissa paitsi kulttuurisella, myös taloudellisella ja sosiaalisella tasolla, ja toimintaa ohjaavat omista intresseistä lähtevät ruumiillisuuden tulkinnat.³⁴⁸ Toimijoiden tavoitteet ja arvot risteävät, ja niihin pyrkiminen saattaa johtaa toiminnan eriytymiseen, hyvässä tai huonossa hengessä. Kankaanpään Suunnistajat eriytyi Kankaanpään Urheilijoista, Kiteen Pallo Kiteen Urheilijoista ja Kankaanpään Jääkarhut Kankaanpään Mailasta. Eriytymisen syynä on usein raha ja itsenäisyys, eli halu hoitaa oma varainhankinta ja käyttää varat omaan toimintaan, ei yleisseuran hyödyksi. KaMassa junioriaktiivit eivät halunneet irtautua varoja syövästä emoseurasta, mutta halusivat eriyttää junioritoiminnan taloudellisesti. KaMassa juniorien eriyttäminen omaksi taloudelliseksi ja toiminnalliseksi jaostoksi onnistui, mikä on osoitus urheiluseuran eri toimija- ja intressitasojen kommunikaatioprosessin riittävästä toimivuudesta. Itkosen kehittelemän seuratypologian mukaan juniorijaosto oli ikään kuin oma kilpailullis-kasvatuksellinen yksikkönsä julkisuus-markkinallisen emoseuran sisällä.³⁴⁹

Vaikka junioripesäpalloilun ja edustustason huippu-urheilun välillä on seuroissa ja liikuntapolitiikassa pyritty pitämään eroa, kilpailullis-valmennuksellinen ja julkisuus-markkinallinen suuntaus on

³⁴⁵ Roiko-Jokela et al. 2000, 75.

³⁴⁶ Roiko-Jokela et al. 2000, 80.

³⁴⁷ Itkonen 1996, 250, 418.

³⁴⁸ Itkonen 1996, 380.

³⁴⁹ Itkonen 1996, 87, 90.

luonnollisesti vaikuttanut myös junioritoimintaan. Kun koko seuratoiminta on totaalistunut, myös nuorten lajisosiaalistaminen on alkanut entistä varhaisemmassa ikäluokassa. Seurajoukkueissa hahmotellaan KaMa-Aapisen tapaan yhteiset säännöt ja luodaan edellytykset sille, että pelaaja voi kulkea läpi ikäkausijoukkueiden ja päätyä edustusjoukkueeseen tai siirtyessään toiseen seuraan tuottaa kasvattajamaksuna emoseuralle taloudellista hyötyä. Malli sitouttaa pelaajia ja perheitä ”seura- ja lajiperheeseen”, mutta kuten Itkonen esittää, se myös katkaisee seuratoiminnan yhteyden lasten ja nuorten toiminnalliseen lähiympäristöön.³⁵⁰ Harrastajista kilpaillaan, ja jo junioritoiminnan volyymi osaltaan määrittää, millä lajilla on edellytykset menestyä yhdyskunnassa. Julkisuusmarkkinallinen emoseura tarvitseekin toiminnan jatkumiseksi junioritason liikunnallisharrastuksellisia ja kilpailullis-valmennuksellisia seurakäytäntöjä.³⁵¹

Kuten jo kävi ilmi, KaMan tyttöpesistoiminta alkoi lisääntyä voimakkaasti vasta 2000-luvulla. Tyttö- ja naispesis on kuitenkin ollut vaihtelevalla volyymilla osa KaMan toimintaa lähes alusta saakka. Naisjoukkue saatiin kokoon jo toiselle toimintavuodelle ja tyttöjoukkue pian tämän jälkeen,³⁵² mutta nais- ja tyttöpesistoiminta ei kuitenkaan saavuttanut jatkuvuutta ja jäi taka-alalle, kun ensin osa vähistä seura-aktiiveista keskittyi mies- ja poikajoukkueiden toimintaan. Kun tyttöpesis ei pyörinyt, ei myöskään saatu aikaiseksi jatkuvaa naisten pelitoimintaa. Toisaalta esimerkin puuttuminen aikuisten tasolla vähensi innokkaiden määrää, eikä naispesäpallokulttuuri päässyt muuten pesäpallolohullulla alueella kehittymään. Naisten kohdalla harrastuksen katkaisi usein myös äitiys ja kodinpiito, eikä halukkaita ollut tarpeeksi naisjoukkueen muodostamiseksi. Niin kovasti kuin pesäpallo olikin 1960-luvun Kankaanpäässä nousussa, ei seuralla ollut vuosikymmenen jälkipuoliskolla ja 1970-luvulle tultaessa käytännössä lainkaan nais- tai tyttöpesäpallotoimintaa.³⁵³ Epäkohta sai ”Kauppalan tyttäret” lähettämään kirjeen seuran puheenjohtajalle Esko Roitolle.³⁵⁴

2.8-71

Hyvä johtaja Roitto.

Tämän kirjeen tarkoituksena on osoittaa kuinka huono on tyttöjen asema urheilun kannalta katsoen.

Kauppalassamme on tilaa vain poikien harrastuksille.

Tärkein näistä on tietenkin pesäpallo. Kankaanpäässä on loistava pesäpallojoukkue. (KaMa) On kaiken maailman kärppiä, kurreja ja mehiläisiä. Pojat voivat mahdollisuuksiensa mukaan liittyä näihin joukkueisiin. Mutta kukaan ei ole koskaan kysynyt tytöiltä haluaisivatko he näyttää pelitaitojaan. Ja miksei? Koska kukaan ei välitä onko tytöillä aikaa ja halua uhrattavaksi pesäpalloon.

³⁵⁰ Itkonen 1996, 369; Itkonen & Kortelainen 1999.

³⁵¹ Itkonen & Kortelainen 1999, 69.

³⁵² KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1961–1964.

³⁵³ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1965–1970.

³⁵⁴ Alkuperäinen kirje on Kankaanpään Mailan arkistossa.

Meistä tytöistä on tosin kivaa huutaa Lempä ja kumppaneita. Kivoja kavereita ne on kaikki, ja toivoisimme, että tekin olisitte. Toisin sanoen toivoisimme, että Kankaanpäähän perustettaisiin tyttöjoukkue.

Toiveemme ei liene mahdoton. Esim. Ulvilassa ja Pomarkussa, jotka sentään ovat paljon pienempiä paikkakuntia, on tyttöjoukkueet. Ja onhan Kankaanpää jo viittä vaille kaupunki. On jo korkea aika huomata pesistä pelaavat tytöt.

Sitäpaitsi pesäpallo kiinnostaa tyttöjä suuressa määrin. Voi olla, että epäonnistumme, mutta jos yritämme kaikkemme, onnistumme varmasti. Tyttöilläkin on sisua. Ei meitä toki sovi syrjiä.

Jos luulette, että havittelemme vain hienoja peliasuja (röyhelöpaitoja ja tms.) erehdytte pahasti. Me pelattaisiin vaikka säkeissä, jos meille ei voida (haluta) hankkia pelipukuja.

Valmentaja ei olisi myöskään pahitteeksi. Mitä olisikaan joukkue ilman valmentajaa? Ei mitään.

Myönnettävä on ettemme tiedä taktikasta höllähtävän pöllähtävää, mutta eihän kukaan ole suutari syntyessään.

Säännöt me osataan kuin vettä vaan, ja sehän onkin pääasia ainakin näin alkuvaiheessa.

Pienestä pitäen me ollaan seurattu pesäpalloa. Ollaan eletty hetket jolloin Maila pääsi mestaruussarjaan ja kun se voitti pronssia. Mutta meille ei todellakaan riitä kentän laidalla hurraaminen.

Oma veri vetää kentälle. PELAAMAAN.

Jätämme asian nyt mietittäväksenne, tietenkin parasta toivoen.

Olkaa myönteisiä.....TOIVOVAT Helena Lamberg, Helena Nurminen, Eija-Leena Hanhioja, Maija Korkeakoski, Nina Teerikoski, sekä monet muut tytöt. Noin 15 meistä on lomalla kaukana Kankaanpäästä, mutta toivomme, että heitä odottaa kotona iloinen uutinen. Heitä on todella paljon. Kuinka paljon heitä olisikaan, jos kaikki tietäisivät tyttöjoukkueen olemassa olosta. t: Kauppalan tyttäret

Kirje osoittaa, että pesäpallokaupungin tyttöilläkin oli halua pelitoimintaan. Vetoimuksen jälkeen käynnistettiin tyttöjen pesäpalloharjoitukset, mutta edelleen naisten ja tyttöjen pesäpallotoiminta aaltoili, eivätkä joukkueet pysyneet koossa yleensä kautta tai kahta kauempaa.³⁵⁵ 1970–80-lukujen taitteessa Mailalla oli hieman pidemmän aikaa toiminut naisjoukkue, joka pelasi menestyksellisesti maakuntasarjaa ja olisi noussutkin suomensarjaan, mutta seuran johtokunta ei siunannut sarjanousua, koska joukkueen toiminnan ajateltiin poismuuttojen vuoksi lamaantuvan.³⁵⁶ Tuosta joukkueesta nousi laajemman pesäpalloväen tietoisuuteen Katja Varis, joka teki pesäpallouran Ikaalisten Tarmossa ja ylsi Itä-Länsi-edustuksiin ja SM-kultiin asti.³⁵⁷

Vuonna 1986 Maila kasasi muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen jälleen naisjoukkueen maakuntasarjaan. Innokkaita pelaajia löytyi, mutta valmennus- ja pelinjohto-osaamista ei tahtonut riittää naisten käyttöön. Jotkut ajattelivat suoraan niin, että naispesäpalloilun kehittäminen olisi miesten menestyksestä pois. Niinpä lupaavat ja innokkaat naispelaajat, kuten Marjut Mäkelä, lähtivät kehittymään muualle. Vuosikymmenen lopulla Kankaanpäähän saatiin kuitenkin muodostettua tavoitteellinen ja hyvin harjoitteleva ja valmennettu naisjoukkue ja Mäkeläkin palasi takaisin.³⁵⁸ Joukkue

³⁵⁵ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1971–1977.

³⁵⁶ Maija Poutasen haastattelu.

³⁵⁷ Katja Variksen pelaajatilastot. Pesäpalloliitto on tilastoinut pelaajien kausi- ja urakohtaiset henkilökohtaiset tulokset.

³⁵⁸ Marjut Mäkelän haastattelu.

nousi suomensarjaan kaudeksi 1990, minkä päätteeksi se nousi ykköspesikseen. Yleisökin alkoi kiinnostua menestyksen myötä, eikä naispesäpallolu ollut Kankaanpäässä enää pelkkää pelailua.³⁵⁹

Seuraavalla kaudella joukkue pysyi sarjassa, mutta sitten pelaajarunko vaihtui poismuuttojen, äitiyslomien ja muiden syiden vuoksi, ja kauden jälkeen se hajosi lopullisesti. Jotkut pelaajat, kuten Paula Lahjalahti, lähtivät jatkamaan uraansa muualle. Lahjalahti pelasi komean pääsarjauran vuosina 1993–2000 ja saavutti vuonna 1998 SM-kultaa Vihdin joukkueessa.³⁶⁰ Vaikka joukkueen toiminta oli hiipunut, nousu maakuntasarjasta ykkössarjaan oli osoittanut, että kankaanpääläisen naisjoukkueen oli mahdollista pärjätä pesäpallossa. Se edellytti kuitenkin hyvähenkistä ja aktiivisesti harjoittelevaa joukkuetta, ammattitaitoista ja ahkeraa johtoporrasta sekä ymmärrystä ja tukea seurajohdolta. Myös jatkuvuus oli tärkeä elementti, jota Mailassa ei pystytty naisissa takaamaan. Tyttöjoukkueita ei ollut useinkaan kerralla yhtä tai kahta enempää, joten yksittäisen pelaajan harrastus saattoi loppua joukkueen puuttumiseen.

1990-luku oli edellisen joukkueen hajoamisen jälkeen hiljaista naispesäpallon puolella, ja 2000-luvulla uusi naisjoukkue ehti muodostua ja hajota. Vaikka naisjoukkueen matka päättyi jälleen, oli vain ajan kysymys, koska se jatkuisi. Tyttöjoukkueiden toiminta oli nimittäin alkanut 2000-luvulla kasvaa siinä määrin, että vuonna 2004 niitä oli neljä ja vuonna 2006 jo kuusi. Kaudelle 2007 päätettiin jälleen perustaa naisjoukkue, joka pääsi alempien sarjatasojen yhdistämisen ja ykkössarjan luopumisten vuoksi pelaamaan suoraan ykkössarjaan.³⁶¹ Pesäpallosta on 2000-luvulla tullut enenevässä määrin sekä tyttöjen että poikien laji, ja näin ollen se sitoo useampia perheitä harrastukseen mukaan.

Kun puhutaan miesten edustusjoukkueen ulkopuolisista joukkueista ja lajitradition muodostumisesta, pitää nostaa esiin myös reservijoukkue-toiminta. Kun Kankaanpään Mailan ensimmäinen edustusjoukkue vuonna 1958 valittiin, sen ulkopuolelle jäi huomattava määrä innokkaita pelaajia, jotka kuitenkin halusivat jatkaa harrastusta jossain muodossa. Lisäksi oli niitä, jotka halusivat näyttää taitonsa ja nousta kotiseutua etummaisena edustavaan ryhmään. Juniori-ikäisissä kasvoi lupaavia nuoria, jotka tarvitsivat pelikokemusta muualtakin kuin harvoista otteluista ikäistensä kanssa. Tarve reservijoukkueille oli todellinen.

³⁵⁹ Paula Peltosen leikekirja.

³⁶⁰ Paula Peltosen pelaajatilastot. Pesäpalloliitto on tilastoinut pelaajien kausi- ja urakohtaiset henkilökohtaiset tulokset.

³⁶¹ KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1993–2007.

Kiinnostus oli alkuvaiheessa niin suurta, että Mailan edustusjoukkueen lisäksi alasarjoissa kiersi kaudella 1958 jopa kaksi joukkuetta. Edustusjoukkueen tapaan reservijoukkueen alkuvuodet olivat hissiliikettä sarjatasojen välillä, ja Mailan suurena menestysvuonna 1967 kakkosjoukkue nousi suomensarjaan, josta edustusjoukkue oli juuri ponnistanut mestaruussarjaan. Kaudella 1968 Mailalla oli siis miesten joukkueet kahdella korkeimmalla sarjatasolla. Resurssipulan vuoksi suomensarjapaikasta kuitenkin luovuttiin vain yhden ottelun jälkeen.³⁶² Luopuminen kielii siitä, että yleisöä, tunnettuutta ja tuloja seuralle eniten tuoneen edustusjoukkueen menestys oli asetettu etusijalle.

Täytyy kuitenkin muistaa, että ilman reservi- ja junioritoimintaa edustusjoukkuekaan ei voisi menestyä. Edustusjoukkueen ja julkisuuden takana tehdään vuosia kestävä pohjatyötä, mikä tuottaa parhaimmillaan jatkuvuutta ja pelaajia edustusjoukkueen tarpeisiin. Esimerkiksi 1980-luvulla valmentaja Risto Salminen harjoitutti kakkosjoukkuetta tavoitteellisella ja rankalla ohjelmalla, mikä tuotti myös tuloksia. Vuoden 1985 KaMa kakkosessa harjoittelivat ja pelasivat esimerkiksi 15-vuotias koululainen Markus Vuosjoki, 17-vuotias opiskelija Pasi Vanhatalo ja 18-vuotias sähköasentaja Juha Marttila. Kolmen vuoden päästä kaikki kolme olivat tärkeässä roolissa SM-pronssia voittaneessa edustusjoukkueessa.³⁶³

Edustusjoukkue on nimensä mukaisesti edustusjoukkue, jonka menestys on vaikuttanut ja vaikuttaa suuresti koko kankaanpöytäiseen pesäpallotoimintaan ja seuran ja kaupungin imagoon. Kun edustusjoukkue menestyy, juniorit saavat intoa ja aktiivit jaksavat puurtaa. Samoin kovatasoinen lajitaso muodostaa kilpailua ja sen myötä käyttökelpoisen reservin. Ihannetilanteessa junioreiden ja reservitoiminta tukee koko seuratoimintaa ja tarjoaa aikanaan pelaajia edustusjoukkueeseen. Oman junioreiden toiminnan pyörittäminen on elintärkeä resurssi seuralle, joka pyrkii jatkuvaan menestykseen, ja nimenomaan perinteet ja pitkäjänteinen koulutustoiminta ja seuratyö tuottavat jatkuvuuden, jollaista ei voida välttämättä ostaa edes rahalla.³⁶⁴ Kaisaniemen Tiikerit rakennettiin rahalla ja tyhjältä, ilman seuratyöntekijöitä tai omaa junioritoimintaa. Tällaisella seuralle ei ole perinteitä eikä kannattajia. Kaisaniemen Tiikereiltä puuttui traditio, ja tradition puute seuran kaatoi.

6.4 Pakon edessä, perinteen vuoksi

Kankaanpään Mailan toiminta oli alusta saakka perustunut harvojen aktiivien toimintaan, mutta perustamispäätöstä oli kuitenkin edellyttänyt tarpeeksi suuren joukon halu perustaa pesäpalloseura.

³⁶² KMA, Kankaanpään Mailan toimintakertomukset vuosilta 1958–1969.

³⁶³ Risto Salmisen haastattelu; Pasi Vanhatalon haastattelu.

³⁶⁴ Laitinen 1983, 290; Itkonen 1996, 416.

Perustaminen oli neuvottelujen ja päätöksenteon tulos, mistä tietyt henkilöt olivat valmiit vastaamaan. Kun nämä henkilöt vuosien ja vuosikymmenten mittaan väistyivät toiminnasta, oli seuratyön jatkumiseksi saatava vetovastuuseen uusia. Mailan menestyksen aikoina halukkaita löytyi verrattain helposti, mutta voidaan sanoa, että 1990-2000-lukujen muuttuvassa toimintaympäristössä Mailan puheenjohtajiksi valittiin ne, jotka eivät osanneet sanoa ei. Vuosien 1994–1995 puheenjohtaja, juristi Timo Kokemäki muisteli, että tehtävään ”ei ollut muita halukkaita”, ja että hänen aikanaan ”talkootyöporukasta oli sikäli puutetta, että lähinnä sama suhteellisen pieni ryhmä oli mukana.”³⁶⁵

Kauko Juhantalo ”suostui puheenjohtajaksi”, koska hän sai avukseen innokkaan johtokunnan. Erkki Mäki muisteli, että vuonna 1998 puheenjohtajan paikalle ei ollut muita halukkaita, eikä hän olisi halunnut ottaa tehtävää vastaan itseään, mutta lopulta painostuksen alla suostuneensa. Mäki muisteli ”käsien olleen täynnä töitä”, ja häntä puheenjohtajana seurannut Teuvo Rosenberg tunnusti saaneensa ilta- ja yötoiksi venyneen puheenjohtajatyön seurauksena kaksi vatsahaavaa. Rosenbergin mukaan talkoolaisia oli vaikea saada tarpeellista määrää, ja hän muisteli, että hänen lupautuessaan puheenjohtajaksi, muita ”halukkaita ei ainakaan näkynyt eikä kuulunut.”³⁶⁶

Sopupelien ja oy-projektien huonot muistot ja putoaminen ykköspesikseen nollalla pisteellä vuonna 2002 olivat tehneet entisestä pesäpallon huippuseurasta ja alueen markkinointivaltista niin urheilullisesti kuin taloudellisestikin yhä epätoivoisemmin pyristelevän urheiluseuran raunion. Seura oli pohjalla, ja toiminta oli rakennettava sieltä käsin uudelleen. Puheenjohtajana vuosina 2003–2005 toiminut Keijo Kerola muisteli suostumistaan seuraavasti:

Seuran entinen johto oli hakenut puheenjohtajaa koko syksyn ja osin talvea, mutta halukkaita seuran puheenjohtajaksi ei löytynyt. Teuvo Rosenberg ja Erkki Mäki tulivat minua pyytämään pj:ksi ja vetosivat voimakkaasti minuun, että nyt kysymys on koko KaMa:n miespesäpallon tulevaisuudesta, jos seuralle ei saada uutta vetäjää. En luvannut heti, vaan pyysin miettimisaikaa. Yön mietittyäni asiaa ja keskusteltuani vaimoni Helin kanssa lupasin ottaa homman hoidettavaksi. Syy oli yksinkertainen kankaanpääläisen miespesäpallon säilyminen Suomen kartalla ja seurarakkaus, olinhan ollut kankaanpääläisessä pesäpallossa pelaajana, juniorivetäjänä ja seuran johtokunnassa kaikkiaan yhteensä 40 vuotta yhtäjaksoisesti.³⁶⁷

Kerola liittyi pitkään puheenjohtajien ja muiden seuratyöntekijöiden ketjuun, jossa toimintaan mentiin velvollisuudesta, uskollisuudesta ja usein jopa pienen painostuksen alaisena. Pyytäjät vetosivat KaMa-henkeen ja vastuunkantoon, ja usein löytyi joku, joka otti toiminnan vetääkseen. Sama tilanne toistui juniorijoukkueiden vetäjien kohdalla, ja yksittäisten ihmisten valintojen ja uhrausten perusteella saneltiin seuratoiminnan tulevaisuus.

³⁶⁵ Timo Kokemäen haastattelu.

³⁶⁶ Kauko Juhantalon haastattelu; Erkki Mäen haastattelu; Teuvo Rosenbergin haastattelu.

³⁶⁷ Keijo Kerolan haastattelu.

Kerolan johdolla seuraa alettiin rakentaa alhaalta ylöspäin, keskittyen kestävään kehittämiseen ja juniorityöhön. Tästä konkreettisena osoituksena oli uudelleen organisoitu juniorijaosto, joka toimi nyt suoraan johtokunnan yhteydessä.³⁶⁸ Myös edustusjoukkue koostui pääosin oman seuran kasva-teista, joista osalla oli takana raskas opintokausi Superpesiksessä. Suuntautuminen oli ainoa mah-dollinen, sillä nollan pisteen kausi oli syönyt yleisön ja sitä myöten myös liike-elämän tuen. Reilun 100 000 euron budjetti oli 2000-luvulla toiseksi korkeimmallakin sarjatasolle pieni,³⁶⁹ ja edustus-joukkueella ei ollut mahdollisuuksia pyrkiä nopeasti aiemmalle tasolle. Piti aloittaa alusta.

Kerola vetosi alueen liike-elämään tunnustamalla seuran tarvitsevan pohjoissatakuntalaisten yritys-ten apua, mikäli KaMa haluttaisiin palauttaa Superiin. Rahankeruu hoidettiin perinteisin keinoin: mainossopimukset, kioskimyynti, pääsylipputulot, pelaajalisenssit, haasteviesti, kaupungin ja liike-elämän tuki. Katsojamäärät laskivat putoamisen myötä niin romahdusmaisesti, että jokainen muual-ta tullut euro oli tarpeen. Kesällä 2003 Mailan miesten joukkue palasikin taas voittojen tielle, mutta suoraa sarjanousua se ei havitellut eikä yleisö vielä innostunut takaisin katsomoon.³⁷⁰ Kerola kui-tenkin muisteli, että ”organisaation henki oli olosuhteisiin nähden melko hyvä”.

Saimme uusia vetäjiä ja suurin osa vanhoista jatkoi toiminnassa. Seurassa syntyi ”talvisodan” me-henki eli ei anneta periksi vaan näytetään epäilijöille, että me hoidamme homman.³⁷¹

Aktiivisen toimijajoukon ansiosta junioritoiminta pysyi vahvana, ja markkinoinnin ja pelaaja-, ja yhteistyöneuvotteluiden ansiosta edustusjoukkueen pelaajisto alkoi saada tasokkaita paluumuuttajia, yhteistyökumppaneiden määrä lähti uuteen nousuun, ja pelisuoritusten parantuessa myös yleisö palaili pikkuhiljaa katsomoon. Syksyllä 2005, kolme vuotta katastrofaalisen putoamiskauden jäl-keen, Maila pääsi jo Superpesiskarsintoihin.³⁷² Muutkin kuin pelilliset elementit piti kuitenkin saada korkeimman sarjatason vaatimusten mukaisiksi ennen kuin nousua voitiin tosissaan tavoitella, mut-ta jälleen kerran talkooperiaatteella toiminut seuraväki oli antanut toiminnalle edellytykset. KaMan 50-vuotisjuhlavuonna 2008 tavoitteeksi asetettiin nousu Superpesikseen, mutta tuolloin tavoite jäi toteutumatta.

KaMan 50-vuotisjuhlavuonna kankaanpäälaisellä nuorella ja aikuisella oli laajemmat harrastus-mahdollisuudet kuin koskaan ennen. Yleisurheilutoiminta oli vireää ja organisoitua kahdessa eri

³⁶⁸ KMA, laivapalaveri-keskustelutilaisuuden muistio 13.9.2003, juniorijaoston kokouspöytäkirja 9.12.2003.

³⁶⁹ KMA, Kankaanpään Mailan Superpesisjoukkueen budjetti kaudelle 2003.

³⁷⁰ KMA, Keijo Kerolan haasteviesti-kirjoitus Kankaanpään Seudussa keväällä 2003, Keijo Kerolan haastattelu, Kan-kaanpään Seutu 8.5.2003.

³⁷¹ Keijo Kerolan haastattelu.

³⁷² Kankaanpään Seutu 5.9.2005.

seurassa. Nyrkkeilijät, painijat, voimailijat, suunnistajat ja uimarit tarjosivat toimintaansa. Kankaanpään kuntoutuskeskukseen oli saatu keilarata ja Niinisaloon uudet, modernit puitteet ratsastukselle. Partio-, VPK-, ja nuorisoseuratoiminta tanhuineen ja teattereineen oli edelleen valikoimassa, ja Musiikkiopisto jatkoi toimintaansa entiseen tapaan. Lasten taideopetus pysyi kansalaisopiston palveluissa, ja Kuvataidekoulu antoi taiteen perusopetusta.³⁷³

Kankaanpään kaupungin kaupunginarkkitehti Maija Anttila on kirjoittanut Kankaanpään Taideyhdistyksen historiikkiin artikkelin *Taidekaupunki Kankaanpää*, jossa hän pohdiskelee kiinnostavasti Kankaanpään muutosta ”maaseudun suutaripitäjästä palveluvaltaiseksi, postmoderniksi taidekaupungiksi” ja käsittelee myös sitä, mistä Kankaanpää tunnetaan. Anttila näkee taidekaupungin synnyssä kolme kehitysvaihetta: 1) koulun perustaminen ja taide-elämän synty maalaispaikkakunnalle, 2) taidekoulun kunnallistaminen ja koulun uudisrakennuksen toteuttaminen sekä näiden mahdollistama kehityssysäys ja 3) taiteen ja kaupunkisuunnittelun vuoropuhelu, Taidekehän luominen, taiteen kasvava näkyvyys kaupunkiympäristössä ja mediassa.³⁷⁴

Taidekoulun tarinaa Kankaanpäässä voidaan verrata pesäpallon tarinaan. 1) KaMa perustettiin ja seura ja laji juurruttivat itsensä paikkakunnalle, 2) seura keräsi harrastajia ja yleisöä ja menestyi. Syntyi traditio. 3) Liike-elämän ja kaupungin myönteisyys pesäpalloa ja KaMan toimintaa kohtaan.

Anttilan mukaan kulttuurielämän kehitys kytkeytyi osaksi sitä yleistä kehityshalua ja -uskoa, mikä Kankaanpäässä vallitsi. Kunta muuttui kauppalaksi vuonna 1967 ja edelleen kaupungiksi vuonna 1972. Jo 1960-luvulla oli keskusteltu kunnan tuesta alueen kulttuurielämälle ja pohdittu omaa kulttuuriohjelmaa sekä kulttuuritaloa. Anttila lainaa Onni Pyysalon kirjoitusta vuoden 1966 *Kankaanpään Joulusta*, jossa käy selväksi kunnan kehitystavoitteet:

Jotkut Kankaanpäässä ovat jopa lausuneet ajatuksiaan, että kunta olisi osoittanut viime aikoina liiallista kulttuuriystävällisyyttä. Lausuma on hämmästyttävän harkitsematon siitä huolimatta, että kunta on todellakin osoittanut maalaiskunnissa harvinaista ymmärtämystä kulttuuriharrastuksia kohtaan. Kysymys on kuitenkin avarakatseisuudesta, jota kunta on kohdistanut monille muillekin aloille.³⁷⁵

Yksi ala, johon Pyysalo varmasti viittasi, oli urheilu. 1960-luvulla tehtiin kauaskantoiset suunnitelmat kunnan urheilukulttuurin kehityksestä, ja seuraavalla vuosikymmenellä kaupunkilaisilla oli uimahalli ja urheiluhalli. Niin urheilun kuin taiteen parissa toimivia aktiiveja kantoi eteenpäin usko tulevaisuuteen ja kehitykseen. Eivät kunnan viranhaltijat tai sponsorit tietenkään puhtaasta hy-

³⁷³ Kankaanpään kaupungin toimintaopas 2006–2007.

³⁷⁴ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta, 137.

³⁷⁵ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta, 138.

väntekeväisyydestä resursseja liikuntaan ja kulttuuriin kohdentaneet. Niiden toivottiin – kuten toivotaan nykyäänkin – kiillottavan alueen imagoa, tuovan uusia asukkaita ja pitävän vanhat paikkakunnalla. Yritykset ja päättäjät kilpailevat asukkaista siinä missä urheiluseurat yleisöstä ja haluavat tehdä toimintaympäristöstään mahdollisimman vetävän ja hyvän paikan asua ja yrittää. Pesäpallo-, ja kuvataideihmiset vastasivat tilaukseen ja saivat nähdä, miten Kankaanpäästä muodostui pesäpallo- ja taidekaupunki. Perintö elää edelleen. Vuoden 2003 SataExpo –messuilla kävijöiltä kysyttiin, mistä Kankaanpää tunnetaan muualla. Ykköseksi nousi varuskunta, seuraavina olivat pesäpallo, Kauko Juhantalo, kenkäteollisuus ja taide/taidekoulu.³⁷⁶

Kankaanpään Maila oli nollan pisteen kauden jälkeenkin – tai ehkä myös siksi, koska surkea suoritus takasi mediajulkisuuden – edelleen osa Kankaanpään identiteettiä ja yksi niistä asioista, joista kaupunki ympäri maan tunnettiin. Tunnettuus ei ollut yhtä laajaa kuin menestysvuosina, mutta trendi oli jälleen nouseva. Talouden tasapainottaminen oli kovien tavoitteiden vuoksi suuri haaste, mutta seurajohto oli valmis ottamaan sen vastaan ja kasvattamaan budjettia pikkuhiljaa. Vuonna 2007 seuran lisenssipelaajien määrä oli 286, jolla se sijoittui maan kärkipäähän ja oli vireämpi ja suurilukuisempi kuin koskaan.³⁷⁷ Haasteena oli budjetin jatkuva kasvattamistarve, sillä kasvava harrastajamäärä vaatii lisää hiekkatekonurmea ja talviharjoituspaikkoja. Miesten edustusjoukkueen tavoitteena oli Superpesis, minne päästessä pelaajapalkkiot ja muut kulut nousevat moninkertaisiksi. Yhteys kaupungin päättäjiin ja liike-elämään oli kuitenkin edelleen toimiva, joten Mailalla oli kaikki edellytykset jatkaa Kankaanpään seuratuimpana ja perinteikkäimpänä urheilulajina. Seuran puheenjohtaja Antti Kivelä tiivistä seuransa arvot ja tavoitteet vuonna 2008 seuraavasti:

KaMa on vahvasti eteenpäin pyrkivä lasten ja nuorten liikuttaja, joka tarjoaa mahdollisuudet kehittyä myös lajin huipulle niin naisissa kuin miehissä. Seurassa pyritään korostamaan yhteistoiminnan ja yhdessä tekemisen tarvetta ja tarkoitusta sekä takaamaan kaikille seuran toimijoille riittävät toimintamahdollisuudet ja –edellytykset. Tavoitteenamme on, että KaMa kasvaa Suomen suurimmaksi pesäpalloseuraksi ja pelaa 2010-luvulla superpesistä sekä miehissä, naisissa että nuorissa yhden yhteisen ”sateenvarjon” (KaMa ry) alla, hyvässä yhteisymmärryksessä ja taloudellisesti tasapainossa.³⁷⁸

³⁷⁶ Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta.

³⁷⁷ KMA, Kankaanpään Mailan toimintasuunnitelma vuodelle 2008.

³⁷⁸ Antti Kivelän haastattelu.

7. JÄLKIPELIT

Kun Suomi itsenäistyi, siltä puuttui organisoitu ja sotakuntoinen armeija. Urheilumies Lauri Pihkala kävi kiinni tähän haasteeseen ja kehitti suojeluskuntien ja armeijan liikunta-, ja sotilaskoulutusta, pyrkimyksenään taistelukuntoinen aines ja filosofianaan se, että urheilu oli uskontoon verrattava pyhä asia ja avain kaikkeen hyvään. Urheilu ja sota olivat kaksoisveljiä, ja Pihkalan mukaan taistelussa tarvittavia ominaisuuksia pystyi harjoittamaan urheilun avulla. Pihkalan suuri saavutus oli pesäpallon kehittäminen varhaisten pallopelien pohjalta, esimerkkinään myös baseball. Kilpailullinen, taistelunomainen ja vauhdikas peli levisi vastustavista äänenpainoista huolimatta suojeluskuntajärjestön mukana ympäri Suomen ja saavutti 1930-luvulla kansallispelin aseman. Kun suojeluskunta siirsi painopistettä sotilaskoulutuksen suuntaan, oli pesäpallo jo vakiinnuttanut asemansa. Pesäpallo menestyi, koska sen levittämiseen käytettiin resursseja ja valtiollista ohjailua.

Suurella urheilubudjetilla operoinut suojeluskuntajärjestö otti lajin vahvasti ohjelmaansa ja harjoitti laajaa valistustoimintaa sekä avusti urheilukenttärakentamisessa. Kaikki suojeluskuntalaiset eivät silti olleet kiinnostuneet urheilusta, ja paikallisosastojen toiminnan taso riippui paljon niiden vetäjien innosta ja osaamisesta. Olennaista pesäpallon leviämislle kuitenkin oli sen ulottaminen maaseudulle. Kun pienissäkin kylissä oli tarjontaa, harrastajat tarttuivat mahdollisuuteen. Kun suojeluskuntajärjestö vähensi aktiivisuuttaan, urheilujärjestöt ja -seurat lisäsivät omaansa. Pesäpallolla oli jo jatkuvuutta, eikä lajin nurkkakuntaisuuden ja kansainvälisyyden puutteen kritisointi tukahduttanut intoa. Sitä ei tehnyt edes kansan taistelukuntoisuuden testannut sota, vaikka se katkaisikin kehityksen hetkeksi. Olennaista oli, että lajia oli ehditty viedä ja juurruttaa isolla volyymilla ja isoin resurssein laajalle, jotta se pystyi ”elämään omaa elämänsä”.

Erityisen suosittua pesäpallo oli maaseudulla. Kyläjoukkueissa kehittyi pelaajia urheiluseurojen joukkueisiin, ja pian maaseutujoukkueet huomasivat pärjäävänsä kaupunkilaisjoukkueille, mikä vain lisäsi intoa. Lopulta pesäpallon profiloitumisen maaseutulajiksi ratkaisivat resurssit. Kaupungin ja maaseudun liikuntakulttuurit eriytyivät, kun kaupungeissa tuli teollistumisen myötä tarve työn ja vapaa-ajan erottelulle. Kaupungeissa jäi enemmän ja selkeämmin eriteltyä vapaa-aikaa, jota täytettiin urheilu- ja muilla harrastuksilla. Lajivalikoima kasvoi, kun taas maalla kehitys oli hitaampaa ja harrastettiin sitä, mihin resurssit riittivät. Hiihto ja pesäpallo olivat maaseudulla mahdollisempia kuin välineitä ja liikuntatiloja vaatineet jääkiekko ja koripallo. Kun puhutaan resursseista, ajatellaan rahaa, tekeviä ihmisiä, harrastajia ja traditiota. Tutkimukseni kuitenkin osoittaa, että yk-

sittäisten ihmisten into asiaansa kohtaan voi korvata muiden resurssien puutetta. Niinpä intohimo pitää laskea yhdeksi resurssin muodoksi.

Kankaanpään urheilutoiminta oli ollut pääosin yleisseura Kankaanpään Urheilijoiden ja työläisseura Menon sekä koululaitoksen vastuulla. Tutkimuksessani tulin useasti päätelmään, että yksittäisten henkilöiden panos urheilun levittämisessä ja opettamisessa oli merkittävä. Jo yhden painiaktiivin tai tarmokkaan voimistelunopettajan esimerkki ja into vaikuttivat koko alueen urheiluelämään ja painotuksiin. Pesäpalloa harrastettiin molemmissa alueen urheiluseuroissa, ja kuten maanlaajuisestikin monet jopa aatteellisesti erimieliset joukkueet irtautuivat yleisseuroista ja yhdistyivät erikoisseuroiksi, tapahtui näin myös Pohjois-Satakunnassa, kun Kankaanpään Maila vuonna 1958 perustettiin. Maalaiskunnan väestömäärä ja alueellinen sijainti eivät mahdollistaneet kahden joukkueen menestyksestä toimintaa, jolloin halu edustaa omaa seutua ja urheilla ajoivat poliittisten ristiriitojen ohi. Oman alueen edustaminen menestyksellisesti ulospäin olikin alusta asti seuran identiteetin ydintä.

Kankaanpäässä oli KaMan perustamisen aikaan muun muassa aktiivista yleisurheilu-, nyrkkeily-, paini- ja partiotoimintaa, mutta joukkuelajille oli kysyntää. Aktiivisten henkilöiden toiminnan tuloksena vaakakuppi kääntyi pesäpallon puoleen, ja laji päihitti muut joukkuepalloilulajit. Aktiivit olivat oikeassa paikassa oikeaan aikaan ja loivat talkoovoimin edellytykset lajikulttuurille, mikä tarkoitti tarpeeksi suurta määrää aikuisia ja nuoria harrastajia, yleisöä sekä taloudellisia resursseja liike-elämän yhteistyökumppaneiden muodossa. Kun toiminnan pohjalle saatiin vakiintunut traditio, resurssien hankkiminen helpottui. Urheilullisen kilpailun lisäksi liikuntaseurat käyvät jatkuvasti kamppailua resursseista ja joutuvat tarkistamaan toimintaansa ja sen edellytyksiä suhteessa ympäristöön ja sen muutoksiin. KaMalla oli tarjota toimintaa, mikä veti harrastajia ja katsojia puoleensa, ja sillä oli tarpeeksi aktiivisia ihmisiä pitämään toimintaa yllä. Tämä aktiivisuus ja halu saattaa nuoria toiminnan piiriin on olennainen osa menestyvää seuratyötä ja KaMan identiteettiä ja menestystä.

Tarkastelemalla maratontaulukkojen avulla eri palloilulajien pääsarjatason menestysjoukkueita paikansin maantieteellisesti eri lajien menestyskeskukset, ja ottamalla tarkasteluun myös alueiden väkiluvut ja elinkeinorakenteen selvitin lajien menestystekijöitä. Maaseutuympäristö ei ole edellytys menestyvän pesäpallokeskuksen toimintaympäristöksi, mutta pesäpallo on menestynyt paremmin pienillä kuin isoilla paikkakunnilla. Isoissa kaupungeissa on suuremmat resurssit, joten pienemmillä talousalueilla huipulla voi menestyä harvemmissa ja pienemmissä lajeissa ja erikoistumalla kilpailla isomman talousalueen seurojen kanssa. KaMan toiminnan pohjana on ollut alusta asti kansallisen menestyksen tavoittelu, ja myös yleisö odottaa seuraltaan menestystä, ei vain kasvatustyötä.

Espoo ja Helsinki muodostavat yhdessä yli 800 000 ihmisen alueen, jossa on runsaasti harrastusmahdollisuuksia ja urheiluseuratoimintaa. Silti pesäpallo ja lentopallo eivät ole menestyneet siellä. Avain löytyy maratontaulukosta. Kun siellä ei ole joukkueita, ei ole historiaa. Kun ei ole historiaa, ei ole esikuvia. Helsingissä juniorit haluavat pelata jääkiekkoa HIFK:ssa tai Jokereissa, jalkapalloa HJK:ssa, ja koripalloa Panttereissa. Pesäpallossa Puna-Mustat pelasi pääsarjassa viimeksi 1970-luvulla. Kankaanpäässä on vuosikymmenten pesäpalloperinteet, ja se on ainoa pääsarjalaji kaupungin historiassa, ohjaten vahvasti lajivalintaa. Innokas miesporukka olisi voinut yhtä hyvin laittaa alulle menestyvän lentopalloseuran, mutta into kohdistui pesäpalloseuraan. Tämä määritteli alueen urheilukulttuurin tulevaisuuden.

Johtopäätös on, että aktiiviset seuratyöntekijät määrittävät toiminnallaan, millä seuralla on edellytykset kasvattaa perinteitä, jonka pohjalle tulevaa toimintaa voi rakentaa. Ne, jotka jaksoivat Kankaanpäässä puutteesta huolimatta tehdä työtä asiansa eteen, saattoivat todistaa myöhemmin menestystä. Traditio oli ja on menestyvän toiminnan perusta, ja toiminnan mahdollistavat aktiiviset tekijät. Jotkut ilman palkkaa seuratyötä tehneet toimijat saattoivat laittaa omaakin rahaansa toiminnan tukemiseksi, mutta rahaa tärkeämpää oli konkreettinen läsnäolo ja seuratoiminnan pyörittäminen. Kun vapaaehtoisia oli rajallisesti, toimintaedellytykset takasivat lopulta yksittäiset toimijat. Mies- ja poikajunioritoiminnassa intoa ja resursseja toiminnan pyörittämiseen on riittänyt, mutta naisten puolella vahva lajitraditiokaan ei ole taannut jatkuvuutta. Kankaanpää on rakenteeltaan sellainen, että jatko-opiskelupaikka ja töitä pitää usein hakea muualta, mikä tarkoittaa monen tyttö- ja myös poikajuniorin pesäpallo-uran katkeamista tai jatkumista muualla jo nuorisojoukkuevaiheessa.

KaMan agendalla oli alusta asti vetää nuoret seuratoimintaan mukaan ja ulottaa pesäpalloharrastus maaseudulle. Seura otti innolla järjestettäväkseen erilaisia valtakunnallisiakin tapahtumia, joiden avulla se pystyi osoittamaan toimeliaisuutensa ja pystyväisyytensä. Ilmiö toistui muissakin alueen seuroissa. Tämä voidaan nähdä identiteetin vahventamisena ja rakentamisena: haluttiin osoittaa, että pienessäkin kunnassa pystyttiin menestyksekkääseen seuratoimintaan. KaMan taloudenpito oli alusta asti tarkkaa ja varat niukat, mutta aktiivisella tekemisellä harrastajajoukko kasvoi ja miesten otte- luiden yleisömäärät lisääntyivät. KaMa kasvatti ensimmäisellä vuosikymmenellä juuria alueelle ja sai talousalueen liike-elämän toimijoita yhteistyöhön. Nousu mestaruussarjaan nosti innostuksen uudelle tasolle. Kankaanpäässä oli tilausta lippulaivalle, ja kun KaMa houkutteli hyvin yleisöä ja tunnettiin ympäri Suomen ja yhdistettiin Kankaanpäähän, se oli mieluisa yhteistyökumppani kaupungille ja yrityksille. Pesäpallo alkoi olla osa kaupungin imagoa ja identiteettiä.

Pääsarjan joukkue veti yhä isompia yleisöjä, mutta myös kulut kasvoivat. Joukkue yhdisti katsojat innostuneeksi, mutta vaativaksi kannattajajoukoksi, ja kun odotettua mestaruutta ei tullut, ensihuumaa laski. Menestystä tavoitellessaan seurajohto joutui luopumaan omavaraisuuden periaatteestaan ja hankkimaan pelaajia muualta, pyrkien samalla pitämään kiinni omista huipuista. Kun palkkoja ei vielä maksettu, pelaajia sitoutettiin työpaikkojen avulla. Kankaanpäässä kävi selväksi, että menestyvä seuratyö oli jatkuvaa tasapainoilua taloudellisen ja urheilullisen menestyksen välillä eikä toista ollut ilman toista. Keskeisenä elementtinä oli yleisö ja sen tuomat tulot. Voi sanoa, että menestyvällä seuralla tulee olla tarpeeksi yleisöä, jotta talous olisi kunnossa ja jotta urheilullista menestystä ja sitä kautta edelleen yleisöä voidaan tavoitella. Palloilusta huipputasolla oli tullut tuottoa tavoiteltavaa liiketoimintaa median, markkinoiden ja huippu-urheilun noidankehässä. KaMa onnistui tasapainottelemaan tässä kehässä 1980-luvulle saakka.

Uusi haaste pitkään pääsarjassa pysyneelle seuralle oli, kun pääsarjapaikka alkoi olla uhattuna. Katsojamäärät laskivat ja yleisöä yritettiin houkutella takaisin eri keinoin, mutta totuus oli, että parhaiten yleisön toi menestys. Seura joutui pakon edessä nuorentamaan joukkuetta ja päästämään kalliimpia pelaajia pois. Raha alkoi ratkaista yhä enemmän, ja KaMalla ei ollut sitä tarpeeksi lajihuipulla pysymiseen. Yleisellä ja alueellisella tasolla pesäpallo ja muut perinteiset lajit joutuivat taistelemaan tilasta ja varoista entistä useamman kilpailevan lajin ja harrastuksen kanssa. Pesäpallon vastaus liikuntakulttuurin pirstaloitumiseen olivat sääntömuutokset ja yhteisöllisyyden lisääminen. Pesäpalloa markkinoitiin koko perheen pelinä, mikä sopi ajan henkeen. Sääntömuutokset taas kielivät pesäpallon joustavasta asemasta vain Suomessa suuressa mittakaavassa pelattavana pelinä.

Traditio kantaa pitkälle. Kankaanpään maine menestyvänä pesäpallokeskuksena perustuu pitkälti edustusjoukkueen menestykseen 1970-luvun alussa. Perinne on kuitenkin antanut luvan odottaa menestystä myös tulevaisuudessa. Tähän ovat jaksaneet luottaa myös mukana pysyneet liikelämän tukijat. Toisin kuin esimerkiksi Kiteen Pallolle, joka on saavuttanut maakunnan ”lippulain” aseman ja laajentanut verkostojaan oman alueensa ulkopuolelle, KaMalle hegemonia-aseman saavuttaminen on ollut vaikeaa, sillä se on kamppaillut alueen pesäpalloherruudesta ja myös tukijoista Porin läheisyydessä vaikuttavan Ulvilan Pesä-Veikkojen kanssa. Toisaalta tämä on pakottanut KaMaa etsimään yhteistyökumppaneita muiltakin suunnilta. Ulvila on ollut arkkivihollinen, joka on lujittanut KaMa-henkeä ja kerännyt yleisöä silloinkin, kun kiinnostus on muuten ollut vaisumpaa.

Vaikka pesäpallo menestyi Kankaanpäässä 1960-luvulta saakka, se ei ollut alueen ainoa harrastusmahdollisuus. Kankaanpään liikuntapaikkarakentaminen oli 1960–1970-luvuilla ahkeraa, ja 1970-

luvun lopulla jääkiekkoilijat, tennisharrastajat ja suunnistajat eriytyivät omiksi seuroikseen ja kehittivät toimintaansa voimakkaasti. 1960-luvulla perustetut Kankaanpään Musiikkiopisto ja Kankaanpään Taideyhdistys tarjosivat vaihtoehtoja urheilulle. KaMan vetovoima ei siis johtunut harrastusten puutteesta. Se houkutteli jatkuvasti harrastajia, ja seura eli kulta-aikaansa liikuntapaikkarakentamisen käydessä kuumimmillaan ja harrastusvalikoiman lisääntyessä. Olennaista oli, miten toimijat suhtautuivat ympäristön muutoksiin ja selvisivät kilpailussa. Improvisoivat ja ahkeroivat säilyivät.

KaMassa improvisaatiokykyä ja kekseliäisyyttä edustivat bingotoiminta ja talkooperinne. Rahat kaivettiin jostain, ja pelissä pysyttiin. Kun nuori joukkue ei tahtonut pärjätä, houkuteltiin vanhoja pelaajia takaisin. Ennen pitkää edessä oli kuitenkin putoaminen. Alasarjoissa taloudelliset riskit olivat pienempiä, mutta niin olivat yleisömäärätkin. 1980-luvun lopulla perinteinen seura voitti 13 mitalittona vuoden jälkeen pronssia ja vanha totuus yleisön, urheilullisen menestyksen ja taloudellisen voiton korrelaatiosta vahvistui. Menestys kantoi parille seuraavallekin kaudelle, ja hyvät otteet toivat yleisöä katsomoon. Silloin seura-aktiivitkin saivat hengähtää. Hyviä aikoja enemmän seuran todellista luonnetta ja vahvuutta määrittävätkin vaikeat ajat ja niistä selviäminen.

Yksi osoitus tradition vahvuudesta ja ympäristön vaikutuksesta on Justeerin asuntoalue, jonka piiriin syntyi oma pesäpallokulttuurinsa. Pihalla pelattiin innosta ja ilman pakkoa, ja tämä koitui välillisesti myös KaMan hyödyksi, kun pihapelien kasvatit siirtyivät seuran juniorijoukkueisiin ja myöhemmin edustukseen. Lajia voi propagoida, ja valistuksen ja valmennuksen avulla yksilöitä ja yhteisöä voidaan ohjata lajin pariin ja valmentaa, mutta vahvin traditio ja identiteetti syntyvät, kun niitä tahdotaan vahvistaa sisältä syntyvästä halusta. Imagoa voidaan suunnitella ja identiteettiä rakentaa, mutta vahvimmin ne syntyvät, kun pohjalla on suunnitelmallisuutta vahvempi vaistonvarainen yhteisöllisyys ja me-henki. Pesäpallo ja KaMa ovat olleet Kankaanpäässä parhaimmillaan kyseisenkaltaisen yhteisöllisyyden hengen mahdollistajia: alue ja seura yhdistyivät niin ulkopuolisten mielikuvissa kuin omissa mielissä yhdeksi kokonaisuudeksi: KaMa on Kankaanpää, ja päinvastoin.

1990-luvulla urheilun ja pesäpallon kaupallisuus lisääntyivät entisestään ja pääsarjatason pesäpallon kohdallakin voitiin puhua julkisuus-markkinallisesta toiminnasta. Pesäpallo sopeutui kehitykseen muuttaen sääntöjään vedonlyöntiin sopiviksi ja yleisöystävällisemmiksi. Lajia markkinoitiin Helsinkiin ja kaupunkiin synnytettiin oma seura, Kaisaniemen Tiikerit. Kankaanpäässä 1990-luku oli taistelua talouden ja rakennemuutoksen realiteetteja vastaan. Tietokoneet ja muut harrastukset veivät aikaa urheilulta, mutta Kankaanpäässä urheiluseuratoiminta oli yleisesti edelleen vireää. KaMassa kokeiltiin selviytymiskeinona yhtiöittämistä ja tennishallitoimintaa, mutta hallista ei tullut

voittoa tuottavaa bisnestä vaan lisää velkaa. Veloista selvittiin, kun paikallinen liikemiesryhmä otti hoitaakseen yhtiön velat ja edustusjoukkueen. Otteluiden järjestäminen jäi edelleen yhdistyksen vastuulle, mikä sai monen junioriaktiivin tuntemaan tekevänsä töitä väärän joukkueen hyväksi.

2000-luvun molemmin puolin KaMa koki kaksi suurta mullistusta. Vuonna 1998 joukkue liitettiin pesäpallon sopupeliskandaaliin ja sen pelaajia ja pelinjohtoa tuomittiin kärkeäoikeudessa vankeus- ja sakkorangaistuksiin. Sopupelit karkottivat osan katsojista ja sponsoreista, mutta peräänantamattomalla vakuuttelulla ja myyntityöllä tarvittavat tukimarkat saatiin kasaan. Seura pääsi urheilullisesti jaloilleen ja yleisö palasi, mutta velkaa kertyi. Kaudelle 2002 paikallinen liikemies maksoi oy:n velat ja edustusjoukkueen toiminta palautui velattomana mutta varattomana yhdistykselle. Ilman varoja ei voitu rakentaa kilpailukykyistä joukkuetta, ja kesän 2002 päätteeksi KaMa putosi Superpesiksestä saamatta pistettä. Surkea menestys oli voittoja kaipaavalle yleisölle sopupelejä parempaa, ja katsomo tyhjeni.

Pesäpallo oli 2000-luvulle tultaessa muuttunut huipputasolla yhä enemmän tuotteeksi ja liiketoiminnaksi. Pelaajat saivat palkkaa, ja seura oli työnantaja. Markkinointi ja verkostoituminen tulivat yhä tärkeämmiksi elementeiksi, ja nuorista urheilijoista käytiin lajien välillä kilpailua jo varhain. Tulonmuodostus oli täysin eri kuin vuosikymmeniä aiemmin: enää pääosa tuloista ei tullut pääsylipuista, vaan oheismyynnin osuutta oli kasvatettava jatkuvasti. KaMan taistelu talouden realiteetteja vastaan johti lopulta putoamiseen huipputasolta, tällä kertaa pidemmäksi aikaa. Selviytymismekanismi ahdingosta oli sekä aktiivien pitkäjänteinen työ junioreiden parissa että maltillinen taloudellisen ja urheilullisen menestyksen parantaminen edustustasolla. Tärkeää oli myös, että vaikeinakin aikoina löytyi – joskus pienen painostuksen ja velvollisuudentunteeseen vetoamisen jälkeen – vastuun ottavia johtohenkilöitä.

Organisaatiossa, jossa toimijoille ei pelaajia ja pelinjohtoa lukuun ottamatta makseta kuin korkeintaan nimellistä palkkaa, vapaaehtoiset seuratyöntekijät ovat kaiken toiminnan ydin. Lapset tarvitsevat aikuisia organisoijia, ja kustannusten kasvaessa aktiiveilta on löydettävä vaihtoehtoisia keinoja ylläpitää toimintaa. Keinoja voivat olla maksujen maksaminen omasta pussista, mutta myös erilaiset varainkeruutavat. Jos mahdollista, resurssina perinteen merkityksen ymmärtävät yksittäiset ihmiset ja heidän muodostamansa joukko on entistäkin tärkeämpi toiminnan jatkumisen kannalta. Toiminta vaatii aina rahaa, mutta sitä voidaan korvata tai hankkia muilla resursseilla, kuten innokkailla ihmisillä ja laajalla junioritoiminnalla. Puheet KaMa-perheestä ja KaMa-hengestä realisoituvat toimijoi-

na, jotka ottavat vastuuta ja jatkavat perinteitä, välillä puolipakolla. Loppujen lopuksi vain riittävä määrä resursseja mahdollistaa tradition.

Vuoden 2002 putoamisen jälkeen rahaton ja velaton tilanne oli KaMan toimintakertomusten talouden tunnus. Katsojamäärien ja pelaajalisenssien määrän kasvu, naisjoukkueen nousu Ykköspesikseen ja edustusjoukkueen tulosten paraneminen lupasivat varovasti parempaa. Mailan tavoitteet olivat vuonna 2008 Suomen huipulla, mikä vaati toteutuakseen kasvavia lippu- ja muita tuloja. Juniorijoukkueilla oli useita vetäjiä, vaikka edelleen päävastuun seurasta kantoivat harvat aktiivit.

Nykyäänkin Kankaanpää osataan laittaa Suomessa kartalle lähinnä viereisen Tykistöprikaatin ja KaMan ansiosta. Kankaanpää on varuskuntakaupunki ja pesäpallokaupunki, ja tuo totuus on muokannut paikallisidentiteettiä. Maila on pelannut pääosan 2000-luvusta vasta toiseksi korkeimmalla sarjatasolla, ja sen kansallinen tunnettuus on vähentynyt, mutta urheilupiireissä joukkue ja paikkakunta tunnetaan. Kankaanpää oli sellainen maatalouspitäjä monien samanlaisten joukossa, jolla oli sotien jälkeen hyvät edellytykset menestykselliseen pesäpallotoimintaan. Mikä käänsi tilanteen pesäpallon eduksi muihin lajeihin nähden, oli aktiivisten seuratoimijoiden työnteko ja puurtaminen tradition rakentumiseksi, jotta saatiin sponsoreita tukemaan toimintaa, junioreita harrastamaan lajia ja katsojia katsomaan otteluita ja maksamaan pääsylipuista ja makkarasta. Kankaanpäässä oli ja on tilaa yhdelle suurelle palloilulajille ja -seuralle, ja sen paikan otti pesäpallo ja KaMa.

Kuten Kiteellä tehtiin seuran pyrkiessä koko maakunnan joukkueeksi, KaMankin on pyrittävä kilpailun kovetessa ylläpitämään tiivistä verkostoa kunnan, sponsoreiden ja lähialueen muiden pesäpalloseurojen kanssa.³⁷⁹ Menestyäkseen sen on muistutettava yhteistyön toisia osapuolia siitä, miksi sen kanssa kannattaa tehdä yhteistyötä. Kotikaupunki ja sen yritykset haluavat tuelleen vastinetta, oli se sitten rahallista tai imagollista. KaMan pitää näkyä ja menestyä ja näyttää hyvältä ja houkuttelevalta ulospäin. Siinä suoriutuakseen sen on pidettävä talous tasapainossa, tehtävä laadukasta ja laajaa juniorityötä ja menestyttävä urheilullisesti, lyhyesti sanottuna tuottaa yhteisiä positiivisia kokemuksia ja ansaita yhä uudelleen paikkansa yhteisön edustajana ja yhteenliittäjänä. Edelleen elintärkeää seuratoiminnalle ovat talkoohenkiset ”aatteen soturit”, jotka ex-puheenjohtaja Toivo Lepistön ajatuksen mukaan ”taistelevat paremmin kuin palkkasoturit”. Tällä mentaliteetilla ja aktiivisuuden, oikea-aikaisuuden, improvisoinnin ja tarpeeksi laajan ja uskollisen tukiverkoston avulla he ovat mahdollistaneet KaMan paikan Kankaanpään urheilu- ja toimintaympäristössä.

³⁷⁹ Itkonen & Kortelainen 1999, 81.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I Arkistolähteet

Kankaanpään kaupunginarkisto (KKA), Kankaanpää

Nuorisolautakunnan (nl) pöytäkirjat ja kirjeistö 1972–1991

Urheilulautakunnan (ul)/liikuntalautakunnan (ll) pöytäkirjat 1952–1992

Urheilulautakunnan/liikuntalautakunnan kirjeistö 1952–1988

Kankaanpään Mailan arkisto (KMA), Kankaanpään Mailan toimisto, Kankaanpää

Toimintakertomukset 1958–2008

Pöytäkirjat ja muu johtokunnan ja jaostojen kokousmateriaali 1958–2008

Kirjeistö 1958–2008

Kausijulkaisut

Leikekirjat

Mailan ajolähtö, Kankaanpään Mailan pesisjulkaisu

Pohjois-100 Kunnan Uutiset, Kankaanpään Mailan pesisjulkaisu

Pesäpalloliiton arkisto (PPLA), Pesäpalloliiton toimisto, Helsinki

Pesäpalloliiton vuosikirjat 1968–2008

Katja Variksen pelaajatilastot.

Paula Peltosen pelaajatilastot.

Pesispörssin pistelaskusta:

[<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/pelaajatilastot/>]. Luettu 23.5.2013.

[<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/mitalistit/miehet/>]. Luettu 1.3.2013.

[<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/miesten-superpesis-kautta-aikain/>]. Luettu 1.3.2013.

[<http://www.pesis.fi/@Bin/351960/KATSOJAT.TXT>]. Luettu 2.3.2013.

[<http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/artikkeliarkisto/?x2172098=126196>]. Luettu 29.3.2013.

Huippu-urheilun faktapankki, lajien harrastaja- ja lisenssimäärät:

[<http://www.kihu.jyu.fi/faktapankki/lisenssit/>]. Luettu 11.3.2013.

Kankaanpään Mailan kotisivut:

[<http://www.kankaanpaanmaila.fi>]. Luettu 2.5.2013.

Veikkauksen kotisivut:

[<http://www.veikkaus.fi/fi/yritysTietoa>]. Luettu 3.5.2013.

II Painetut lähteet

1. Lähdejulkaisut

Kankaanpään Jääkarhut 20 v. –seuralehti. Kankaanpään Jääkarhut ry, Kankaanpää 1998.

Kankaanpään Korpiveikot, Kankaanpään Virkut 1938–1988. Kankaanpään Korpiveikot, Kankaanpää 1988.

Kankaanpään musiikkikoulu 25 v, 1965–1990. Kankaanpää musiikkikoulu, Kankaanpää 1990.

Kankaanpään Suunnistajat 20 vuotta 1977–1997. Kankaanpään Suunnistajat ry, Kankaanpää 1997.

Kankaanpään taideyhdistys ry 40 vuotta. Kankaanpään taideyhdistys ry, Saarijärvi 2005.

Kankaanpään Uimarit 10-vuotisjulkaisu. Kankaanpään Uimarit ry, Kankaanpää 1979.
Suomen tilastollinen vuosikirja 2004/Tilastokeskus. Karisto Oy, Hämeenlinna 2004.
Suomen tilastollinen vuosikirja 1995/Tilastokeskus. Painatuskeskus Oy, Helsinki 1995.
Suomen virallinen tilasto (SVT). VI C:107. Väestölaskenta 1985.
Tietojätti, tietosanakirja A-Ö. Gummerus, Jyväskylä 2003.
Tilastollinen vuosikirja 1988, Kankaanpään kaupunki. Kaupunkisuunnittelu, Kankaanpää 1988.
Väestön elinkeino: väestö elinkeinon mukaan kunnittain vuosina 1880–1975/Tilastokeskus. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1979.
Yhtä Soittoa. 40 vuotta Kankaanpään musiikkiopiston Tuki ry:n historiaa. Kankaanpään musiikkiopiston Tuki ry, Kankaanpää 2005.

2. Sanomalehdet

Aamulehti
Helsingin Sanomat
Ilkka
Ilta-Sanomat
Kankaanpään Aluesanomat
Kankaanpään Sanomat, 1957–1968
Kankaanpään Seutu, 1968–2008
Satakunnan Kansa, 1957–2008
Urheilulehti
Uusi Aika
Uusi Suomi
Veikkaaja

Leikekirjat ja lehtileikekokoelmat

Jorma Tuomala
Pekka Itävalo
Juha Marttila
Paula Peltonen
Simo Rajahalme

III Haastattelut ja muut tiedonannot

1. Nauhoitetut haastattelut (Kaikki haastattelut Juha Karvasen tekemiä. Haastattelunauhat tekijän hallussa.)

Itävalo, Pekka, (21.3.1950), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 16.2.2008.
Latvala, Olli, (29.10.1945), Vimpeli, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 14.2.2008.
Lepistö, Toivo, (9.9.1921), Kiukainen KaMan toinen puheenjohtaja. Haastattelu Kankaanpäässä 21.12.2007.
Mansikkamäki, Altti (13.2.1931), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja ja perustajajäsen. Haastattelu Parkanossa 19.12.2007.
Mäenpää, Eino, (9.3.1934), Kankaanpää, KaMan ex-aktiivi. Haastattelu Kankaanpäässä 20.12.2007 & 8.5.2011.
Mäkelä, Mauno, (8.7.1923), Kankaanpää, KaMan ex-aktiivi. Haastattelu Kankaanpäässä 18.12.2007.
Mäkelä, Taisto, (18.3.1934), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 7.12.2007.
Männistö, Kauko, (23.02.1939), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 20.12.2007.

Orhanen, Reijo, (3.6.1929), Ikaalinen, KaMan ensimmäinen puheenjohtaja. Haastattelu Kankaanpäässä 18.12.2007.

Pajunen, Jorma, (14.12.1949), Kankaanpää. KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Tampereella 3.12.2007.

Tuomala, Jorma, (20.5.1947), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 10.12.2007.

Tuominen, Risto, (19.12.1956), Ulvila, KaMan ex-pelaaja. Haastattelu Kankaanpäässä 15.2.2008.

Uusi-Oukari, Seppo, (19.12.1947), Turku. KaMan ex-pelaaja ja ex-pelinjohtaja. Haastattelu Kankaanpäässä 14.2.2008.

2. Muut tiedonannot (sähköpostit ja kirjeet tekijän hallussa.)

Autio, Matti, (10.4.1948), Ilmajoki, KaMan ex-pelaaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 25.10.2007.

Frigård, Esa, (11.7.1944), Kankaanpää, KaMan ex-joukkueenjohtaja. Puhelinhaastattelu 2.4.2008.

Juhantalo, Kauko, (28.4.1942), Kankaanpää, KaMan puheenjohtaja 1996–1997. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 14.4. & 6.5.2008.

Junnila, Kalevi, (15.2.1948), Vimpeli, KaMan ex-pelaaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 22.4.2008.

Kerola, Keijo, (7.2.1955), Kankaanpää, KaMan puheenjohtaja 2003–2005. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 11.4.2008.

Kivelä, Antti, (24.9.1961), Kankaanpää, KaMan puheenjohtaja 2006–. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 27.3.2008.

Kokemäki, Timo, (2.10.1946), Jämijärvi, KaMan puheenjohtaja 1993–1995. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 2.4.2008.

Mäkelä, Marjut, (11.1.1969), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Tiedonanto kirjeitse; sähköpostihaastattelu, vastaukset 29.3. & 1.4.2008.

Mäki, Erkki, (20.9.1943), Kokemäki, KaMan puheenjohtaja 1998–2001. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 19.3. & 25.4.2008.

Poutanen, Maija, (26.10.1963), Kankaanpää, KaMa-aktiivi. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 22.4.2008.

Rosenberg, Teuvo, (30.11.1956), Pomarkku, KaMan ex-puheenjohtaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 21.3. & 2.4.2013.

Salminen, Risto, (19.11.1954), Heinola, KaMan ex-valmentaja ja seura-aktiivi. Puhelinkeskusteluja, tapaamisia Kankaanpäässä ja sähköpostikirjeenvaihtoa syksyn 2007 ja kevään 2008 aikana.

Salo, Matti-Pekka, (12.10.1964), Kankaanpää, KaMan juniorijaoston puheenjohtaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 5.4.2008.

Vanhatalo, Pasi, (1.10.1967), Pori, KaMan ex-pelaaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 27.3.2008.

Viitasalo, Jari, (14.10.1962), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 30.3.2008, 24.4. & 5.5.2008.

Vuosjoki, Martti, (8.7.1955), Kankaanpää, KaMan ex-pelaaja. Sähköpostihaastattelu, vastaukset 7.4.2008.

IV TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Beckham, David & Watt, Tom, *David Beckham: My Side*. Otava, Keuruu 2004.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija et al. (toim.). *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.

Heikkinen, Antero & Hentilä, Seppo & Kärkkäinen, Pekka & Laine, Leena & Meinander, Henrik & Silvennoinen, Martti & Vasara, Erkki & Pyykkönen, Teijo (toim.), *Suomi uskoi urheiluun. Suomen*

- urheilun ja liikunnan historia*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu 131. VAPK-kustannus, Helsinki 1992.
- Heinilä, Kalevi, *Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa: tutkimusviitekehys*. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia ; no. 38, Jyväskylä 1986.
- Itkonen, Hannu, *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus, Helsinki 1996.
- Itkonen, Hannu & Kortelainen, Jarmo, *Rantakentältä maailmalle – Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 146, Helsinki 1999.
- Itkonen, Hannu & Heikkala, Juha & Ilmanen, Kalervo & Koski, Pasi, *Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152, Helsinki 2000.
- Laitinen, Erkki, *Jyväskylän Kiri 1930–1980*. Gummerus, Jyväskylä 1980.
- Laitinen, Erkki, *Pesäpallo: kansallispeli 60 vuotta*. Suomen Pesäpalloliitto, Saarijärvi 1983.
- Meinander, Henrik, 'Ruumiista kulttuurin kiintopiste'. Teoksessa Mäenpää, Pasi & Sarantola-Weiss, Minna & Saarikangas, Kirsi (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 4: koti, kylä, kaupunki*. Tammi, Helsinki 2004.
- Nurminen, Jouko, *Kankaanpään Nuorisoseura ry 1893–1993*. Kankaanpään Nuorisoseura ry, Ikaalinen 1993.
- Nurminen, Jouko, *Kankaanpään Urheilijat 1938–1998*. Kankaanpään Urheilijat, Kankaanpää 1998.
- Paloaro, Matti, *Sopupelien varjot*. MC-Pilot Oy Kustannus 2001.
- Pihkala, Lauri, *Pitkäpallo. Pallonlyönnin merkitys ja säännöt. Opetusohjeita ja harjoitusneuvoja*. Urheilijain Kustannus-osakeyhtiö, Helsinki 1917.
- Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa et al. (toim.), *Urheilu katsoo peiliin*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999. Gummerus, Jyväskylä 2000.
- Salimäki, Harri, *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaiteilijana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.
- Seppälä, Raimo, *Tahko*. Otava, Keuruu 1982.
- Suurnäkki, Timo (toim.), *Liikunta suomalaisessa kulttuurissa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja 68, Helsinki 1979.
- Urrila, Matti, *Pesäpallo läpimurtovaiheessa Suomessa*. Puheenvuoro Suomen Pesäpalloliiton liittokokouksessa 14.11.1988.
- Vasara, Erkki, *Valkoisen Suomen urheilevat soturit: Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvustoiminta vuosina 1918-1939*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1997.

LIITTEET

Liite 1: Suosituimpien joukkuelajien menestyskeskusten väkiluvut ja pääelinkeinot vuonna 1950

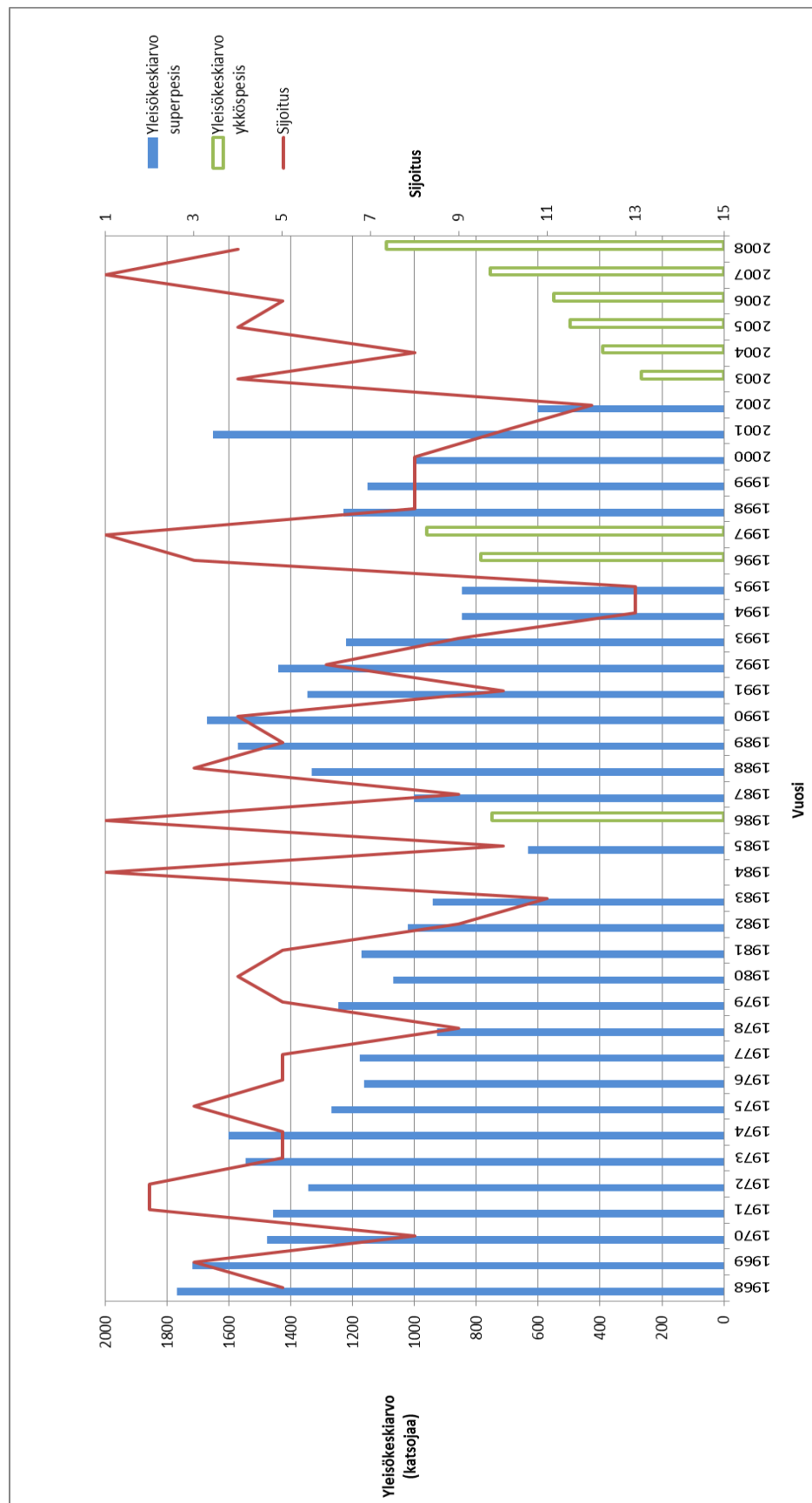
Kunta	Väkiluku	Elinkeino 1			Elinkeino 2		
		Elinkeinossa ruokakunnittain	Elinkeino*	Osuus väkiluvusta (%)	Elinkeinossa ruokakunnittain	Elinkeino*	Osuus väkiluvusta (%)
Sotkamo	14 564	10 799	M	74,15	702	T	4,82
Jyväskylä	30 661	12 939	T	42,20	4 264	P	13,91
Hyvinkää	13 199	6 553	T	49,65	1 761	R	13,34
Seinäjoki	7 462	2 621	L	35,12	1 311	T	17,57
Vimpeli	4 273	2 614	M	61,17	673	T	15,75
Oulu	37 910	11 002	T	29,02	7 442	P	19,63
Kouvola	10 556	3 831	L	36,29	1 851	P	17,54
Imatra	28 087	13 165	T	46,87	4 221	R	15,03
Kitee	12 398	9 487	M	76,52	676	T	5,45
Alajärvi	9 342	6 400	M	68,51	1 044	T	11,18
Pattijoki	2 439	1 588	M	65,11	380	T	15,58
Kankaanpää	12 244	6 717	M	54,86	1 560	T	12,74
Hamina	7 036	2 043	L	29,04	1 510	P	21,46
Nurmo	4 682	2 878	M	61,47	618	T	13,20
Koskenkorva (Ilmajoki)	13 706	7 830	M	57,13	2 071	T	15,11
Helsinki	369 380	112 301	T	30,40	85 611	P	23,18
Lahti	44 652	19 051	T	42,67	6 390	P	14,31
Tampere	101 143	51 308	T	50,73	12 066	P	11,93
Espoo	25 222	7 194	T	28,52	3 535	K	14,02
Kotka	23 949	8 254	T	34,46	4 860	L	20,29
Turku	101 824	41 851	T	41,10	16 461	P	16,17
Lappeenranta	17 189	6 009	T	34,96	3 228	P	18,78
Pori	43 213	19 476		45,07	5 283	P	12,23
Rauma	15 406	8 086	T	52,49	1 745	L	11,33
Hämeenlinna	22 354	7 758	T	34,71	5 561	P	24,88
Kuopio	33 353	10 147	T	30,42	7 098	P	21,28
Pieksämäki	7 897	3 197	L	40,48	1 181	T	14,96
Raisio	5 010	1 983	T	39,58	856	M	17,09
Pielavesi	12 327	9 682	M	78,54	597	T	4,84
Rovaniemi	13 382	2 948	R	22,03	2 674	P	19,98
Karhula	19 139	11 301	T	59,05	1 883	R	9,84
Valkeakoski	11 749	7 195	T	61,24	1 878	R	15,98
Vaasa	34 999	15 069	T	43,06	5 477	P	15,65
Anjalankoski	15 713	5 752	T	36,61	5 058	M	32,19
Mikkeli	15 895	3 789	T	23,84	3 731	P	23,47
Pietarsaari	12 414	6 770	T	54,54	1 330	P	10,71

*Elinkeinot:

M=Maa- ja metsätalous, T=Teollisuus, P=Palveluammatit, R=Rakentaminen, L=Liikenne,
I=Itsenäiset ammatittomat, Y=Yhteiskunnalliset- ja henkilökohtaiset palvelukset, K=Kuljetus

Lähde: Väestön elinkeino: väestö elinkeinon mukaan kunnittain vuosina 1880–1975/Tilastokeskus.
Valtion painatuskeskus, Helsinki 1979.

Liite 2: KaMan katsojakeskiarvot ja sijoitukset vuosina 1968–2008

Lähde: <http://www.pesis.fi/pesapalloliitto/historia/miesten-superpesis-kautta-aikain/>